

NÁBOŽENSTVÍ A POLITIKA

Zdeněk Vojtíšek

V tomto časopise jsme již mnohokrát konstatovali, že zájem o náboženství v současnosti zřetelně vzrůstá. V rámci toho roste i zájem o studium náboženství. Jedním z důvodů zájmu o studium je nepochybně i to, že dnes nelze přehlédnout roli, kterou náboženství hraje ve světové politice.

Téma „Náboženství a politika“ v tomto Dingiru otvírá ředitel odboru analýz plánování Ministerstva zahraničí Jiří Schneider. Hned rozehrává tón, který zní nejen tímto číslem našeho časopisu, ale který byl zřetelně slyšet i v tématu „Mezináboženský dialog“ minulého čísla: náboženství se jistě může stát katalyzátorem nejtragičtějších konfliktů, ale může být zároveň i prostředkem dorozumění a smíření. Je ohněm, jímž - doufáme - ovšem lze též hasit požár.

Další články tohoto tématu se dotýkají několika politických dosahů některých velkých náboženských systémů. Mezi nimi upozorňujeme zvláště na příspěvky pracovníků Orientálního ústavu Akademie věd Stanislavy Vavrouškové a Miloše Mendela. Mnoho důležitých a zajímavých námětů ale stejně muselo zůstat stranou (namátkou třeba sepjetí pravoslavného křesťanství s politikou nebo bojovný sikhismus) kvůli omezeným možnostem časopisu. Téma doznívá v rozhovoru s politologem Jiřím Šedivým, v úvaze Ctirada V. Pospíšila a v jedné z recenzí.

K tématu hledí i úvodní článek historika Jiřího Hanuše, zpracovaný na základě přednášky na konferenci „Moderní člověk a náboženství“ (více o této konferenci najde čtenář mezi zprávami). Do zahraniční rubriky jsme vybrali článek Pavla Šímy o snažení jedné větve fundamentalistického protestantismu přeložit slova Bible do politických událostí. S podobným přístupem se setkáváme i u oblíbeného kazatele Davida Wilkersona, o jehož pražské návštěvě referuje v domácí rubrice Martin Kořínek.

Jak bylo naznačeno na začátku tohoto editoriale, téma „Náboženství a politika“ je koncipováno v návaznosti na minulý „Mezináboženský dialog“. Přijměte proto z redakce spolu s přáním dobrého nového roku i „politický a mezináboženský pozdrav“ prostřednictvím tříkrálového obrázku Andrého Gaidiese.

OBSAH

Náboženství a politika (Zdeněk Vojtíšek)	109
Náboženství a jeho vitalita (Jiří Hanuš)	110

Z domova

Rozkol kvůli svěcení (Miloš Mrázek)	113
Dýka, kříž a proroctví (Martin Kořínek)	115
Nevyzpytatelné cesty Páně	117
(Lukáš Brzobohatý a Lukáš Štursa)	

Zahraníčí

Nekonečné noční volání (Pavel Šíma)	119
---	-----

Téma

Lze ohněm hasit požár? (Jiří Schneider)	122
Politika před tváří Boží (Štěpán Smolen).....	124
Zlo uvnitř, zlo vně (Rostislav Matulík)	126
Bojovný hinduismus	128
(Stanislava Vavroušková)	
Islám a politika (Miloš Mendel)	130
Náboženství a politika v Izraeli	132
(Marek Čejka)	
Angažování pro svět (Jakub Neumann).....	134

Rozhovor

Kořen, kotva, identita	136
(Zdeněk Vojtíšek)	
rozhovor s Jiřím Šedivým	

Info-servis

..... 137

Recenze

Víra a zdraví	138
(Jaro Křivohlavý)	
Americká politika a náboženství	138
(Miloš Mrázek)	

Úvaha

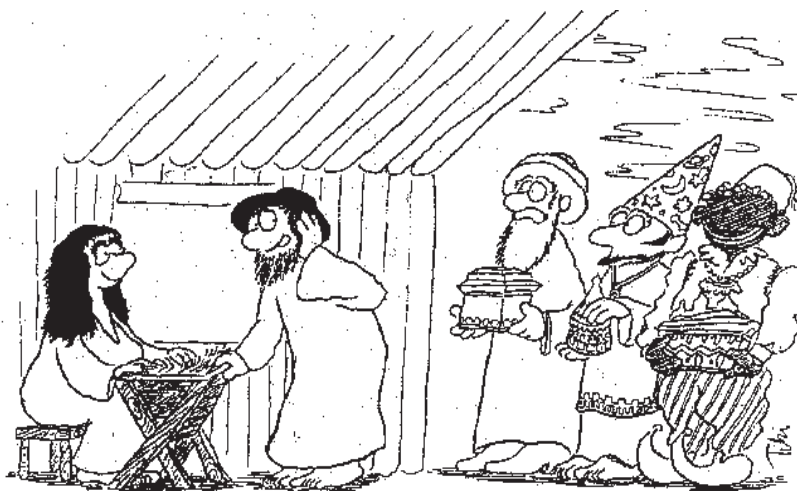
Sebevražedný terorismus	140
(Ctirad V. Pospíšil)	

Zprávy

..... 141

Dopisy

..... 142

»Auferst heikel! Ein Grußwort von einer fremden Religion...«

„Nanejvýše ožehavá záležitost! Zdravice od cizího náboženství...“

Z publikace „Erste Schritte wagen“, vydané radou pro křesťansko-islámské setkávání Evangelické církve v Porýní a Vestfálsku.

PhDr. Zdeněk Vojtíšek (*1963) je odborným asistentem na katedře psychosociálních věd Husitské teologické fakulty UK, mluvčím Společnosti pro studium sekt a nových náboženských směrů a šéfredaktorem Dingiru.

NÁBOŽENSTVÍ A JEHO VITALITA

Jiří Hanuš

Při hledání skutečného významu náboženství v politice během posledních dvou staletí bychom mohli přecenit myšlenku, že náboženství ztratilo svůj vliv a význam, alespoň co se Evropy týká. Mírné formy odluky, proklamativně názorově neutrální státy, relativně rozšířené rozmanité podoby ateismu, ztráta vlivu náboženství ve státním školství a rodinném právu, likvidace světského panství katolické církve na úkor ideologie nacionalismu i současné otřesy její autority vně i uvnitř – to vše nasvědčuje tomu, že v posledních dvou staletích probíhá nevratný sekularizační proces, na jehož konci je... Ale co je vlastně na jeho konci?

Při hodnocení situace bychom mohli přizvat jistého odborníka na stát, náboženství i kulturu a konečně i na dějiny moderního individualismu, který žil v 19. století, a to švýcarského historika Jacoba Burckhardta (1818-1897). Ve své knize *Úvahy o světových dějinách*, dokončené již v 70. letech 19. století, ale vydané až na počátku století dvacátého, uvažuje Burckhardt o třech potencích, k nimž vedle státu a kultury zařadil též náboženství. V kapitole nazvané *Stát ve své podmíněnosti náboženstvím* podává rozbor, který se týká nikoli současnosti, ale vývoje náboženství ve vztahu ke státu v průběhu předcházejících století, ba tisíciletí. Tato analýza by nám mohla napomoci ke kritičtějšímu a současně realističtějšímu pohledu na náboženství a jeho perspektivy. Uvádím některé z základních myšlenek této kapitoly:

- Burckhardt především uvádí, že náboženství většinou chtělo být a také bývalo hlavním poutem lidské společnosti (*religia praecipuum societatis vinculum*), a to proto, že bývalo považováno za strážce mravního principu, který společnost stmeloval. Pod touto perspektivou vidí autor deformace státu i náboženství: nejen „dvojnásobné zneužívání“, ale též omezování lidské individuality. Jako pozitivní vidí Burckhardt v tomto soužití projevy moci, které se projevily v rozmnožení vědění a v rozšíření národního pocitu hrdosti. Národy „posvátného práva“ sice nejsou schopny ocenit svobodu, ale - podle jeho slov - „zanechaly hlubokou brázdou“ v lidských dějinách.¹ Problémem takových států je to, že se většínou dopracují ke zneužívání náboženství jako své opory.

- Pro Burckhardta je dále náboženství něčím, co je neustále živé a co je schopno mnoha proměn. Mluví o mnoha konkrétních případech náboženských renesancí či restaurací, kdy bylo náboženství renovováno buď samo ze svých vlastních sil, nebo za účasti státu. Pravými restauracemi však rozumí zejména znovuzřízení původního národního či státního organismu náboženstvím nebo alespoň jeho pomocí (takovými příklady mohou být Židé za Kýra a Dáreia, říše Karla Velikého, obnovení království Jeruzalémského první křižáckou výpravou).

- Neměli bychom opominout Burckhardtovo hodnocení islámu. Podle něj islám na sebe roubuje slabé formy státu a práva, které jsou přirozeně despotické. Islám si prostě zakládá na tom, že je islámem. Zde alespoň malý citát: „Kdo nedokáže - nebo ani nechce - muslimy vyhladit, měl by je nechat na pokoji; snad je možno jim vzít jejich pusté a vymrskané země, ale není možno vynutit si jejich skutečnou poslušnost vůči státu, který nevyznává korán. Jejich střídmost jim zajišťuje vysoký stupeň individuální nezávislosti, otrokářství a vláda nad nevěřícími v nich udržuje pohrdání prací s výjimkou zemědělství.“²

- Obšírně se Burckhardt zabývá vývojem křesťanství. U byzantské říše vyzvedává základ moci a způsob jednání hierarchie spojené se státní mocí, který je dán podle něj silně zdůrazňovaný učení o posmrtném životě. K tomuto prostředku se pojí ještě často uplatňovaná moc církevní klatby, působící „až za hrob“. V Byzanci až po spor o svaté obrazy vládne v podstatě církev, která hodnotí státní moc podle toho, jak jí slouží, později hnací síla církve ochabuje, pravoslavi se stává oporou a du-

ší státu, přičemž později (za tureckého panství) projevuje svoji vitalitu.

Na Západě narozdíl od Východu nedošlo ke ztotožnění náboženství se státem. Podle Burckhardta se vytvořila „podivná korporace“,³ přičemž stát přichází v průběhu dějin církvi (nebo její ústřední instituci - papežství) na pomoc. Přes celý středověk se střídají údobí síly a slabosti církve - v podstatě je ale opravdovou „říší z tohoto světa“, která disponuje „světským ramenem“ a je podle Burckhardta slov „vítězná, bezohledná, reakční a proti vlastnímu duchu doby policajtská“. Byla přítom připoutána tisícerými svazky se světem, především svým majetkem a mocí. V raném novověku však dochází k tomu, že se církev ocitá v rozporu se státem a nakonec i kulturou, které ji obklopují.

- Burckhardt ironicky tvrdí, že k povaze katolicismu patřilo vždy spojení trůnu a oltáře: „Církev sice nemiluje žádný stát, přiklání se však k tomu státnímu útvaru, který je nejochotnější a nejschopnější provádět za ni perzekuce. Je zaměřena na moderní stát tak, jako byla kdysi zaměřena na lenní soustavu.“⁴

Na druhé straně je jí moderní stát odporný a sama se s ním nikdy nedohaduje. Církev popírá moderní ideu svrchovanosti lidu a trvá na božském právu vlády; jejím podstatným výtvozem je podle švýcarského autora moderní idea legitimacy. Církev je tolerantní jen tam, kde je to naprosto nezbytné. Pronásleduje nakonec každý duchovní pohyb, který je jí nebezpečný.

V Burckhardtově době je však již zcela zřetelný vývoj, který autor charakterizuje jako nevyhnutelnou tendenci ke státní indifferenci, která se šíří společně s myšlenkou

o všeobecné rovnoprávnosti. Mění se tedy pojem státu a přesvědčení, že rozdíl náboženského vyznání už nesmí mít za následek rozdílnost občanských práv. Burckhardt tedy na konci svých úvah zachytil tendence své současnosti, tendence, které - jak dnes již víme - alespoň ve značné části Evropy zapustily pevný kořínek a jejich plody sdílíme dodnes.

Tolik k některým Burckhardtovým myšlenkám o náboženství. Jistě, mnohé z nich již můžeme opustit jako zastaralé. Naše poznání vzhledem k jednotlivým náboženským systémům je jistě širší a snad i hlubší. Můžeme také zkritizovat pozici samotného historika a například říci, že jeho pohled je příliš svázán s představou jakéhosi božího oka, které se snaží postihnout obecné zákony, jimiž se řídili a řídí všichni lidé bez výjimky. Mohli bychom také namítnout, že Burckhardt byl pouze na počátku změn, o jejichž významu, prudkosti a síle nemohl ještě nic vědět, mohl pouze tušit a předvídat něco, co my už víme.

To všechno můžeme udělat. Můžeme se ale také - a to se mi zdá smysluplnější - obrátit k jeho tvrzením přece jen pozitivněji a zamyslet se nejdříve nad tím, v jaké situaci Burckhardt o náboženství psal, a poté nad tím, zda jeho tvrzení neobsahují přece jen jistá jádra pravdy, která nám mohou být užitečná i v našich úvahách o dnešních podobách náboženství a o jeho vztahu ke státu a politice. Mnohé z Burckhardtových myšlenek zní totiž značně moderně, jako by se jimi inspirovali i někteří současní badatelé.

Je to zřetelné například u poukazu na současný život několika forem téhož náboženského systému v téže době: tato teze připomíná moderní teorii paradigmat Hanse Künga, kterou známý německý teolog rozpracoval na základě inspirace teorie vědeckých paradigmat Thomase Kuhna.⁵ Velmi moderně zní antropologický důraz na „metafyzickou potřebu“ náboženství, tedy na něco, čemu se dnes říká antropologická konstanta. Současně také zní samotné kladení otázek, které v podstatě odpovídá způsobu i formám, jak jsou kladeny dnes (vznik jednotlivých náboženství, pokusy o jejich třídění, vztah zakladatelských idejí a tradice, proměny náboženství, vztah náboženství a nacionalismu).

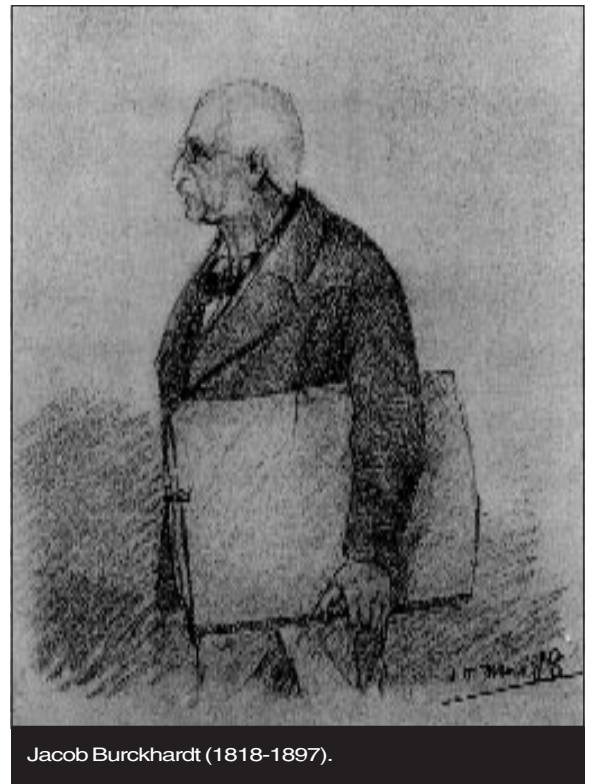
Burckhardt se přitom opíral o tehdejší vědecké přístupy a teorie, které byly velmi progresivní nebo alespoň velmi podnětné (Renan, Lasaulx, Strauss), i když dnes jsou již jejich dílčí teze překonány. Dokáže se

oprostit od vlastních preferencí, pokud je to jen možné. Přináší dokonce zpřesnění některých tehdejších teologických a religionistických názorů a nebojí se uvést vlastní přístupy (třídění náboženství podle eschatologického kritéria). Výnikne jeho kritická schopnost, především u analýzy křesťanství, ale také u východních náboženských systémů. Relativně nejtvrdší je jeho kritika římského katolicismu ve věci nerespektování svobody svědomí a ve věci propojení světské a duchovní moci.

Tento přístup ovšem nepřekvapí, když si uvědomíme historické souvislosti. Námitky církve proti liberálním naukám o svobodě vyjádřil velmi příkře papež Řehoř XVI. i Pius IX., Burckhardtův současník. Encyklika *Mirari vos* z 15. srpna 1832 se vztahuje i na liberální katolicismus - hnutí, které vystoupilo ve Francii za revoluce v roce 1830 pod vedením kněze Lamennaise pod heslem „Dieu et la liberté“ a v témže roce rozhodujícím způsobem přispělo k emancipaci a k osamostatnění Belgie. Nechvalně proslulá je v tomto papežském dokumentu charakteristika svobody svědomí. Papež ji označil za „mylný názor“, „šílenství“, „zhoubný omyl“ (*erronea sententia, deliramentum, pestilentissimus error*) a rozhodně odmítl svobodu smýšlení, projevu a tisku.

Na tomto základě pak Pius IX. podniká ve svém apoštolském listě *Quanta cura* z 8. prosince 1864 a v současně zveřejněném *Syllabu** frontální útok proti různým naukám, označeným jako omyly doby: výčet sahá od panteismu, naturalismu a racionalismu až k „současnému liberalismu“. Odsouzeny jsou mimo jiné i následující výroky: není již možné uznávat katolické náboženství jako jediné státní náboženství s vyloučením všech ostatních forem kultu; přistěhovalcům by v zemích s katolickým náboženstvím mělo být dovoleno veřejně vyznávat jejich vlastní náboženství; neomezená svoboda názorů a myšlenek pro všechny nepřispívá v národech ke zkažení ducha a mravů; římský papež by se měl s pokrokem, s liberalismem a s moderní civilizací smířit a vy-

* *Syllabus complectens praecipuos nostrae aetatis errores...*, sbírka citátů z kuriálních promluv, okružních listů a ostatních apoštolských listů.

Jacob Burckhardt (1818-1897).

rovnat.⁶ Styl papežských prohlášení ohledně liberalismu, demokracie a politické svobody mění teprve Lev XIII. (1878-1903), tedy v době, kdy již byly *Úvahy o světových dějinách* dohotoveny.

Nemusíme ale zůstat u římského katolicismu. Vzhledem k islámu nesmíme zapomínat na to, že v Burckhardtově době ještě existovala Osmanská říše, v níž byl - podobně jako v jiných náboženských kulturách - tradiční politický a společenský řád založen na nerovnosti. Muslimská náboženská tolerance se vztahovala pouze na stoupence monoteistických náboženství, to znamená, že platila pro různé křesťanské církve, Židy a v Íránu pro nepočetnou obec zoroastrovců.⁷ Nemuslimské miléty (náboženskopolitické obce řecké, arménské a židovské) byly uprostřed miléty muslimského zdrojem třenic a bojů, v nichž hrálo svou nepřehlédnutelnou roli nejen náboženství, ale také moderní myšlenky osvícenství a nacionalismu. Osmanská říše a její náboženství nebyla tedy v Burckhardtově době právě oázou míru a pokoje uvnitř muslimské obce i navenek.

Důrazem na „metafyzickou potřebu“ a na význam zakladatele určitého náboženství a zakladatelských principů Burckhardt připomíná skotského myslitele Thomase Carlyla, který ovšem zůstal - narozdíl od Burckhardta - uvězněn v romantizujících představách o úloze „hrdinů“ v dějinách. Oba myslitele ovšem spojují samotářské

touhy a snahy dobrat se příčin významných dějinných událostí. Pro oba historiky je typické uvazování o roli mas v dějinách a oba jsou v této záležitosti skeptičtí. Burckhardt ovšem, poučen svým učitelem Leopoldem von Rankem a jeho pojetím historiografie, přece jen přispěl více než romantický Carlyle moderní historiografii mezi jiným i pokusem o určitou analýzu jednání mas - zmiňme psychologizující postřeh, že „masy“ lpí na starých obřadech také proto, že jim uniká „jádro“ každého náboženství. Tomuto podceňování učinila přítrž až nová historie ve 20. století, i když se ukázalo, že postřeh o *dílčím vědomí* „mas“, například vědomí o základních křesťanských pravdách ve středověku, byl novým badáním potvrzen.⁸

Co je ale stylově nejvýraznější na Burckhardtově pojetí náboženství, je výchovný a didaktický apel. Není divu, když si uvědomíme, že pasáže o náboženství, z nichž čerpáme, vznikly jako vysokoškolské přednášky.⁹ Tomu odpovídá skladba celého textu (je poznat, že byl doplňován a zdokonalován). Zřetelný je kritický, místy až ironizující podtext kladení otázek i odpovědí. Je to zřejmě zejména u křesťanství a specifickým způsobem u popisu mučednictví. Pro Burckhardta se mučednictví „vyhledává s rozkoší, ale odsuzují se k němu i jiní“¹⁰; „jeho (mučedníkův) vezdejší život měl pro něho jen nevalnou cenu, zachtělo se mu trpět a zemřít“¹¹ apod. Mírně ironicky zní také postřehy o osvícenství, které se stalo náboženstvím, o moci kněží apod. Burckhardt se nebojí sáhnout k metafoře či téměř básnickému srovnání: náboženství jsou například srovnávána se starými stromy, které jsou vnitřně zcela ztrouchnivělé, ale „žijí ze své kůry a listů a ještě s tím nadělají hodně parády“.¹²

Je zapotřebí dodat, že Burckhardt vždy nebyl tak kritický a ironický. Stačí se rozpomenout na dobu jeho mládí a skutečnost, že se rozhodoval mezi studiem historie a teologie a že dokonce v roce 1837 si na basilejské universitě teologii zapsal. Je pravda, že si poměrně brzy uvědomil, že nejen on, ale také někteří jeho učitelé považují Kristovo narození za mýtus a že nelze sloučit starobylé interpretace víry s principy moderní kritické reflexe. Začal o sobě prohlašovat, že je spíše „důstojným heretikem“ a vzdal se cesty křesťanské (v jeho případě protestantské) ortodoxie.

To, co nazýval náboženstvím a náboženskostí, bylo pro něj však stále blízké. V jednom dopise Rigenbachovi popisuje své pocity z večera na své cestě po Itálii,

na něž nikdy nezapomene. Vzpomínka se týká „božského večera v Pise“, kdy si Burckhardt na trávě před katedrálou kreslil do skicáře, když náhle pod dojmem jistých asociací a vzpomínek pocítil, že „už dál nemůže kreslit“. Procházel se tedy podél starých hradeb, skrze zahrady a vinice došel až k řece Arno. Okouzlen nádherou tmavě modrého nebe a siluetou Apenin cítil, že se může rozplakat jako malé dítě. Jacob Burckhardt píše: „Přede mnou ležely veškeré poklady přírody a umění, jako kdyby rozsévajíc touto zemí prošlo božství.“¹³

Při odpovědi na otázku, čím může být Burckhardt inspirativní dnes, můžeme poukázat na následující okruhy problémů:

- Můžeme si nejdříve položit otázku, zda náboženství ztratilo své přesvědčení, že je hlavním poutem lidské společnosti a že je strážcem lidské mravnosti. Domnívám se, že toto přesvědčení se zcela nevytratilo, ale spoň co se křesťanství a islámu týče. Například u římského katolicismu přes všechny změny, k nimž došlo především prostřednictvím II. vatikánského koncilu, jsou stále přítomny tendence definovat postavení náboženství a církve ve společnosti jako určitý vnitřní pilíř, bez něhož nejsou možné výstavba a vývoj společnosti, byť vystavěné na ideji nábožensky neutrálního státu a na ideji občanské společnosti. Projevuje se to v papežských encyklikách, ale například i v současných diskusích o smyslu rozšíření Evropské unie, která musí být podle mnoha náboženských představitelů postavena nikoli pouze na „uhlí a oceli“, ale musí mít též „duši“, rozuměj určitého garanta duchovního vývoje, za kterého se církev považuje.

- Nebudeme se asi s Burckhardtem přit o tom, že náboženství jsou živá a projevují svou vitalitu až do dnešní doby. Nejde samozřejmě pouze o vitální projevy fundamentalismu, tak častá zvláště v poslední době ve všech třech abrahamských náboženstvích. Jde i o pozitivní reformy, ba renesance, jimiž náboženství procházejí i přes všechny sekularizační trendy. Dnes můžeme pozorovat například renesanci určitých forem křesťanství nikoli v Evropě, ale v Africe, Asii a Jižní Americe, což bude pravděpodobně dlouhodobější trend, který obrací náš pohled od v podstatě bohatého a „upadajícího“, sekularizovaného Západu (či Severu) k chudšímu Jihu, jehož problémy byly vnímány současnou západní civilizací spíše okrajově.

- Někoho by možná zarazilo, že Burckhardt tolik kritizuje křesťanstvo, především římský katolicismus. Není to zřejmě pouze výsledek jeho vnitřního vývoje, i když jeho reformovaný původ v této kritice hraje svou roli. Podstatnější je ovšem opět zásadnější okolnost, na niž Burckhardt upozorňuje, a to nejen u katolicismu. Jde o skutečnost, že náboženství není a nemusí být pouze nositelem pozitivních myšlenek a nemusí se v dějinách projevat jako dobrá síla, zápasící se zlem v nás i mimo nás. Oblastí, na niž Burckhardt upíná neustále svůj zrak, je klíčový vztah náboženství (tedy především křesťanství) k politice.

Dnes jsme v situaci, kdy musíme znovu vzít tento vztah velmi vážně a učinit jej předmětem našich úvah. Samozřejmě především u islámu a křesťanství. Po slovech ajatolláha Chomejního „Islám je politikou, anebo není ničím!“, po zjištění rozšíření poněkud zjednodušujících verzí křesťanství v tzv. třetím světě, jimž podle mého soudu příliš neprospěly marxisticky orientované koncepty teologie osvobození, si můžeme být jisti, že nás nečeká zcela pokojná budoucnost.

A nemusíme zůstat pouze u potýkání islámu a křesťanství. Situace v Indii, kde se šíří konverze právě k islámu a křesťanství, nemusí rovněž vytvářet ovzduší plné pochopení a míru ve vztahu k hinduismu. Není sebemenší pochybnost, že bychom se rádi dožili chvíle, v níž by „místo toho, aby bylo náboženství otráveno politickými jedy, mírně politiku náboženská ctnost“, řečeno slovy Kenetha Minogua.¹⁴ Otázkou je, zda je to v nejbližší budoucnosti reálné.

Závěrem bych rád tuto inspiraci Burckhardtem shrnul: spolu s ním se můžeme stále domnívat, že náboženství nejen v našem světě nevyhyne, ale bude stále onou mohutnou potencií, o níž Burckhardt mluvil.¹⁵ Dále můžeme předpokládat, že náboženství jsou velmi vitální a schopná přizpůsobení. Možná bychom právě schopností „přizpůsobení“ měnicím se podmínkám mohli nazvat většinu náboženských renesancí a reformací. A za třetí (obávám se, že nikoli „všeho dobrého“) náboženství nikdy nebylo a zřejmě nikdy nebude pouze dobré, krásné a čisté. I švýcarský solitér nás poučuje o tom, že náboženství mohou být problematická, deformovaná, otrávená politikou, a proto nebezpečná.

■

⇒

Poznámky k textu na další straně dole.

Staré trauma v husitské církvi přineslo nové plody rozdělení

ROZKOL KVŮLI SVĚCENÍ

Miloš Mrázek

V průběhu posledních dvou let můžeme být na naší domácí duchovní scéně svědky zajímavého jevu, a sice vzniku nového uskupení. Na tom, že vznikne nový - zvláště malý - náboženský útvar, nemusí být v dnešní době nic tak zvláštního. Ono zvláštní v tomto případě je, že se jedná o církev, která se hlásí ke katolické tradici a zdůrazňuje tzv. apoštolskou sukcesi, tj. posloupnost biskupských svěcení, která podle katolické víry sahá až k prvním apoštolům.

Právě přijetí kněžských a biskupského svěcení se stalo důvodem k roztržce menší skupiny duchovních církve československé husitské (ČČSH) s jejich hierarchií.

Církev husitská a apoštolská sukcese

ČČSH se oddělila od římskokatolické církve v atmosféře nadšení z národního osamostatnění (přelom roku 1919/20). Teologickým základem se nestala protestantská teologie, nýbrž katolický modernismus. Tedy proud, který se snažil přizpůsobit věrouku i praktický život požadavkům moderní doby. Nová církev si zachovala katolickou formu (ve struktuře liturgie, v zachování instituce kněžství a biskupského úřadu apod.), nicméně od počátku uprostřed ní existovala různá pojetí církve a křesťanství vůbec - od radikálních postojů popírajících nejzákladnější články křesťanství (trojiční dogma, božství Ježíše Krista, spolehlivost Bible) až po postoje konzervativní, které volaly po

návratu k církvi prvního tisíciletí a ke tradici slovanského křesťanství.

Jeden z problémů, který musela církev československá (jak se nové náboženské uskupení tehdy jmenovalo) řešit, byl v tom, že k němu nepřešel žádný biskup. Církev tak neměla možnost zachovat si apoštolskou sukcesi. Pro radikály to byl problém menší (pokud byl vůbec) než pro konzervativce, kteří v sukcesi viděli záruku kontinuity autentické křesťanské tradice v nově vzniklé církvi. Jejich postoj vyvrcholil v úspěšná jednání se srbskou pravoslavnou církví o vysvěcení biskupa - původně římskokatolického kněze M. Pavlíka, který přijal mnišské jméno Gorazd. To vyvolalo v církvi československé (ČČS) horlivou diskusi, která vyústila v osamostatnění „gorazdovců“ a vytvoření československé pravoslavné církve.¹ V ČČS tak zvítězilo radikálnější křídlo. Nicméně i nadále existovaly snahy (byť ojedinělé a neoficiální)

Kněžské svěcení Miloše Nykendaje 16. října 2003. Uprostřed arcibiskup Antonia da Costa Raposo, vpravo biskup Antonín Jelínek. <http://www.volny.cz/ecclesia.silentia>

sukcesi získat. Částečně úspěšní byli biskupové G. A. Procházka a R. Stejskal, kteří přijali tajně biskupské svěcení ve Francii (od starokatolíků).³ Nicméně tato sukcese „vyhasla“. Poté čas od času nějaký duchovní přijal z různých zdrojů (pravoslavných, neoficiálních římskokatolických) kněžské svěcení. To bývalo opět (více méně) tajně, a tak vznikla kuriózní situace, kdy ani věřící v jejich sborech netušili, že přijímají „skutečně pravé“ svátosti.

Poslední takovéto tajné svěcení (dokonce opět biskupské) přišlo před dvěma lety od biskupa portugalské apoštolské episko-

Poznámky

- 1 BURCKHARDT, J.: *Úvahy o světových dějinách*. Votobia, Olomouc 1996, s. 96.
- 2 BURCKHARDT, *Úvahy*, s. 101.
- 3 BURCKHARDT, *Úvahy*, s. 103.
- 4 BURCKHARDT, *Úvahy*, s. 105.
- 5 Srov. KÜNG, H.: *Světový étos. Projekt*. Archa, Zlín 1992, s. 115-120.
- 6 Srov. MAIER, H.: *Wie universal sind die Menschenrechte*. Herder, Freiburg im Breisgau 1997, dílo, které obsahuje rozbor římskokatolického postoje k ideji lidských práv od Francouzské revoluce až po současnost. Z českých autorů srov. texty Boženy Komárkové a Karla Skalického.
- 7 Srov. LEWIS, B.: *Dějiny Blízkého východu*. NLN, Praha 1997, s. 283-284.
- 8 Ze starších badatelů lze uvést Michella Vovela, zkoumajícího předrevoluční dechristianizaci v Provence. Z novějších děl lze uvést dílo Carla Ginsburga *Šjír a červi. Svět jednoho mlynáře kolem roku 1600*. (Argo, Praha 2000), které líčí příběh prostého mlynáře Menochia v době raného novověku. Menochiův příběh začíná rokem 1583, kdy byl udán inkvizici za kacířské názory, o něž se dělil s mnoha lidmi ze své vsi (Monte-

reale) i okolí. Poté, co začal popírat pravdivost slov farářů a sám se považovat za jediného znalce Boha, oznámil jeho chování místní farář Odorico Vorai. Ten tvrdil, že mlynář čte bibli ve volgare, stále se rouhá, popírá zrození Krista z Panny Marie atd. Když byl pak Menochio roku 1584 předvolán před tribunál, s neskrývaným nadšením postupně vyložil celou svou kosmogonii: Na počátku všeho byl prý chaos, z něhož se utvořila hmota, stejně jako se v mléce tvoří sýr. V sýru (hmotě) pak vznikli červi (andělé) a „Největší Výsost“ chtěla, aby to byli Bůh a andělé. Bůh se stal pánem se čtyřmi kapitány Luciférem, Michaelém, Gabrielem a Rafaelém.

9 Burckhardt si připravoval přibližně od roku 1868 na základě konceptů k přednáškám na basilejské univerzitě znění rukopisu, který chtěl nazvat „Über geschichtliches Studium“. Doplnoval a pozměňoval jej podle toho, jak svá univerzitní čtení opakoval a jak do něho vtěloval texty ze svých jiných přednášek a úvah nad četbou jiných prací. Rukopis byl po myšlenkové stránce uzavřen v roce 1873, i když nedostal definitivní podobu práce určené pro tisk. Burckhardt nenašel odvahu nabídnout jej nakladateli.“ (Marek, J.: Jacob Burckhardt. In: *Doslov k dílu Úvahy o světových dějinách*, Olomouc 1996, s. 236.)

- 10 BURCKHARDT, *Úvahy*, s. 36.
- 11 BURCKHARDT, *Úvahy*, s. 49.
- 12 BURCKHARDT, *Úvahy*, s. 46.
- 13 Příhoda citována in: GOSSMAN, L.: *Basel in the Age of Burckhardt. A Study in Unseasonable Ideas*. The University of Chicago Press, London/Chicago 2000, s. 212.
- 14 Srov. podnětnou recenzi K. Minogua na knihu Phillipa Jenkinse *The Next Christendom* in: *Revue Politika*, č. 8-9, srpen/září 2003, s. 28-31.
- 15 Je zajímavé, že Burckhardt nevedl mezi svými třemi významnými „potencemi“ (státem, náboženstvím a kulturou) potenci čtvrtou, totiž hospodářství. V posledních letech se však vyjadřoval v tom smyslu, že hospodářské dějiny jsou velmi významnou součástí historiografie.

Jiří Hanuš, Ph. D., (*1963) vyučuje dějiny 19. století a historiografii na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity v Brně a je šéfredaktorem časopisu „Teologie & Společnost“.

Apoštolská posloupnost (sukcese) podle Katolického katechismu

„Kristus vyvolil apoštolů a dal jim účast na svém poslání a na své pravomoci. Vyvýšen po pravici Otce neopouští své stádece, ale ustavičně je chrání skrze svaté apoštolů a dodnes je vede pod vedením pastýřů, kteří nyní pokračují v jeho díle. Kristus tedy ustanovuje některé za apoštolů a jiné za pastýře. Nadále působí prostřednictvím biskupů. Protože svátost kněžství je svátostí apoštolské služby, je vyhrazeno biskupům jako nástucům apoštolů, aby předávali tento 'duchovní dar'. ... Právoplatně svěcení biskupové, t.j. ti, kteří jsou v linii apoštolské posloupnosti, udělují platně tři stupně* svátosti kněžství.“

Katechismus katolické církve § 1575-1576

* jáhenský, kněžský a biskupský

pální církve (*Igreja Apostólica Episcopal Portuguesa*, IAEP). Tato svěcení opět vyústila ve schizma - a k založení apoštolské episkopální církve katolické (AECK).

Nezávislý katolicismus

IAEP je součástí víceméně celosvětového hnutí tzv. nezávislých či národních katolických církví,⁴ konkrétně toho proudu, který má svůj počátek v oddělení části katolických duchovních v Brazílii od římskokatolické církve v roce 1945. Důvody tohoto oddělení se uvádějí jako politické.⁵ V samotné Brazílii je dnes několik miliónů věřících brazilské katolické apoštolské církve (*Igreja Católica Apostólica Brasileira*).

Z Brazílie se tato vlna osamostatňování šířila do mnoha zemí světa. Jednou z významných „poboček“ (ve skutečnosti jsou na sobě jednotlivé církve institucionálně nezávislé) je právě portugalská. Ta vznikla až v osmdesátých letech minulého století. Označení „katolická“ z původního názvu musela na příkaz portugalských úřadů (které se opíraly o konkordát s Vatikánem) odstranit, nicméně věroučně i formálně zůstala římskému katolicismu velmi blízká.

Věřící dokonce např. zachovávají kult fatimské Panny Marie, zachovávají tradiční (předkoncilní) liturgii, byť v národním jazyce. Na druhé straně se zde objevily některé prvky letničního křesťanství. Hlavou IAEP je arcibiskup António José da Costa Raposo.

Přijetí sukcese

Právě biskup Antonio vyšel vstříc skupince duchovních i laiků ČČSH, kteří hledali možnost přijetí sukcese. Skupinku vede farář Antonín Jelínek, který v listopadu roku 2001 přijal v Portugalsku biskupské svěcení (obřad dokonce přenášela portugalská televize). Ke skupině patří i proděkan Husitské teologické fakulty Jiří Vogel. Jako podmínka svěcení byla údajně stanovena pouze apoštolská víra, vyjádřená v Nicejsko-cařihradském vyznání, a zákaz svěcení žen. Svěcení proběhlo bez vědomí oficiálních představitelů ČČSH. Cílem údajně nebylo založení nové církve, ale jakási „reformace ČČSH zdola“.

Nicméně když přijetí sukcese vyšlo na povrch, vyjádřila hierarchie ČČSH jednoznačný nesouhlas a odsoudila ho jako akt svévole a neposlušnosti.⁶ Nově vysvěcení

většinou se všichni se shodnou na tom, že jim na ČČSH vadila - jak sami říkají - jakási zkosnatělost instituce, spirituální vyprahlost a teologická anarchie. Hlavní formální odlišností je důraz na sukcesi jako záruka kontinuity - věroučné i hierarchické. ČČSH sama sice zachovala sedm svátostí včetně svěcení kněží, ale jejich výklad i praxe jsou od katolického pojetí značně odlišné. Např. je možné se setkat se situací, že svátost eucharistie mohou vysluhovat („podmínečně“) i bohoslovci, kteří ještě nebyli vysvěceni na kněze. V otázce svátostí se AECK jednoznačně přiblížila katolickému pojetí včetně víry v předpodstatnění chleba a vína ve skutečné tělo a krev Krista.

Z dalších odlišností, jimiž se AEK vzdálila ČČSH a přiblížila římskokatolické církvi, jmenujme ještě kult světců včetně mariánského kultu, používání římskokatolické liturgie atd.

Odlišnosti od římskokatolické církve

Nicméně od vlastní římskokatolické církve si AECK chce zachovat určitý odstup. Jako ostatní nezávislé katolické církve odmítá autoritu papeže tak, jak ji definoval v roce 1870 I. vatikánský koncil a přisuzuje mu postavení podle tradiční formule *primus inter pares* („první mezi rovnými“). Další z nápadných odlišností je, že se kněží i biskupové mohou ženit. Ve vysluhování svátostí je rozdíl v podávání eucharistie pod obojí způsobou a ve svátosti pokání, která nemusí mít podobu soukromé zpovědi. Ve srovnání s římským katolicismem je patrný větší teoretický i praktický ekumenismus (např. ke svátostem mohou přistupovat i věřící z jiných církví, dokonce i z církví bez apoštolské posloupnosti).

AECK a starokatolicismus

Tím vším se AECK přiblížila jinému proudu alternativního katolictví, a sice starokatolicismu. Pozorovatel se hned musí ptát, kde jsou odlišnosti, které bránily, aby rebelující husité nevstoupili do starokatolické církve. Sami představitelé AECK při takto položené otázce poukazují, že ve srovnání se starokatolickou církví jsou teologicky i prakticky konzervativnější. AECK např. zásadně odmítá svěcení žen (zatímco česká starokatolická církev nedávno vysvětila první jáhenku).

Co dál?

Při sledování utváření nové náboženské organizace můžeme naši pozornost upřít různým směrem. My jsme se ve snaze

Titulní stránka týdeníku Církve československé husitské z 20. 1. 2002 s podobiznou Antonína Jelínka ve fotomontáži.

o stručně představení zaměřili na ta nejdůležitější historická fakta a základní srovnání s věroučně nejbližšími církvemi. Stranou naší pozornosti zůstala problematika vlastní komunity věřících nové církve, vytváření struktury, formy misie atd. Stranou zůstala i otázka osobní motivace jednotlivých členů. Ti do AECK přišli buď z jiných církví - nejen z ČČSH, ale i z římskokatolické církve, starokatolické církve a dalších, - nebo je pro ně AECK prvním církevním společenstvím.

Snad bychom mohli alespoň konstatovat, že jako pozorovatelé máme před sebou malou komunitu (v současné době počet členů nejspíše nepřekročil první stovku), tvořenou spíše mladými lidmi, kteří hledají vhodnou podobu organizace. Chtějí se bránit procesu institucionalizace (zatím např. vítězí hlasy neusilovat o státní registraci). Teprve hledají své teologické vyjádření a jsou spojeni spíše spontánním entuziasmem a zjevnou charismatickou autoritou biskupovy osobnosti.

- 1 Srv. např. J. Šuvarský: *Biskup Gorazd*, MRPC v ČSSR, Praha 1979.
- 2 Oficiálně ČČS apoštolskou sukcesi jako podmínku autenticity církve odmítla na I. sněmu (1924).
- 3 Srv. J. Vokoun: „Neuralgický bod českého ekumenismu“, *Getsemany* 6(2003), [online] dostupný z <<http://www.getsemany.cz/index.asp?c=522>>; Helena Noemi Bastlová: „Omyly ohledně sukcese v ČČSH“, *Getsemany* 7(2003), [online] dostupný z <<http://www.getsemany.cz/index.asp?c=543>>.
- 4 O nich viz T. Begonja: „Your Complete Guide to the World of Autocephalous (»Independent-Movement«) Churches in the Apostolic Succession“, [online] dostupný z [www: <http://www.ind-movement.org/>](http://www.ind-movement.org/).
- 5 „The Portuguese Episcopal Apostolic Church“, sebestředstavení IAEP na oficiální stránkách církve, [online] dostupný z <<http://www.terravista.pt/AguaAlto/1526/index1.html>>.
- 6 „Církev by už nadále neměla přijímat do služebního poměru ty duchovní, (...) kteří se netají svými výhradami vůči věrouce naší církve a nesnaží se dodržovat řády. V minulosti jsme podcenili nebezpečí, že právě tyto problematičtí duchovní s výhradami ke svátostem a řádům tvoří součást sněmovníků, kteří najednou a proti duchu církve hlasují o budoucnosti této církve a mohou »demokraticky« i přehlasovat stále se »zmenšující« zdravé jádro církve (...Toto) považují za demokratickou obrácenou naruby ve jménu špatného svědomí. Každá demokracie, tedy i ta náboženská, stojí na principu dobrovolného dodržování věrouky a řádů.“ Z první zveřejněné reakce patriarchy ČČSH J. Schwarze, „Církev bez ducha je studna bez vody“, *Český zápas*, 5(2002), 27. 1. 2002, str. 1.

Reakce na stránkách oficiálního tisku ČČSH shrnul a komentoval J. Vokoun v ekumenickém časopise *Getsemany*, viz výše; další číslo časopisu *Getsemany* uvedlo reakce členů církve.

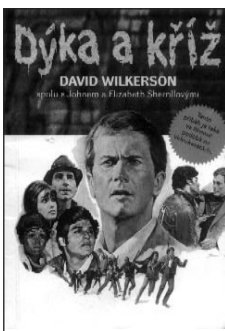
Mgr. Miloš Mrázek (*1974) vystudoval psychosociální vědy, teologii a religionistiku na Husitské teologické fakultě a religionistiku na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Je učitelem na střední škole.

Duchovní otec „Teen Challenge“ hlavním hostem konference

DÝKA, KŘÍŽ A PROROCTVÍ

Martin Kořínek

V rámci konference „Zpět k první lásce“ konané ve dnech 11. až 13. září 2003 navštívil Prahu David Wilkerson - letniční kazatel ze Spojených států, proslulý především díky své knize „Dýka a kříž“ a založení organizace „Teen Challenge“, která pomáhá mladým narkomanům ve více než stovce zemí.

Sedmé české vydání Wilkersonovy nejslavnější knihy vyšlo roku 2000 v nákladu 20 tis. výtisků.

V rodině Wilkersonů se „kazatelství“ dědilo z otce na syna. David (*1931) zpočátku působil v letničním sboru v Philipsburgu asi 500 km od New Yorku. Jak líčí v knize „Dýka a kříž“, roku 1958 se v časopise „Life“ dočetl o soudu se sedmi nezletilými mladíky, kteří „brutálně napadli a k smrti ubili“ patnáctiletého chlapce ochrnutého po obrně. Cítil se být povolán svědčit jim o Kristu.

Vyrazil k newyorskému soudu, avšak setkat se s obžalovanými mu nebylo povoleno. Přesto měla návštěva metropole důležitý výsledek: Wilkerson zjistil, že medializovaný případ je ještě méně než špička ledovce. V New Yorku žily tisíce dětí a adolescentů, o něž se nikdo nestaral. Mezi sebou tu bojovaly zločinecké mládežnické gangy, bujela prostituce, narkomanie a alkoholismus. Wilkerson pochopil, že do New Yorku nebyl povolán pouze kvůli sedmi delikventům - měl zvěstovat evangelium mládeži „z ulice“.

Jeho následné vypravování působí jako autobiografie „letničního světce“. Strhujícímu příběhu nechybí dialogy s Bohem ani podivuhodné zázraky a uzdravení. S důrazem na okamžité obrácení a totální odevzdání Kristu Wilkerson během několika málo let vytrhl ze závislosti a prokřesťanství získal tisíce mladých. Bez „dolaru v kapse“ si David doslova vymodlil zázemí (budovy a jejich vybavení), které pomohlo konvertitům nastartovat nový život.

Do Československa byla „Dýka a kříž“ pašována už za socialistické totality. Podle vzpomínky jednoho z účastníků konference měli agenti StB, kteří knihu zabavovali, zakázáno text číst. Někteří prý totiž po četbě Wilkersonova svědectví uvěřili v Boha.

Wilkerson přicestoval do Česka poprvé a to v rámci svého euro-amerického turné¹. Hlavními organizátory jeho návštěvy byly pentekostální sbory, především pak představitelé Apoštolské církve a Křesťanských společenství. Program konference byl adresován hlavně kazatelům a vedoucím sborů. Hala na Brumlovce v pražské Michli s kapacitou 1200 návštěvníků praskala ve švech a hlas přednášejících musel být přenášen i do sychravé nepohody na ulici před hlavním vchodem, kde na židličkách seděli ti, pro něž už v sále nebylo místa.

Ač Wilkerson nekázal žádné nové převratné myšlenky, získal si publikum (jak to vyjádřil v poděkování jeden z organizátorů) svou opravdovostí a odevzdaností evangeliu. David i jeho syn Gary, který na Brumlovce rovněž kázal, ve svých prosloveh většinou kombinovali příběhy z bible se svými životními zkušenostmi a často neváhali jít s vlastní kůží na trh.

David posluchače nejprve překvapil, když o sobě hovořil jako o „hrdém“ Čechovi. Jeho babička z matčiny strany byla totiž Češka a jeho matka kázala česky. Sám si prý v Praze zase užíval českou kuchyni. Poté pohovořil o krizi víry svého vnuka, který nedokázal přijímat evangelium, aniž však byl schopen definovat příčiny svých vnitřních bloků. Chlapcovy těžkosti Wilkerson nej-

David posluchače nejprve překvapil, když o sobě hovořil jako o „hrdém“ Čechovi. Jeho babička z matčiny strany byla totiž Češka a jeho matka kázala česky. Sám si prý v Praze zase užíval českou kuchyni. Poté pohovořil o krizi víry svého vnuka, který nedokázal přijímat evangelium, aniž však byl schopen definovat příčiny svých vnitřních bloků. Chlapcovy těžkosti Wilkerson nej-

Při vystoupení skupiny Oáza stojí v první řadě zleva Gary Wilkerson, překladatel Mojmir Kallus a David Wilkerson.
Foto: Martin Kořínek.

prve přirovnal k problému komunikace v celé společnosti, jako řešení pak nabídl snahu o zpřítomnění Ježíšova zázraku, jímž uzdravil hluchoněmého.

Z psychologického hlediska bylo zajímavé i vyprávění Garyho, jenž se svěřil, jak dříve prožíval nevědomý komplex ze svého slavného otce a chtěl se stát „nejlepším kazatelem na světě“, a jak tím trpěla jeho rodina.

Závěr každého přednáškového dne skýtal typicky letniční obrázek. Po vygradovaném kázání se pod podiem shromáždil dav se vztyčenými rukama a pastor Wilkerson se modlil za uzdravení. Po uvolnění emočního napětí (tj. vyléčení) mnozí začali plakat, jiní se smáli a objímali.

Jestliže jsme Wilkersona s nadsázkou připodobnili světcům, pak musí také promluvit „advocatus diaboli“.² Po uzdravovací modlitbě došlo ke scéně, která by nezasvěceného diváka přinejmenším uvedla do rozpaků. Dav pod jevištěm se rozptýlil a na podlaze zůstala na zádech ležet žena středního věku, která sebou křečovitě škubala. Vše probíhalo téměř bez povšimnutí okolí asi pět minut. Zatímco pořadatelé tento (na charismatických akcích

poměrně obvyklý) exces hodnotili negativně jako nepatřičný exhibicionismus, Wilkerson prohlásil: „Duch svatý dělá svou práci - svým způsobem...“ Ostatně ve všech svých projevech kazatel až příliš plýtl výrazy typu „Bůh (nebo Ježíš) mi řekl, odhalil“ nebo „ted' k vám mluvím z Ducha svatého“.

Tato nadprodukce nadpřirozena se projevila zvláště při jeho „prorockém kázání“, v němž nejprve zmínil svou knihu „Vize“ z roku 1974. Z Božího vnuknutí v ní popsal „krabičku“ napojenou na televizi, z níž si každý bude moci pouštět porno a násilí - to se podle jeho interpretace vyplnilo vynálezem videa. Dále pak viděl hořet 500 ropných

vrťů a v roce 1991 jich po válce v Iráku hořelo dokonce 501. Z pozice takto vybudované „prorocké“ autority pak ostře kritizoval současné odkřesťanštění společnosti a ústupky jiným náboženstvím (Evropská ústava, sekularizace euro-amerického školství), aby vzápětí oznámil svou triumfalistickou vizi. Duch svatý mu zjevil, že Bůh už v brzké budoucnosti zastaví pošlapávání svého jména a ujme se vlády.

Přes tyto stíny z většiny Wilkersonových kázání vyzařovala moudrost a pokora. Tento drobný šedovlasý stařík dokázal svými překvapivě energickými vystoupeními zelektrizovat celý sál. Úspěch svých projevů však nepřičítal svým kazatelským schopnostem – místo závěrečného potlesku buď nechal zahrát kapelu Oáza, která se starala o „kulturní vložky“ v programu, a skromně se usadil v koutku pódia, nebo hromový aplaus uvedl slovy: „A nyní potlesk pro Ježíše.“

Poznámky

- 1 <http://www.davidwilkerson.org>
<http://www.konferenciewilkerson.cz>
- 2 advocatus diaboli (ďáblův advokát) - osoba, která je při procesu kanonizace v katolické církvi pověřena vyhledáváním negativních svědectví o životě kandidáta na svatořečení.

Martin Kořínek (*1971) je publicista.

David Wilkerson na téma náboženství a politika

Jak jste vnímal válku v Iráku jako americký křesťan?

Kázal jsem o pádu Saddáma Husajna a upozorňoval jsem našeho prezidenta, že vše se točí kolem Izraele. Hlavním zájmem není ropa. Saddám plánoval s pomocí ostatních arabských národů zničení Izraele. Saddám Husajn je neústupný člověk a jsem vděčný, že Bůh dal našemu prezidentovi rozhodnutí, aby Izrael před ním ochránil.

Opravdu věříte, že prezident Bush se v otázce Izraele rozhodne pro biblickou, a ne politickou pravdu?

Právě proto vyzývám americké křesťany, aby se denně modlili za našeho prezidenta a též aby se modlili proti antisemitismu, který ještě v církvi existuje. Už když jsem založil sbor na Times Square, Bůh mne upozornil, že musíme vždy zůstat věrni Izraeli. A já jsem na to vždy dbal.

Jste nyní v Evropě, kde mnozí křesťané nemají porozumění pro válku v Iráku, kterou vedou Spojené státy.

Mnozí křesťané v Evropě prostě nerozumějí Božímu Slovu. Saddámovy rakety směřovaly pouze na Izrael, ne na sousední arabské státy. Mimo to je zde cítit narůstající antisemitismus ve sborech, obzvláště ve Velké Británii.

Charakterizoval byste islám jako mírumilovné náboženství tak jako váš prezident?

Četl jsem Korán a jsem si jistý, že tato kniha je falešným učením. Islám je destruktivní náboženství. Považuji za velmi zvláštní, že kazatelé evangelia nechápou, že Bůh nezrušil svou smlouvu s Izraelem. Bůh dal tu zemi Izraeli a každý národ, který ho chce zničit, bude potrestán.

Máte velkou odvahu zastávat tak silné proizraelské stanovisko.

V křesťanském světě jsem za to často kritizován, ale cítím bohaté Boží požehnání, a to pro mne znamená mnohem víc.

Po válce v Iráku je Izrael opět na prvním místě světového dění. Myslíte si, že „cestovní mapa“ má šanci přinést mír mezi Izraelce a Palestince?

Ne! Jak je možné, že Bush, který zná Bibli, se nebojí Boha a nutí Izrael do územního kompromisu podle cestovní mapy? Bůh ho za to potrestá. Dolar padne, Bush upadne do deprese a velmi lehce může prohrát následující volby. Denně se modlím, aby prezidentovi věřící poradci na něj měli větší vliv než jeho poradci političtí.

Jinými slovy říkáte, že neexistuje žádné lidské řešení konfliktu mezi Izraelem a Araby?

Bůh slíbil, že svůj lid ochrání. Uzavřel smlouvu a dal jim do užívání Zaslíbenou zem. On stanovil hranice tohoto národa a On si je ochrání. ...

Rozhovor Aviela Schneidera s Davidem Wilkersonem původně vyšel v časopise „Nachrichten aus Israel/Israel Today“. V českém překladu -lh- rozhovor převzal časopis „Slovo z Jeruzaléma“ (9-10/2003).
V redakci Dingiru kráceno.

Překvapivý vývoj radikální římskokatolické skupiny

NEVYZPYTATELNÉ CESTY PÁNĚ

Lukáš Brzobohatý, Lukáš Štursa

V dosavadním směřování svébytného křesťanského společenství, vystupujícího pod názvem Děti Nejsvětějšího Srdce Ježíšova, došlo k dramatickým změnám. Olomoucký arcibiskup Jan Graubner učinil rázný krok a odmítl nadále tolerovat výstřelky spojené s jejich radikálně praktikovanou vírou. Společenství odpovědělo stejně rázně.

O vývoji hnutí jsme informovali již ve svých předchozích příspěvcích.¹ Pro připomenutí opakujeme, že vzniklo v Olomouci ze skupiny mladých katolíků, jejichž setkání s osobností Jana Vymětala (konvertoval v roce 1997, pokřtěn 1998) a s duchovním poselstvím kontroverzní prorokyně Vassuly Rydenové prostřednictvím jejích spisů² znamenalo obrat v duchovním životě. Spirituální základnu tvoří charisma vůdce Jana, který se těší ve skupině autoritě přinejmenším Božího proroka, charakteristická je kritika současných poměrů ve společnosti i v římskokatolické církvi, nesmlouvavé prosazování ultrakonzervativní³ nauky a zbožnost inspirovaná prorockými a mariánskými zjeveními.

Ve farnostech, kde jednotlivé komunity působí, vyvolávají svým odlišným přístupem otázky, zmatek a často nepřátelství. Církevní okolí se cítí být obtěžováno vyrušováním bohoslužeb, vyvoláváním konfrontací a možná i tím, že pro podivné jednání stoupenců nemá uspokojivé vysvětlení. Pozornost vzbudilo počínání některých členek skupiny, které vytvořily strukturu velmi podobnou řeholnímu společenství a snažily se žít od jara 2003 zasvěceným životem.

Sestry v modrém hábitu

Touha žít zasvěceným životem v některém katolickém řádu zrála v myslích mnoha členů jistě už dlouho. Idea spojit duchovní povolání se spiritualitou hnutí se realizovala spontánně v květnu 2003. Jedna z dívek tehdy vedla komunitní dům v Nemilanech, kam denně přicházelo i několik desítek bezdomovců, toxikomanů a jiných lidí žijících na okraji společnosti. Většina z nich se přišla najíst, jiní se přicházeli vyspat, často opilí nebo pod vlivem drog, někdy docházelo ke krádežím a také násilnostem. Pořádek či přijatelné hygienické podmínky byly v těchto podmínkách neudržitelné.

Podle svých slov tato žena spala pouze pět hodin denně, někdy na ni zbylo místo pod stolem, jindy se mohla přikrýt dekou. Ve chvíli psychického i fyzického vyčerpání pochopila, co od ní Bůh požaduje. Byla to výzva, aby se mu odevzdala plně.

Tak vznikl nový a ještě intenzivnější způsob duchovního života uvnitř společenství. Stanovy zasvěceného života mělo tvořit jen evangelium a spisy Vassuly Rydenové. V létě letošního roku bylo možné napočítat již více než desítku sestřiček a asi sedm kandidátek vážně uvažujících o vstupu. Jejich vnějším znakem se stal řeholní oděv. Sestřičky se sytě modrými šaty a se světle modrými závoji na hlavách vídali věřící v kostelních lavicích a jejich přítomnost jenom přiostrčila vleklé spory s představiteli církve. Stávalo se, že duchovní odmítali členkám neschválené kongregace s šátkem na hlavě udílet svátosti.

O tom, jaké sliby učinili sobě, Janovi Vymětalovi či Bohu, nevíme zhora nic, ale předpokládáme, že natolik významný životní krok něčím podobným provázen byl. Nebyl to však v žádném případě akt církevně právní, tudíž žádný Řád Nejsvětějšího Srdce Ježíšova v katolické církvi právně neexistuje.

Zvěstovat živého Krista

Letos na podzim se Jan Vymětal dostal na vrchol svého vlivu. Celé hnutí se zdálo být na vzestupu. Komunita v Ospělově navázala styky s místními obyvateli, byla schopna obstarat díky brigádám u zemědělců základní živobytí. Členové zdárně pokračovali v opravě domu, v Olomouci i v Ospělově skupina intenzivně rozvíjela charitativní činnost.

Janu Vymětalovi se otvíral nový prostor k misii, snad i proto, že odpor církevních úřadů mu činil spíše reklamu. S komunitou trávil stále méně času

a o to více jezdil po celé Moravě a do Čech, aby „zvěstoval živého Krista“. Řada duchovních se cítila blízko mnohým aspektům Janovy zbožnosti. Vždy se ale stáhli ve chvíli, kdy mělo dojít k vyostření konfliktu s církevní hierarchií.

Značným úspěchem proto bylo, když se jeden z duchovních ke skupině přidal. Jednalo se o zkušeného františkánského kněze, jehož vztah k Dětem Nejsvětějšího Srdce byl původně striktně odmítavý. Při setkání ho ovšem osobnost Jana Vymětala zjevně překvapila. Opakovaně navštívil komunitní dům v Ospělově a přehodnotil svůj vztah ke společenství. Závěr, k němuž dospěl, byl pro přátele a františkánské bratry šokující. Na základě rozhovorů, svých pozorování a několika nadpřirozeně vysvět-

Jan Vymětal.

Foto: Lukáš Štursa.

lených událostí shledal v duchovní cestě „heretiků“ z Ospělova přítomnost Krista a pro poznané „světlo“ byl ochoten opustit svůj dosavadní život. Ideál svatého Františka se mu zdál být lépe naplňován v komunitě než v jeho klášteře. V Ospělově s ním zůstalo i několik lidí, které byli dříve pod jeho duchovním vedením. Krátce na to byl exklaustrován⁴ a musel odložit františkánský hábit.

Výchovný interdik⁵

Přístup kompetentních míst olomoucké diecéze k problematickému společenství prošel složitým vývojem a stal se příčinou kritiky některých katolíků. Veškeré pokusy získat vliv na směřování komunity totiž byly marné.

Jednou z těchto snah bylo prohlášení, které pro Jana Vymětala připravil arcibiskup Graubner, v jehož arcidiecézi komunita vznikla. Prohlášení mělo Jana Vymětala jako vůdce skupiny zavazovat k odstoupení od kontroverzních momentů. Arcibiskup požadoval např. vyznání, že se Jan Vymětal nepovažuje za Krista, a slib, že nebude mluvit Kristovým jménem, dále pak odstoupení od spisů Vassuly Rydenové, respekt ke katechismu a Písmu svatému, církevnímu právu, představeným, odstoupení od duchovního vedení svých stoupenců i řeholní společnosti či regulaci charitativní činnosti společenství. Jan Vymětal prohlášení po určitém váhání odmítl podepsat.

Neúspěch všech snah ze strany církevní hierarchie, mírně stoupající počet členů komunity, její zvyšující se popularita i mezi sympatizujícími katolickými kněžími,

Jedna ze sestřiček právě vyměnila řeholní oděv za pracovní. Foto: Lukáš Štursa.

a především nečekaný čin františkánského duchovního patně vyprovokoval rázný zásah. Arcibiskup Graubner se k němu odhodlal prvního září letošního roku. Výdal rozhodnutí formou církevního zákazu, v němž hodnotí osobu vůdce Jana Vymětala a jeho vztah ke stoupencům velmi negativně, celé skupině pozastavuje právo přijímat svátosti a nepovažuje ji nadále za jednotnou s římskokatolickou církví.

Dokument hovoří o neblahém působení skupiny, ale zároveň nechává otevřené dveře pro možnost nápravy. Vyjadřuje se o skupině jako o „zhoubném jevu“, stoupence označuje jako „duchovně nemocné“, ale snaží se také uznat jejich „velkou zbožnost“ a „dobré skutky“. Biskupský list se tedy snaží postihnout komplikovanou nejednoznačnost, kterou takové hnutí vyvolává. Hlavní část církevního interdiktu zní takto:

„Proto Janu Vymětalovi i všem, které přijímá do společenství neschválené řehole, i těm, kteří se drží jeho nauky, se pozastavuje právo přijímat svátosti v římskokatolické církvi, pokud se nezřeknou svého pomýlení a nepodřídí se církevní autoritě.“⁶

Text je zamýšlen jako prozatímní řešení a doufá ve zlepšení situace. Členům skupiny Děti Srdce Ježíšova se snaží naznačit podmínky zrušení zákazu. Označení „výchovný zákaz“ pro Graubnerův postup v Katolickém týdeníku⁷ má proto své oprávnění. Tento zásah dal komunitě jasně najevo, že jimi praktikované křesťanství není pro církev žádoucí.

Studená sprcha

Přestože se tento postup ze strany arcibiskupa již delší dobu očekával, bylo pro stoupence Jana Vymětala těžké přijmout, že jejich charismata nejsou v církvi rozpoznána. Komunita byla ochotna následovat Jana Vymětala do konfliktu a konstruovat emocionálně podbarvené argumenty, proč se autoritě biskupa nepodřídí. Od členů skupiny bylo možné např. slyšet taková slova: „Arcibiskup nás nabádá k hříchu, chce, abychom opustili naše bližní, ale co budou všichni ti feťáčci a trošečky dělat, když my s nimi nebudeme? Není pravda, že jsme na Honzovi závislí. Možná na začátku, ale teď s námi v Ospělově nežije a vídáme se zřídka.“

Děti Nejsvětějšího Srdce se snažily o dialog s arcibiskupem, ale ten je odkázal na pověřené úředníky. Děni směřovalo k vyostření konfliktu. Zdálo se, že skupina přijme roli mučedníků, odsouzených vlastní

milovanou církví. Překvapivý obrat ale přinesla snad jediná lidská autorita, kterou by Jan Vymětal mohl respektovat: paní Vassula.

Bylo zprostředkováno setkání, materiály, dopisy a různá vyjádření o Dětech byly přeloženy do angličtiny, Vassula pochopila podstatu sporu a také požadavky, které církev vůči Dětem uplatňuje. Dne 4. října se Jan Vymětal v doprovodu několika členů skupiny s Vassulou Rydenovou sešel. Výsledek dvouhodinového rozhovoru skupině přinesl rozčarování, ne-li zoufalství.

Prorokyně odmítla založení řeholního společenství a požadovala odložení hábitů. Zakázala použití hlavičky se svým jménem pro webové stránky nebo tiskoviny. Protože svá poselství považuje za výzvu k jednotě, případný rozkol prohlásila za znamení „nečistého ducha“ a odvrácením se od Krista. Požadovala smír s arcibiskupem i za cenu ústupků a podřízení se.

Radikální obrat

Den po rozhovoru s Vassulou dívky odložily své závoje a rozhodly se žít zasvěceným životem bez řeholního oděvu. To byl první ústupek a pozitivní signál, že dohoda bude možná. Společenství zůstalo ve svém zápase najednou zcela osamoceno. Nikdy předtím o podpoře Vassuly nepochybovali. „Proč taky, vždyť k ní promlouvá stejný Kristus jako k našemu Honzíkovi!“ bylo možné slyšet v komunitě.

Jan Vymětal procházel těžkým, dva týdny trvajícím obdobím bilancí a pochyb. Nakonec mu prý pravdu zjevil - jako vždy předtím - Kristus a on se rozhodl pro pokání. Slíbil, že požadavky církve splní bezpodmínečně. Tentokrát nebylo ani pro něj snadné přesvědčit členy společenství, kteří podlehl odbojně náladě. Jan prohlásil, že se v určitých obdobích, aniž by si to sám tehdy plně uvědomoval, ztotožňoval s Bohem a to že považuje za svůj největší hřích. Přiznal, že začal příliš věřit v sebe a své schopnosti a přestal respektovat jakoukoliv autoritu. Vyznal se ze svých pochybení před arcibiskupem a dalšími duchovními. Slíbil přerušit kontakty se svými „dětmi“. Františkánský kněz se rozhodl vrátit zpět ke svým bratrům. Několik členů hnutí bude teď usilovat o vstup do některé z uznaných řeholí nebo o vstup do semináře, kde se pokusí dále rozvinout svá povolání.

Budoucnost

Změna v chování a jednání nezakládá automaticky změnu ve strukturách myšlení

a první setkání s Janem Vymětalem v jeho nové roli kajčnicka tuto skutečnost potvrzují. Přesto je třeba hodnotit poslední události jako pozitivní proces, který svědčí o schopnosti sebereflexe, kterou již málokterý pozorovatel připouštěl. Jan dokázal sestoupit z role nejvyšší autority a podřídit se autoritě jiné.

Konec „fenoménu Jan Vymětal“ se ale nekoná. Pravděpodobně o něm uslyšíme znovu v souvislosti s jeho neutuchající misijní aktivitou v dalších krajích Země české. Snad již blízká budoucnost přinese uspokojivější odpovědi po stabilitě příměří mezi Janem a církví.

Děti Nejsvětějšího Srdce Ježíšova mají šanci potvrdit trvalost svých charismat nezávisle na svém vůdci a zakladateli. Jisté je, že s Janem Vymětalem ztratila skupina část své přitažlivosti. Její činnost má být církví kontrolována a snad částečně institucionalizována. Byla by škoda, kdyby tento proces poškodil schopnost jejích členů bezprostředně nabízet pomoc bližním, kteří jsou v zoufalých životních situacích. Nová situace jim poskytuje netušený rozměr svobody, který otevírá prostor pochybování, dříve zcela potlačenému výjimečností vůdce. Tyto pochybnosti pravděpodobně způsobí chvění, které zasáhne samotné základy jejich duchovní stavby. Parafrázujeme-li Tomáše Halíka, pak bez tohoto chvění nemůže být žádná duchovní stavba pevná.

Poznámky

- 1 Brzbohatý, L.; Štursa, L.: Děti Ježíšova Srdce. In: Dingir 2/2002, s. 12-14.
Brzbohatý, L.; Štursa, L.: Neposlušné Děti Ježíšovy. In: Dingir 1/2003, s. 9-11.
- 2 Ryden, V.: Opravdový život v Bohu. Matice cyrilometodějská. Olomouc 1994. A řada dalších děl.
- 3 Jsme si vědomi toho, že pojem je v tradicích církvích diskutabilní. Termínem *ultrakonzervativní* rozumíme tu část teologického spektra, která se snaží striktním zastáváním v minulosti závazných forem náboženství bojovat proti jejich novodobějším interpretacím.
- 4 Exklaustrace je uděleným právem, dovolujícím řeholníkovi pobyt mimo institut při zmírnění závazků ze slibů. Může být také uložena a potom má charakter opatření či trestu. Užívá se vůči řeholníkům, které z nedostatku dostačujících příčin nebylo možno uvolnit nebo vyloučit z institutu, i když jejich pobyt vážně narušoval společný život.
- 5 Interdikt - censura církevní, zbavující všech úkonů bohoslužebných, užívání, resp. udělování některých svátostí a církevního pohřbu. Jsou-li s interdiktem spojeny všechny tyto následky, jest to interdikt celkový, jinak částečný.
- 6 Prohlášení bylo vydáno arcibiskupem Janem Graubnerem 1. září pod jednacím číslem 175/03.
- 7 Mazanec, J.: Jan Vymětal a jeho „Děti“. In: Katolický týdeník 46/2003, s. 6.

Lukáš Štursa (*1979) a Lukáš Brzbohatý (*1979) jsou studenty VI. ročníku Husitské teologické fakulty UK oborů husitská teologie, religionistika a psychosociální vědy a dobrovolní pracovníci PONS (Poradny o náboženských sektách) při HTF UK.

Předpovědi Wima Malgo se týkají i světové politiky

NEKONEČNÉ NOČNÍ VOLÁNÍ

Pavel Šíma

Motto: „O budoucnosti toho víme mnohem více než ti nejvzdělanější futurologové. Víme nejen mnohem více, ale vidíme Bohu přímo do srdce a do jeho plánů“.¹

„Volání uprostřed noci“ - tak se jmenuje misijní společnost, založená Nizozemcem Wimem Malgo, a rovněž jím vydávaný časopis, jehož hlavním záměrem je ukazovat na znamení blížícího se příchodu Ježíše Krista a konce světa. Tato znamení jsou totiž všude kolem nás - v politice, ekonomii, vědě, náboženství i v přírodních úkazech a katastrofách. Je třeba mít jen náležitý vhled do aktuálního dění a „správně“ rozumět „prorockému slovu“ v Bibli.

Wim Malgo (1922-1992)

pocházel z Nizozemí. V letech 1947 až 1949 studoval na biblické škole v Beatenbergu, kde ho velmi ovlivnily výklady prorockých textů. V roce 1955 založil v Curychu misijní společnost, nazvanou „Volání uprostřed noci“² (Missionswerk Mitternachtsruf). Jeho cílem je jediné – zvěstovat blížký druhý příchod Ježíše Krista a s tím spojené eschatologické události (bitva u Armagedonu, vytržení křesťanů do nebe, sedmileté soužení, poslední soud). Pro šíření své zvěsti používá Malgo vysílání v rádiu Monte Carlo a Luxemburg a hlavně své knihy a časopisy „Nachrichten aus Israel“ („Zprávy z Izraele“) a „Mitternachtsruf“ („Volání uprostřed noci“). Českou verzi tohoto časopisu a další knihy z produkce Malgovy společnosti u nás vydává vydavatelství A-Alef.

Malgo napsal na téma konce světa několik knih. Za tuto činnost obdržel v roce 1976 od „American Christian College“ v Tulse čestný doktorát za literaturu. Tento titul od školy, která řádné doktoráty udílet nemůže, si však Malgo v některých knihách psal před jméno jako doktorát řádný, a mátl tak své čtenáře.³

Malgova zvěst došla postupně relativně širokého ohlasu. Začaly vznikat skupinky jeho příznivců. Přímo v Curychu působí od roku 1973 samostatná církev „Mitternachtsruf-gemeinde Zürich“.

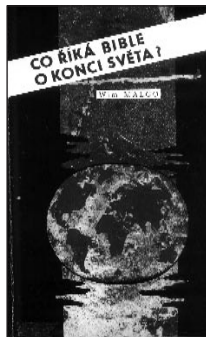
Základní zvěst

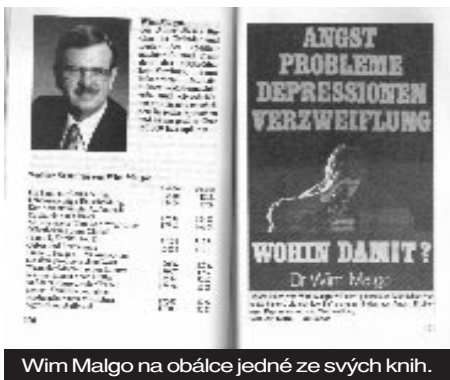
tvorí dvě témata: stát Izrael a druhý příchod Krista. V Izraeli a konkrétně v Jeruzalémě vidí Malgo duchovní střed světa, kolem něhož se točí celé dějiny lidstva. Izrael má zahrnovat část Sinajského poloostrova a Jordánska, celý Libanon a Sýrii až k Eufratu.

Druhým a hlavním obsahem Malgovy zvěsti je blížící se druhý příchod Ježíše Krista a „poslední časy“. Že tyto časy už nastaly, je pro Malga nezpochybnitelný fakt. Stačí, aby se podíval do novin: „*Nejnovější zprávy nacházejí doslovně v Bibli. Už před tisíci lety mluvila Bible o tom, co dnes přináší noviny*“.⁴ Bibli, kterou nazývá „prorocké slovo“, chápe Malgo jako sbírku tajuplných a zašifrovaných věštebných výroků, které může rozluštit jen ten, kdo je duchovně osvícený a vyzná se v „prorockém slově“.⁵

Antikrist již mezi námi

Mezi Malgovými předpověďmi se stále opakuje útok Sovětského svazu či Ruska na Izrael, a tím tedy počátek třetí světové války. Např. ve své knize z roku 1968 předvídá Malgo brzký rozpad východního bloku komunistických států. Ten povede k pronásledování Židů a samozřejmě k útoku SSSR a jeho spojenců na Izrael. Tam utrpí porážku a ve východní Evropě nastane toální rozklad. Už nikdy zde nebude možná

Wim Malgo na obálce jedné ze svých knih.

ani křesťanská misie.⁶ Po tomto útoku ukončí USA rázně válku ve Vietnamu - svržením několika vodíkových bomb a rovněž Čína bude během krátké doby zničena zbraněmi hromadného ničení.⁷ Blízko je rovněž stavba nového chrámu v Jeruzalémě. Ten musí stát ve chvíli, kdy se objeví antikrist. Ten je však již na světě, narodil se totiž 2. února 1962. Toto tvrzení pak později opakuje ve své asi nejrozsáhlejší knize „Co říká Bible o konci světa?“⁸

Československo komunistické až do Armagedonu

V další knize asi z roku 1970⁹ je však před dvěma lety ohlašovaný rozpad východního bloku již dávno zapomenut. Po vpádu Varšavské smlouvy má Malgo pro naši zem již jen jediné proroctví - pro Československo už není žádná naděje. Zůstane komunistické až do doby útoku SSSR na Izrael. Dále budeme svědky toho, jak katolická církev ovládne USA, jak se válka ve Vietnamu rozšíří na Koreu a Čínu a jak bude mít Evropa do roku 1980 jednotnou měnu.

Svou pozornost v této knize Malgo obrátí i k posledním úspěchům lidské vědy - k letům do vesmíru. Ty jsou dle „prorockého slova“ proti Boží vůli a pocházejí z ducha antikristova.¹⁰ Je to ale zároveň další jasné znamení, že konec je blízko.

UFO a Kissinger

„Dnes, v polovině roku 1974, můžeme vidět, jak Kreml připravuje další vojenskou agresi. Později se bude tato událost nazývat třetí světová válka.“¹¹ Důkazem začátku třetí světové války jsou i častá pozorování UFO, což jsou Bohem posláni ochránci Izraele. A je jasné, že „stojíme před koncem světa“¹² a že „druhý příchod Ježíšův je už přede dveřmi“.¹³

Rok 1976 je úrodný na politické události, a tudíž i na další proroctví a znamení. Jedním z nich je konflikt na Kypru, který ukazuje, že „příchod Ježíše Krista v moci a slávě

je přede dveřmi“.¹⁴ Přítomnost tureckých vojsk na Kypru je přípravou na útok na Izrael. Většího odsouzení než Turecku se ale dostane ministru zahraničí USA Henry Kissingerovi. Je označen jako poslední předobraz antikrista,¹⁵ protože se pokusil učinit to, co dokonale provede antikrist sám - mír mezi Izraelem a Egyptem. „V antikristu dojdou Hitler a Kissinger svého úplného naplnění. Hitler jako vrah Židů, Kissinger jako „peace-maker...“¹⁶

Astrologie jako Boží řeč

V roce 1980 si Malgo při odhalování dalších znamení konce pomáhá i astrologií. Ve své další knize¹⁷ vychází z toho, že významné události na Zemi mají souvislost s jevy ve vesmíru. „V této knize jsou ukázány vesmírné konstelace ve svém vztahu k Izraeli a k Ježíšovu příchodu. Ve světle prorockého slova jsou zde probrány nové poznatky o betlémské hvězdě, o UFO a 'planetární přehlídce' v roce 1982. Čtenář je tímto přiveden k jistotě: Ježíš brzy přijde!“¹⁸

Rok 1982 vidí jako rok možného konce. Na jaře tohoto roku je totiž očekávána konjunkce planet sluneční soustavy, kdy se budou všechny nacházet v jedné linii se Zemí a na stejné straně Slunce. Dle Malga se tak i planety „staví do formy oznamující blízky příchod soudu“.¹⁹

80. léta: konec je blízko

Osmdesátá léta minulého století s sebou přináší mnoho politických událostí, a tudíž i mnoho znamení blížícího se konce. Sovětský svaz obsadil v roce 1980 Afghánistán, ale s tím se dle Malga nespokojí a zaútočí na Irán, obsadí země Perského zálivu a pak přijde onen dlouho očekávaný útok na Izrael. Jeho dalším znamením je irácko-iránská válka. „Není vyloučeno, že tato válka ještě urychlí útok SSSR na Izrael... Rusové se ještě drží zpátky, ale po Afghánistánu se už ukazuje jejich další cíl; je to nejen Perský záliv, ale jak předpověděli proroci, ... také Izrael“.²⁰

Íránský vůdce ájajtoláh Chomejní je v této souvislosti zmíněn jako poslední před-

chůdce antikrista, čímž vystřídal Henryho Kissingera.

Významným mezníkem v dějinách světa je dobytí východní části Jeruzaléma Izraelem v červnu 1967. Touto událostí začíná pokolení, o němž se v evangeliu²¹ říká, že nepomine, dokud nenastanou všechna znamení konce. Rokem 1967 začíná tzv. konec doby národů.²² Původně vidí Malgo tuto událost ve vzniku státu Izrael v roce 1948. Ale protože délka tohoto pokolení je podle doby putování Izraelitů pouští určena na 40 let, je třeba onen konec doby národů přesunout: „...doba pohanů skončí, jakmile Jeruzalém znovu přijde pod vládu Izraele. To se stalo 7. června 1967 a od té doby vidíme, jak to jde s národy světa v každém ohledu z kopce. Jen s velkou námahou je udržována v chodu vláda a hospodářství světa. Všechno se naplnilo!“²³

V roce 1986 přibýly ke znamením brzkého konce výbuch elektrárny v Černobylu a konflikt USA s Libyí. Ten má být naplněním proroctví z evangelia²⁴ a knihy Zjevení,²⁵ že zemi je odňat mír.

Blížící se konec má důsledky i v zacházení s penězi. Již nemá cenu šetřit si peníze pro budoucnost. Přesto tu jsou ale křesťané, kteří Malgově zvěsti nenaslouchájí a „stále se odvažují hromadit si peníze na svých kontech... Co by se stalo s těmito úsporami, kdyby dnes nastalo vytržení? Všechny tyto peníze, které se mohly investovat pro věc Ježíše Krista, přejdou do vlastnictví antikrista.“²⁶ Takže je mnohem lepší je věnovat na Boží dílo, a nejlépe rovnou společnosti „Mitternachtsruf“.

Afghánští mudžáhídivé

-potomci deseti kmenů Izraele

Velkým překvapením pro Malga byl odpor, se kterým se sovětská vojska setkala v Afghánistánu. Toto zasluhovalo nějakého vysvětlení i ze strany „prorockého slova“.

Ve své knize z roku 1986 proto Malgo píše: „Sověti zde bojují s velkou zarputilostí proti odvážným afghánským bojovníkům za svobodu už šest let - a bez úspěchu. Proč? Důvod je tento. V Afghánistánu vede Rusko

„Nová evropská měna, euro, jde ve stopách starého římského systému... Kruh se uzavírá! Než se Pán Ježíš vrátí, zaujme Řím znovu ústřední pozici jak v politice, tak v hospodářství. ... Tato říše, spojená Evropa, je na cestě pokračujícího vývoje, jak to dokazuje právě zavedení eura. Nakonec ovládne nejen celý svět, ale po určitém období zjevného míru se s celou svojí mocí vrhne na Izrael, veřejně se postaví proti pravému Bohu a bude pronásledovat a likvidovat Jeho služebníky. ... Jak blízko musí tedy být vytržení Ježíšovy Církvě, které bude předcházet! Jsme připraveni?

Norbert Lieth, Euro - další krok směrem k Římské říši?, Volání uprostřed noci, 3-4/2002.

válku proti Izraeli! Velká část afghánského obyvatelstva se totiž skládá ze synů a dcer Izraele, z potomků 'ztracených' deseti pokolení".²⁷ A proto je jasné, že Sovětský svaz v Afghánistánu neuspěje. Bojuje totiž „nejen proti synům Izraele, ale i proti jejich Bohu“.²⁸

Nelson Mandela: komunista a terorista

V roce 1987 se ve své další knize²⁹ Malgo zaměří na dění v Jihoafrické republice. Do JAR Malgo umísťuje i „krále z jihu“³⁰ jehož dříve viděl v Egyptě. Udivující je sympatie s rasistickým režimem, který označuje oproti bezbožné vládě v Moskvě jako bohobojný.³¹ Kritika tohoto režimu je prohlášena za komunistickou propagandu afrických církví a „masy negrů“.³² Rovněž Nelson Mandela je označen jako „komunista a terorista“.³³

90. léta: události konce bez konce

Konec 80. a začátek 90. let s sebou přinesl převratné změny v politické situaci v Evropě i ve světě. Na Mitternachtsruf a Wima Malga se snesla kritika za jeho falešné předpovědi. K tomu bylo nutné se nějak vyjádřit.

Ve 14. vydání knihy „Co říká Bible o konci světa?“ škrtnl Malgo asi deset stran. Místo nich vložil kapitolu, nazvanou „Zmýlili jsme se, když jsme očekávali brzký příchod Pána Ježíše?“ Marně bychom ovšem čekali přiznání chyb. Pokračuje se dál ve stejném duchu: „protože náš Pán velmi brzy přijde, vstoupili jsme do toho období, kdy posměvači budou čím dál tím halasnější, aby zakryli svou vlastní nejistotu“.³⁴

Tedy ani v roce 1990 se na Malgově pohledu nic zásadního nezměnilo. Podle toho, jak se měnila politická situace, přinášel stále nová a nová znamení konce a byl přesvědčen, že - ať se děje cokoliv - druhý příchod Krista a konec světa jsou blízko.

Norbert Lieth: nový vůdce, staré způsoby

Wim Malgo v roce 1992 zemřel a jeho nástupcem ve vedení společnosti se stal Norbert Lieth. Ten pokračuje dál v hledání znamení konce a to, že „nastala doba Ježíšova návratu...je více než jasné“ i jemu.³⁵ Znamení se nacházejí v rozšíření počítačů, v klonování, v zavedení měny euro, v ekumenickém hnutí, v tragédii z 11. září 2001, v nemocech AIDS, SARS a stále také ve výzkumu vesmíru.

V únorovém čísle časopisu Mitternachtsruf z roku 1999 čteme v článku nazvaném „Duch antikrista se čím dál více projevuje“, že zkoumání vesmíru je projevem satana a míří proti Bohu. Rovněž tragédie

„Kdo povede takový útvar, kdo dá Evropě hlas a tvář? Jedno je jasné: jestliže příští obraz Evropy nebude křesťanský, pak bude antikristovský... Již se pracuje na vytvoření „Spojených států evropských“...je stále zřejmější, jak má Bible pravdu, když naznačuje znovuvybudování Římské říše v poslední době...Dostane...Evropa prezidenta, který se ukáže jako antikristovská vůdčí osobnost poslední světové říše, zmocněná satanem, knížetem tohoto světa?...Směr, který udává evropská ústava, směřuje plnou parou k naplnění posledních biblických prorockých výroků. Zařídme se podle toho! Maranatha - přijdiž brzy, Pane Ježíši!“

Norbert Lieth, *Evropa plnou parou v antikristovském směru, Volání uprostřed noci, 9-10/2001.*

raketoplánu Columbia z jara roku 2003 je uvedena do souvislosti s číslem 666,³⁶ znamením antikrista, a interpretována jako Boží varovný prst. Zahynulý izraelský kosmonaut je označen jako „falešný nositel nádeje“.³⁷

Jsou Spojené státy americké uvedeny v Bibli?

Co bylo hlavním tématem v posledních dvou letech, můžeme vidět na titulcích článků: Budoucnost USA a Evropy pod zorným úhlem Apokalypsy. Klonování - antikristovský pokrok. Evropa plnou parou v antikristovském směru. Tragédie Columbie - zvednutý Boží prst? Nový světový řád - utopie, nebo realita? Euro - další krok směrem k Římské říši? Na cestě k totální kontrole. Žijeme v posledních dnech?

A v posledním, listopadovém čísle nacházíme i téma, které muselo dříve či později přijít. Jak je to s USA? Jak to, že stát, který dnes určuje světové dění není v Bibli nikde zmíněn? Anebo je, ale ještě nebyl onen text nalezen a náležitě rozluštěn? V článku „Role Ameriky v prorocích - Jsou USA zmíněny v Bibli?“³⁸ se všem dostává uspokojivé odpovědi. Spojené státy v Bibli jsou. Byly identifikovány v prorocích Ezechiela³⁹ jako „kupci a lvičata z Taršíše“: „Mladí lvi z Taršíše se jednoznačně vztahují na severoamerické a evropské kolonie, takto jsou v tomto prorocích označeny Spojené státy“.

Časopis Volání uprostřed noci tak opět dostal své tradici a dokázal svým čtenářům, že veškeré aktuální dění ve světě je už dávno předpovězeno v „prorockém slově“ a že na zvěsti o blízkém konci se nic nemění. Norbert Lieth tedy jde věrně ve stopách svého učitele.

Poznámky

- 1 Mitternachtsruf, říjen 2003, str. 5.
- 2 Slova jsou citátem z Matoušova evangelia 25,6.
- 3 Tak tomu bylo např. v knize „Strach, problémy, deprese, pochybnosti - kam s tím?“, kde je na obálce uveden autor Dr. Wim Malgo.
- 4 Malgo, W., Wenn der Morgen schon kommt, so wird es doch Nacht sein, Mitternachtsruf, Pfaeffikon, 1969, str. 81.

- 5 Týž, Prophetie erfuellt sich, Mitternachtsruf, Pfaeffikon, 1987, str. 22.
- 6 Týž, Israel aber wird Sieg haben, Mitternachtsruf, Pfaeffikon, asi 1968, str. 45.
- 7 Tamtéž, str. 35nn.
- 8 Do 13. vydání této knihy hovoří Malgo zcela jistě „Je už antikrist mezi námi? S tím musíme naprosto souhlasit“ str. 82. Ve 14. vydání z roku 1990 už trochu oslabeně píše „Mnozí se jistě ptají: Žije antikrist mezi námi? Není to nic nemožného“.
- 9 Týž, 50 Antworten aus dem prophetischen Wort, Pfaeffikon, asi 1970, str. 60.
- 10 Tamtéž, str. 102.
- 11 Týž, Israel - das Zeichen an der Wand, str. 156, asi 1974/1975.
- 12 Tamtéž, str. 20.
- 13 Tamtéž, str. 191.
- 14 Týž, Heilsgeschichte der Zukunft, Verlag Grosse Freude, Pfaeffikon, asi 1976, str. 71.
- 15 Tamtéž, str. 94.
- 16 Tamtéž, str. 95.
- 17 Heilsgeschichtliche Konstellationen von 1948 bis 1982, Verlag Grosse Freude, asi 1979.
- 18 Zadní strana obálky knihy.
- 19 Týž, Heilsgeschichtliche Konstellationen..., str. 38.
- 20 Týž, An Jerusalem fuerht kein Weg vorbei, Verlag Grosse Freude, Pfaeffikon, asi 1980, str. 161.
- 21 „Amen, pravím vám, že nepomine toto pokolení, než se to všechno stane.“ Evangelium podle Matouše 24,34.
- 22 Týž, Der beschleunigte Aufmarsch Russlands nach Israel, Verlag Grosse Freude, Pfaeffikon, 1980, str. 59.
- 23 Týž, Co říká Bible o konci světa?, A-Alef, Ostrava, asi 1991, str. 75.
- 24 „Budete slyšet válečný ryk a zvěsti o válkách; hleďte abyste se nelekali. Musí to být, ale to ještě nebude konec.“ Evangelium podle Matouše 24,6.
- 25 „A vyjel druhý kůň, ohnivý, a jeho jezdec obdržel moc odejmout zemi mír, aby se všichni navzájem vraždili.“ Zjevení Janova 6,4.
- 26 Týž, Der beschleunigte Aufmarsch Russlands nach Israel, str. 65.
- 27 Týž, Ist Ende aller Dinge gekommen?, Pfaeffikon, 1986, str. 15.
- 28 Tamtéž, str. 16.
- 29 Prophetie erfuellt sich, Verlag Mitternachtsruf, Pfaeffikon, 1987.
- 30 Podle prorocství Daniela, 11. kapitoly.
- 31 „Tento konflikt mezi bezbožným režimem v Moskvě... a bohobojným režimem v JAR - s Izraelem uprostřed... skončí v Armagedonu, protože i zde jde v důsledku o boj všech národů proti Izraeli“, Prophetie..., str. 9.
- 32 Tamtéž, str. 9.
- 33 Prophetie..., str. 10.
- 34 Malgo, W., Co říká Bible o konci světa?, A-Alef, Ostrava, str. 68.
- 35 Lieth, N., Der Judenstaat - vom Weltaergernis zum Weltbeduerfnis, Verlag Mitternachtsruf, Pfaeffikon, 1997 str. 43.
- 36 „Raketoplán Columbia se rozlomil zrovna ve výšce 60 000 m, po 16 dnech letu a k přistání na zemi scházelo už jen pouhých 16 minut (666), in: Volání uprostřed noci, březen-duben 2003, str. 22.
- 37 Volání uprostřed noci, březen-duben 2003.
- 38 Mitternachtsruf, říjen 2003, str. 15-17.
- 39 Prorocství Ezechiela 38,13.

Pavel Šíma (*1974) je studentem Evangelické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze.

Náboženství a konflikty

LZE OHNĚM HASIT POŽÁR?

Jiří Schneider

Motto: Lucretius: „Toliko náboženství je schopno nabádat ke zlu.“ (Tantum religion potuit suadere malorum.) - Hans Küng: „Nebude mír mezi civilizacemi bez míru mezi náboženstvími!“

Náboženství jako faktor konfliktů.

Jaký je význam náboženství pro veřejný život a jaký je jeho vliv na mezinárodní vztahy? Jakou roli hraje náboženství při vzniku rozličných konfliktů?

Náš pohled na tuto problematiku může být zkreslený tím, že Evropa prošla v 20. století výraznou sekularizací, která se projevila odsunováním náboženství mimo horizont veřejného života společnosti i jednotlivce. Náboženství bylo považováno za věc předsudků minulosti a nevzdělanosti. Od 70. let minulého století však náboženství sehrálo na několika místech světa politicky významnou roli: teologie osvobození se stala v Latinské Americe hybnou ideologií, zvolení K. Wojtyły papežem a jeho podpora hnutí Solidarita v Polsku podstatně narušily ideologickou frontu komunistického bloku, islámská revoluce v Íránu zaskočila mnohé západní politiky a diplomaty. Ostatně i politický nástup „morální většiny“ v samotných Spojených státech, kde je vztah státu a náboženství tradičně vnímán jako jeden z klíčových parametrů rovnováhy politického systému (první ústavní dodatek), mnohé pozorovatele zaskočil. Očekávaná „privatizace náboženství“ se nekonala ani v podmínkách svobodného světa, ani v prostředí cílené bagatelizace a potlačování v zemích komunistického bloku.

V posledním desetiletí se objevilo několik pokusů teoreticky uchopit roli, jakou náboženství hraje ve veřejném životě v národním i mezinárodním měřítku; v každé zemi se stal předmětem zájmu vztah státu a politiky k náboženství.

Problémem západních elit vychovaných v prostředí buď výrazně sekularizovaném, nebo pod vlivem sekularismu (který odkazuje náboženství pouze do soukromé sféry) je neschopnost pochopit náboženské motivace, které jsou hybatelem či významným faktorem vývoje. Převládající sekularizující

redukcionismus, hrubý materialismus či ekonomický determinismus způsobily to, že analýzy poskytované západními diplomaty hrubě podceňovaly náboženský element při hodnocení konfliktů. K problematice náboženství se pod tlakem událostí v poslední době dostávají politologové, mezinárodní právníci, odborníci na mezinárodní vztahy. V důsledku globalizace se zajímají o roli náboženské pravice v USA, náboženského sionismu v Izraeli, teologie osvobození v Latinské Americe, islámské revoluce v Íránu až po náboženské momenty environmentalismu. Náboženská legitimizace terorismu přestala být otázkou místního významu (severní Irsko), ale po útocích na New York 11. září 2001 se stala problémem mezinárodního významu. Všechny tyto jevy si zasluhují soustředěný a nepředpojatý zájem odborníků a především jejich interdisciplinární dialog.

Náboženství je nepochybně důležitým faktorem dění v dnešním světě. Do jaké míry je například konflikt arabsko-izraelský konfliktem islámsko-židovským? Atentát na premiéra Rabina provedený v roce 1995 židovským extremistou ukázal, že se nejedná pouze o konflikt mezi-náboženský, ale v první řadě o spor židovsko-židovský, mezi náboženským extremismem a sekularismem. Také na druhé straně - v zemích s převládajícím islámem - probíhá zásadní a často krvavý vnitřní konflikt o charakter státu a práva ve vztahu k islámu.

Obecně, kdekoli se s novou naléhavostí nastoluje otázka identity, jako je tomu v zemích procházejících proměnou či přechodem, objevuje se potřeba nového vyrovnání s náboženskou tradicí. Třebaže v bývalé Jugoslávii nebyly náboženské rozdíly primární příčinou války, podílely se významně na konfliktech a byly také zevrubně zneužity v jejich průběhu. Etnické a náboženské faktory nechyběly v žádném popisu této tragédie.

Je náboženství příčinou konfliktů, nebo nástrojem porozumění a smíření?

Náboženství je projevem tázání po nejvyšších hodnotách; může být proto silným motivačním zdrojem, předmětem vášně i předsudků. Víra, přesvědčení utváří lidské postoje a vztahy k souvěrcům i jinověrcům. V mnoha případech je zřejmé, že náboženská nesnášenlivost může vykopávat nepřekonatelné příkopy, napomáhat prohloubení konfliktů, i když není jejich přímou příčinou. Většina bezpečnostních expertů proto vnímá náboženství jako rizikový faktor. Náboženský extremismus se dostal vysoko na seznam bezpečnostních rizik. Náboženství je „hořlavina“, kterou je třeba držet co možná stranou.

Na druhé straně zůstávají poněkud ve stínu možnosti i aktivity překlenovat na náboženské rovině rozdíly, přispívat ke smíření, překonávat a „hasit“ konflikty, a to právě ve jménu nejvyšších hodnot. (Někteří odvázně používají „hasičského“ příměru: někdy je třeba zapálit oheň, aby nás nezačtvátíl postupující lesní požár...) Každopádně, náboženství rozděluje i spojuje, může být integrujícím i dezintegrovaným prvkem ve společnosti.

Před deseti lety vzbudily velkou pozornost publikace Samuela Huntingtona o střetu civilizací jako novém paradigmatu mezinárodních vztahů. Huntington považuje náboženství vedle jazyka, dějin, zvyků a institucí za hlavní rozlišující prvek civilizace. Náboženská loajalita podle něj může být zdrojem konfliktu. Pozornost a odezva, jakou jeho názor vzbudil, svědčila o potřebě pojmenovat novou situaci po skončení bipolarity. Huntington sklídl oprávněnou kritiku jednak za poněkud schematické dělení civilizačních okruhů, jednak za sugerování nevyhnutelnosti jejich střetu.

Jedním z kritiků Huntingtona byl i německý teolog Hans Küng, který je přesvědčen, že střetu je možno se vyhnout a dosáhnout smíru na společném základě. Cestou ke globálnímu étosu, jak tento základ nazývá, je mezináboženský dialog. Problémem dosavadních pokusů, které se mezi představiteli různých náboženství uskutečnily, je to, že se týkaly pouze úzké elity, a nikoliv širších skupin, které mají sklon se vůči jinověrcům spíše vymezovat, a to za vydatné pomoci svých zbývajících, nekomunikujících představitelů.

Třebaže se to nemusí jevit na první pohled, politická debata poslední doby je také výrazně ovlivněna vztahem k náboženství. Neplatí už tradiční schéma o konzervativně

Ilustrační foto: archiv.

zbožné pravici a sekulární levici. Kupříkladu část moderní levice (Blair) vidí v náboženství chybějící svorník na cestě k universálnímu humanismu. Konzervativní morální teologie hleděla vždy podezíravě na morální politické cíle, jejichž sledování může paradoxně vést k nemravným důsledkům. V tomto duchu došla realistická škola mezinárodních vztahů (Morgenthau, Kissinger) k závěru, že válka ve jménu hodnot je nebezpečnější než střet kvůli zájmům. Američtí neokonzervativci však nyní vedou v Iráku válku pod vlajkou svobody a demokracie a zvláštní shodou se ocitají na jedné lodi s britskou novou levicí. Vznikají nová ideologická spojenectví i nová nepřátelství. Osvícení a sekularizovaní Evropané se shovívavě posmívají těm Američanům, kteří se neváhají stavět na odív svou zbožnost, takže to chvílemi vypadá, jako by hlavní civilizační konflikt probíhal napříč Atlantickým oceánem...

Mezinárodní právo, lidská práva a náboženství

Nejde jen o konflikty. Podívejme se na obecné souvislosti mezinárodních vztahů a náboženství. Vestfálský mír (1648) se všeobecně uznává jako počátek moderního uspořádání mezinárodních vztahů. Dá se přesvědčivě dokázat, že kořeny tohoto uspořádání jsou v předchozích stoletích náboženských válek a pokusu vyřešit tyto konflikty na principu „čí území, toho náboženství“ (*cuius regio, eius religio*). Teprve sekularizované chápání suverenity v pozdější době však mezinárodní vztahy „odmocnilo“ od náboženské dimenze. Nenaplnil se ovšem osvícenský sen o ústupu významu náboženství ve prospěch rozumu a tolerance. I když v Evropě došlo tu více, tu méně k ústupu náboženství z politiky, náboženství se i v sekularizované podobě vtisklo do národních identit. V liberálně demokratickém prostředí tak přestalo mít v klidných dobách

přímý vliv na politiku. V případě konfliktů ale náboženské rozdíly vždy vystoupily do popředí (např. severní Irsko).

Zcela jinou roli sehrává náboženství v prostředí nesvobody. Totalitní režimy, jak se v posledním století ukázalo, vnímají náboženství jako ohrožení a činí z něj přední cíl diskriminace. Náboženství se v takových podmínkách stává hybnou silou nesouhlasu s establishmentem, poutem mezi utlačovanými a po-

sledním garantem jejich lidských práv. Diskuse o obraně práv druhých není založena na laciném universalismu a toleranci, která hraničí s lhostejností. Praxe mnohých aktivistů v oblasti lidských práv vychází z hluboce náboženské odpovědnosti. Badatelé i diplomaté by existenci *homo religiosus* měli vzít na vědomí. Ačkoliv se v rámci zdvořile sekularistického diskurzu v poválečných letech podařilo zformulovat universální pojetí Deklarace lidských práv, nelze si zastírat, že toto pojetí není universálně přijímáno. Diskusi o lidských právech by prohloubil pokus o její náboženské zakotvení reflektující rozdílné náboženské tradice.

Rovněž tak diskuse o humanitární interenci, tj. právu vměšovat se do záležitostí suverénního státu v případě porušování základních lidských práv, obsahuje nevyslovený předpoklad - pojetí lidských práv, které není výrazem konvence (společenské smlouvy), nýbrž má hlubší, původně náboženské zakotvení. Ani tady si teorie mezinárodních vztahů a mezinárodního práva nevystačí se sekularistickou redukcí přirozeného práva.

Role církví, náboženských a nevládních organizací

Tématika není zdaleka jen teoretická. Víra, náboženské přesvědčení hrají doložitelně významnou aktivní roli při vyrovnání s konfliktní minulostí (Jižní Afrika), budování důvěry mezi nepřáteli, obnovování morálních základů a svazků ve společnosti, ale také při poskytování humanitární pomoci po celém světě. Uvedme několik příkladů. V samých počátcích německo-francouzského smíření sehrálo pozitivní roli hnutí „morálního znovu-ozbrojení“ (Moral Re-Armament), což uznávají i ti, kteří zdůrazňují ekonomické faktory (Společenství uhlí a oceli) jako základ evropské integrace. V mnoha případech probíhalo zprostředkovatelské úsilí v skrytu, jako např. působení

menonitů v Africe či severním Irsku nebo mírové aktivity imáma z Timbuktu ve střední Africe. Pro příklady však není třeba chodit tak daleko: příkladem takové aktivity je nenápadný a dosud nedoceňovaný přínos katolické i evangelické církve pro česko-německý dialog.

Pro humanitární organizace působící v desítkách zemí jako Mercy Corps či World Vision je hlavním prostředkem činnosti rozvojová a humanitární pomoc potřebným bez ohledu na náboženské a politické přesvědčení. Cílem jejich činnosti není získávání stoupenců, ale svoboda volby, ať už vycházejí z katolického sociálního učení či kvakerské nebo menonitské mírové filosofie. Jedním z projevů globalizace není jen mezinárodní působení náboženského extremismu, ale také rostoucí role náboženských nevládních organizací (*faith-based NGOs*) v mezinárodních vztazích, především v oblasti humanitární pomoci, obrany lidských práv a globální odpovědnosti.

Česká společnost se pokládá za jednu z nejvíce sekularizovaných v Evropě. Možná proto se v českém kontextu častěji než o náboženství a víře mluví o morálce. Debata o českém podílu na zahraniční pomoci, podpoře demokracie a lidských práv v zahraničí, odpovědnosti za globální problémy ukazuje, že jsou zmíněná témata v naší společnosti živá a že otevírají prostor k tomu, aby politická debata u nás odrážela vedle zájmů také oblast hodnot.

Základním paradoxem liberálně demokratického systému je to, že se na jedné straně musí vymezit proti jakékoliv náboženské, ideologické či náboženské hegemonii (svoboda svědomí, projevu a vyznání); na straně druhé stojí na vládě práva, která vyžaduje společenskou shodu v oblasti hodnot, garanci nezadatelných a nezczizitelných práv, o nichž nemůže rozhodovat ani sebevětší většina. Jedním z nezastupitelných nositelů těchto hodnot je svobodně předávaná náboženská tradice, a to v celé své šíři. Náboženství by nemělo ani splynout se státem (organizačně či uzákoněním „svě“ morálky), ani by nemělo být vytlačeno z veřejného prostoru či ze společenského diskurzu o hodnotách. Dlouhodobé udržení této rovnováhy je pro budoucnost liberálního demokratického systému zásadní. V tomto kontextu chápou i Masarykův výrok, že „česká otázka je otázka náboženská“.

Jiří Schneider (*1963) je diplomat a vyučující na Univerzitě Karlově v Praze.

Náboženské vlivy v politice George W. Bushe

POLITIKA PŘED TVÁŘÍ BOŽÍ

Štěpán Smolen

Po 11. září 2001 sílí na obou stranách Atlantiku hlasy poukazující na skutečnost, že evropská a americká kultura sice možná vyšly ze společných základů, ale v současnosti jsou docela odlišné. Při pohledu na statistiky vývoje religiozity najdeme vskutku jen málo společného. Zatímco Evropě je tradiční institucionalizované křesťanství dlouhodobě na ústupu, ve Spojených státech se za praktikující křesťany považuje podle různých průzkumů 80-86% lidí a více než 60% obyvatel se zde domnívá, že náboženství je schopno poskytnout odpověď na všechny nebo skoro všechny otázky každodenního života.¹

Obýváme tentýž svět?

Přední z amerických neokonzervativců Robert Kagan před časem prohlásil, že je načase přestat předstírat, že Evropané a Američané sdílejí společný pohled na svět, nebo dokonce tentýž svět obývají.² Na jeho slovech zřejmě něco bude. Jen zůstává otázkou, proč si vlastně bin Ládin a jemu podobní volí za primární cíl své nenávisti zbožnou Ameriku a ne Evropu, která osciluje mezi sekularismem a postmoderním religiozním zmatením.

Liší se nejen občané, ale i jejich vůdcové. Evropský politik obvykle ve svých projevech na boží autoritu nepoukazuje a jeho náboženské preference často ani neznáme. Zato mezi třiačtyřiceti americkými prezidenty najdeme jen tři bez specifické náboženské příslušnosti, přičemž ani jeden z této trojice nežil ve 20. století.³ I státnická rétorika je zde jiná – plná odkazů ke svrchovanému naddenominačnímu Bohu.

Ani George W. Bush není výjimkou, spíše naopak. V projevu při příležitosti vyhlášení Národního dne modlitby 2. května 2002 řekl: *Od počátků našeho národa se Američané obraceli v modlitbě k prosbě za inspiraci, sílu a vedení. V časech zkoušek žádáme Boha o moudrost, odvahu, ukázaní cesty a útěchu. Děkujeme za nespočetná požehnání, která nám Bůh dopřává. A děkujeme Bohu, že činí každý lidský život posvátným tím, že stvořil každého z nás ke svému obrazu. Když zachováváme tento Národní den modlitby, voláme k Všemohoucímu, aby nadále žehnal Americe a jejímu lidu.*⁴

Už sama myšlenka stanovení Národního dne modlitby se zdá být na naší straně Atlantiku podezřelá a není divu, že si americký

prezident pro náboženský zápal svých projevů v Evropě už stačil vysloužit pověst fanatika posedlého mesiánským komplexem. Nakolik je tento obraz oprávněný a nakolik se jedná jen o výtvar Evropanových protináboženských předsudků? Kam vlastně dle vyznání a postoju patří současný americký prezident? A jak je jeho víra spojena s politikou?

Mezi baptisty a metodisty

George W. Bush prožil ve čtyřiceti letech osobní obrácení, které jej mimo jiné zbavilo problémů s alkoholem. Také přestoupil od své domovské episkopální církve k metodistům – konkrétně k početně nejsilnější denominaci tohoto křesťanského směru, k „United Methodist Church“, která má v současnosti přes osm milionů členů a je po bezmála dvacetimilionové „Southern Baptist Convention“ druhou největší protestantskou církví v Americe.

Obě denominace jsou nejednotné a názorově rozštěpené. Vedení „United Methodist Church“ se - navzdory všem rozporům - tradičně hlásí k liberálním pozicím: ať už se jedná o otázku doslovné pravdivosti bible nebo o problematiku trestu smrti.⁵ Také uvnitř „Southern Baptist Convention“ (SBC) existují v posledních letech dva tábory, jeden umírněný, druhý fundamentalistický - ohniskem sporu mezi nimi je opět především problém výkladu bible, a dále pak různý náhled například na otázky homosexuality, interrupce a postavení ženy v rodině.⁶

V případě baptistů však ovládají vedení konzervativci. A nelze přehlédnout, že metodista George W. Bush, má se svými konzervativními postoji blíže k oficiálním představitelům SBC než k vlastní denominaci. Svě sympatie nijak neskrývá – 11. června

2002 přednesl přes satelit projev k účastníkům výročního shromáždění SBC, v němž mimo jiné řekl: *Sdíleme společné závazky. Věříme v péči o kulturu života a v to, že manželství a rodina jsou svaté instituce, které by měly být chráněny a posilovány.*⁷ Dále pak zmínil význam baptistického televizního kazatele Billyho Grahama pro utváření jeho víry.

Bylo by snadné vykreslit obraz George W. Bushe jako evangelikála nekompromisního v otázkách víry. Jenže některé z prezidentových výroků do tohoto modelu nezapadají. *Všichni víme, že lidé bez víry mohou být dobří*, řekl také v projevu před shromážděním SBC (což je myšlenka, kterou představitelé baptistů jistě nesdílí).⁸ Na základě Bushových výroků by člověk mohl při troše snahy stvořit několik zcela odlišných portrétů. Namísto ošidného psychologizování pohledme na některé konkrétní politické kroky.

Bůh v domácí politice

Jedním z prezidentových prvních rozhodnutí po jmenování do funkce bylo zřízení zvláštního úřadu pro náboženské organizace („White House Office of Faith-Based and Community Initiatives“, FBCI). Hlavním posláním úřadu je zamezit diskriminaci těchto organizací v sociálních programech (což je myšlenka sympatická i mnohým demokratům), umožnit jim přístup k federálním grantům a skrze osvětovou činnost povzbudit občany i firmy k jejich finanční podpoře. Byly také zřízeny podpůrné pobočky FBCI na sedmi federálních ministerstvech – mj. školství, zdravotnictví a spravedlnosti.⁹

Rozdílení peněz se údajně nemá odvozovat od preferencí současné administrativy, ale pouze od účinnosti konkrétních

projektů. Co to však znamená ve skutečnosti? Così napovídá již projev představitele FBI Johna DiIulia Jr. před Národním evangelikálním svazem ze 7. března 2001: *Nejlepší dostupné studie ukazují, že cesta k posílení rodin a zlepšení životních možností potřebných dětí a mládeže vede nejlépe skrze programy, které povzbuzují manželství, odrazují od rozvodů, povzbuzují odpovědné rodičovství a odrazují nedospělé dívky od těhotenství.*¹⁰ V praxi se pak letos dostalo programům propagujícím předmanželskou sexuální abstinenci podpory ve výši 117 milionů dolarů. Také v červnovém oběžníku ministerstva zdravotnictví je výchova k mladistvých k sexuální zdrženlivosti označena za jednu z nejvyšších priorit.¹¹

George W. Bush ve svých projevech nepřestává zdůrazňovat důležitost nestranného přístupu a potřebu neutrality státu v náboženských otázkách. Realita však vždy neodpovídá tomuto ušlechtilému ideálu. Martin Kettle se ve svých komentářích v britském Guardianu zabývá propojením náboženství a politiky u současného amerického prezidenta už od počátku jeho působení v Bílém domě. Za zmínku stojí zejména jeden z jeho postřehů týkající se působivého slovního spojení „soucitný konzervatismus“ (compassionate conservatism), které Bush užil ve své prezidentské kampani a jímž pojmenovává svou sociální politiku. Název napovídá, že se jedná o proklamaci ochoty hledat jakousi střední cestu mezi trhem a státními zásahy. Ve skutečnosti však jde o komplexní program přeměny společnosti v (evangelikálně) křesťanském duchu. Kniha Marvina Olaskyho „Compassionate Conservatism“ z roku 2000, k níž Bush napsal předmluvu, je postavena na myšlence, že *Kristus proměňuje životy*, a nezastírá, že hlavním cílem sociální pomoci má být konverze.¹²

Ostatně evangelikální církve a společenství se obecně soustředí především na misi a úběžníkem jejich působení ve zdravotnictví, kultuře nebo charitě je myšlenka obrácení. Bushův program pro náboženské organizace sice výslovně hlásá, že státní dotace nesmějí být určeny na náboženskou činnost, ale zároveň nechce církve nutit, aby se zbavovaly identity a předstíraly, že jsou něčím, čím nejsou, jen kvůli získání rozpočtových grantů. Jenže pro mnohé církve a náboženské společnosti je charita neoddělitelná od misie. To pro koncepci soucitného konzervatismu nepředstavuje problém. Naopak. Konverze je vítána.

Bushova administrativa chce financovat jen účinné a všeobecně prospěšné programy, ale představa toho, co do této kategorie spadá, má daleko k politické a náboženské neutralitě – patří sem posilování role rodiny, propagace předmanželské sexuální abstinence i protipotravní kampaně.

Bůh v zahraniční politice

S větší opatrností je nutné přistupovat k náboženským aspektům Bushovy zahraniční politiky. Evangelikalismus by neměl být chápán jako faktor nutně předurčující prezidentovo rozhodování. Nezapomínejme, že i demokratický prezident Jimmy Carter, jehož internacionální politika se nesla ve zcela odlišném duchu, byl znovuzrozeným křesťanem.

Úsilí o demokratizaci Blízkého Východu by jistě bylo možné chápat jako projekci evangelikálního důrazu na misi do politiky, stejně jako by bylo možné spojit polární vidění světa, v němž stojí USA a jejich spojenci proti „ose zla“, s evangelikální tendencí k radikálnímu černobílému rozlišování na znovuzrozené a hříšníky. Bushova zahraniční politika však bezpochyby staví více na neokonzervativní ideologii, u jejíhož zrodu v šedesátých letech stáli židovští a katoličtí intelektuálové, než na evangelikalismu. Také události 11. září jsou spíše jen záminkou, jež poskytla neokonzervativcům možnost uvést své dlouhodobé politické koncepce do praxe a dodat jim před Američany (méně již před zbytkem světa) potřebnou legitimitu, než skutečnou příčinou intervencionalistických důrazů – vždyť již roku 1998 zaslali představitelé vlivného neokonzervativního think tanku „Project for the New American Century“ otevřený dopis prezidentu Clintonovi, v němž požadovali odzbrojení Iráku v případě nutnosti i silou a bez souhlasu OSN.¹³ Mezi osmnácti podpisy se skvěla i jména Donalda Rumsfelda a Paula Wolfowitz.

Osobní vztah k Bohu

Reflexe vlivu evangelikalismu na politická rozhodnutí George W. Bushe by rozhodně neměla zapomínat na skutečnost, že tento křesťanský směr považuje osobní zkušenost a osobní vztah s Bohem, který člověka vede v každodenních situacích, za základní měřítko pravdy a správnosti jednání. Ani společenská norma, ani svědomí, obvykle dokonce ani biblické texty nejsou postaveny výše. Avšak takový vztah je záležitostí subjektivní a intimní a proti rozhodnutí učiněnému v jeho jménu nelze účinně

George W. Bush.

Foto: archiv.

vznášet racionální argumenty, neboť tento vztah je automaticky nadřazen všem možným pokusům o zpochybnění. I pro znovuzrozeného křesťana George W. Bushe je vztah k Bohu určující. Nelze samozřejmě nijak prokázat, že se prezident nechává ve svých politických úsudcích vést právě takovýmto osobním vztahem – tvrdí o sobě, že je sekulárním vůdcem. Zároveň však rád zdůrazňuje, že upřednostňuje intuitivní rozhodnutí před studiem složitých příruček. Nechci se zde pouštět do úvah, zda jsou jeho politické instinkty správné či nikoliv, pokud však jsou založeny na osobním vztahu k Bohu, jsou také imunní vůči kritice, což demokracii příliš nepřispívá, alespoň ne v pohledu ne-evangelikálního ne-Američana. ■

Poznámky

- 1 Largest religious groups in the United States of America (http://www.adherents.com/rel_USA.html).
- 2 Neoconservatives in their own words, The Christian Science Monitor (<http://www.csmonitor.com/specials/neocon/neoconQuotes.html>).
- 3 Religious Affiliation of U.S Presidents (http://www.adherents.com/adh_presidents.html).
- 4 National Day of Prayer Proclamation (<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/04/20020426-2.html>).
- 5 Bush, fellow Methodists don't all see eye to eye, Michael Paulson, Dallas Morning News, 30. 12. 2001 (http://www.adherents.com/misc/adh_presidents_bush.html).
- 6 http://www.adherents.com/largecom/baptist_fewerSBC.html. http://www.adherents.com/adh_rb.html.
- 7 Remarks by the President Via Satellite to the Southern Baptist Convention 2002 Annual Meeting (<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2002/06/20020611-5.html>).
- 8 Tamtéž.

⇒

Ostatní poznámky na další straně dole.

Role náboženství v politice prezidenta USA.

ZLO UVNITŘ, ZLO VNĚ

Rostislav Matulík

Co žene prezidenta USA do války proti Zlu? Podle sekularizovaných liberálů je to náboženský fundamentalismus. A opravdu, George W. Bush je za dlouhé období zdaleka nejkřesťanštějším šéfem Bílého domu. Ve věcech víry je ovšem intenzivně soukromou osobou, takže není snadné určit, čemu věří. Pod slupkou „znovuzrozeného evangelikála“ se totiž skrývá intuitivní pragmatik, který nabízí Američanům přesně to, co od prezidenta chtějí slyšet. K jeho konverzi navíc došlo dlouho před vstupem do politiky a nesla stopy sebeléčby z ran, které utržil v prolongované revoltě vůči tyranizující matce a úspěšnému otci.

Na první pohled by se mohlo zdát, že domnělý fanatismus prezidenta dostatečně prozrazuje jeho slovník - po 11. září 2001

Slova jako „chrám“, „zachránili“ („spasili“), „oltář“ nebo „navěky“ u sochy Abrahama Lincolna ve Washingtonu ukazují, že vztah americké politiky a náboženství byl vždy - z dnešního evropského hlediska - zvláštní.

Foto: Zdeněk Vojtíšek.

prohlásil, že zahajuje „křížácké tažení“ proti terorismu, o padlých amerických vojácích běžně říká, že „jdou rovnou do nebe“, a Sad-dáma Husajna často označuje „ďábla“.

Tento obraz nevylepšuje ani jeho strateg, generálporučík „Delta Force“ William Boykin, podle něhož je „Hospodin větší než Alláh“ a Bush sedí v Bílém domě navzdory vůli většiny Američanů jenom proto, že jej to „v této těžké době chtěl Bůh“.

Publicista Karel Hvizďala a religionista Břetislav Horyna z těchto a podobných výroků letos v březnu v denících DNES a Právo usoudili, že „prezident Bush se cítí vyvolen Bohem“, a že „americké válečnické myšlení je motivováno prezidentovým milénarismem, který vnímá politiku na pozadí eschatologických událostí, doprovázejících světový zánik“.

Tyto úvahy ovšem Bushovy výroky přeceňují. V americké politice rétorika nehraje stejnou roli jako v evropské tradici, ostatně prezidentova pověstná uřeknutí jsou spíše podvědomým bojem s matkou, která jej

v dětství týrala slohovými pracemi. Skončila až poté, když mladý George přinesl pětku a poznámku za písemku, v níž se pokusil zachytit umírání své mladší sestry Robin na leukémii - kvůli špatnému pravopisu v ní napsal, že mu „po tváři tekly ještěrky“. Ke konfliktu s rodiči, kteří den po pohřbu dcerky vyrazili na golfové hřiště, se ostatně ještě vrátíme.

Vše pro zisk stomiliónu hlasů

Není pochyb, že Bush junior je mistrem zpolitizování náboženství. Vyrostl v texaském městečku Midland, „metropoli ignorace“, kde nikdo nikdy neslyšel o konstantinismu, césaropapismu či byzantinismu, tedy neblahém propojení státní a církevní moci.

Jeho schopnosti poprvé vyšly najevo v roce 1987, kdy se zapojil do otcovy prezidentské kampaně a dostal za úkol zužitkovat potenciál evangelikálních voličů, představujících 45 procent americké populace. „Chápal fundamentalisty intuitivně, přesně a nesmírně rychle,“ tvrdí o něm poradce Bushe seniora Doug Wead. „Když jsem mu dal písemné pokyny pro mediální kontakty s evangelikály, olízl si rty jako mlsný kocour a prohlásil, že s tímhle v ruce se stane texaským guvernérem.“

Otce nutil, aby během kázání Billy Grahama určitý okamžik zaslzel a kameramanům zase nařizoval, aby tento moment zachytili. „Evangelikály nic tolik nepohladí, jako když vědí, že jejich prezident čte Bibli,“ kladl na srdce nábožensky vlašnějšímu otci.

Výsledkem je kuriózní fenomén - v dnešním Bílém domě se nekleje, šéfka bezpečnostní sekce Condoleeza Riceová je dcerou a vnučkou presbyterních pastorů a bývalý autor projevů a jeden z mála židů v Bushově administrativě David Frum se v den nástupu do práce dozvěděl, že zmeškal „biblickou hodinu“. Architekt volebního úspěchu Karl Rove je sice přesvědčeným ateistou, často ale jedná s Franklinem Grahamem i Chuckem Colsonem. Když odsoudili islám jako „ďábelské náboženství“, Bush se od nich veřejně distancoval, vztahy však vesele pokračují dál.

Utajená víra

Ohledně projevů a sdílení víry je ale prezident nesmírně skoupý. Ve Washingtonu nechodí na bohoslužby a s britským premiérem Tony Blairem se navzdory speciálním vztahům nikdy nepomodlil. V Camp Davidu mívá soukromé bohoslužby, ale jejich podoba a obsah jsou střeženy jako největší státní tajemství. Když si novinář „The

⇒ *Dokončení z předchozí strany.*

- 9 Executive Order – Establishment of White House Office of Faith-Based and Community Initiatives (<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/01/20010129-2.html>). White House Office of Faith-Based and Community Initiatives (<http://www.whitehouse.gov/government/fbci>).
- 10 Compassion „In Truth and Action“ How Sacred and Secular Places Serve Civic Purposes, and What Washington Should-And Should Not-Do to Help, John DiIulio Jr. (<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/03/20010307-11.html>).
- 11 No sex, please, you're American, Suzanne Goldenberg, The Guardian, 8. září 2003 (<http://www.guardian.co.uk/women/story/0,3604,1037335,00.html>).

- 12 Bush embraces evangelical agenda, Martin Kettle, The Guardian, 30. ledna 2001 (<http://www.guardian.co.uk/international/story/0,3604,430637,00.html>). Jesus wants me for president, Martin Kettle, The Guardian, 2. února 2001 (hyperlink „<http://www.guardian.co.uk/elsewhere/journalist/story/0,7792,432487,00.html>“; <http://www.guardian.co.uk/elsewhere/journalist/story/0,7792,432487,00.html>).
- Bush pours dollars into gospel mission, Martin Kettle, The Guardian, 8. února 2001 (<http://www.guardian.co.uk/GWeekly/Story/0,3939,434687,00.html>).
- 13 Letter to President Clinton on Iraq, 26. ledna 1998 (<http://www.newamericancentury.org>)

Štěpán Smolen (*1983) - studuje religionistiku na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

První dodatek Ústavy Spojených států

je účinný (stejně jako devět dalších dodatků, které se rozvěž týkají občanských práv) od 15. prosince 1791. Zní takto:

Kongres nesmí vydávat zákony zavádějící nějaké náboženství nebo zákony, které by zakazovaly svobodné vyznávání nějakého náboženství; právě tak nesmí vydávat zákony omezující svobodu slova nebo tisku, právo lidu pokojně se shromažďovat a právo podávat státním orgánům žádosti o nápravu křivd.

*George B. Tindall, David E. Shi,
Dějiny států / USA, NLN, 1994.*

Times“ Guy Lawson stěžoval, že nemá šanci získat bližší informace o prezidentově víře, odpověděli mu z tiskového oddělení: „A modlil jste se za to?“

„Prezidenta jeho osobní víra zbavuje tíže břemen, která s sebou nese jeho úřad,“ tvrdí šéf styku s veřejností Dan Bartlett. Jinými slovy, na duchovnu záleží vše a nic současně.

Bush sám o sobě příliš často neříká, že je znovuzrozen - o víře mluví spíše jako o „chození“. V předvolební autobiografii z roku 2000 napsal: „Billy Graham mě uvedl na cestu, a já jsem se po ní vydal“. Jeho víra obsahuje vysoký stupeň intuitivního, neartikulovaného vnímání a má i silně fatalistický rozměr. „Děláte co můžete a zbytek je v Božích rukou,“ říkává prezident, který tvrdí, že k tažení proti terorismu byl „donucen“.

Poslední bitva vzplála

Co se týče Bushovy politické doktríny, tou není evangelikalismus, nýbrž neokonzer-

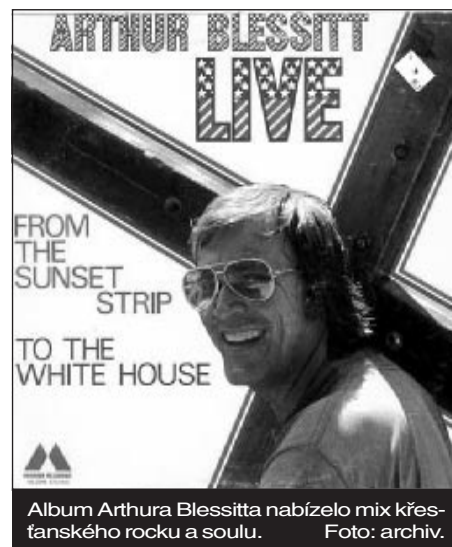
vatismus, který se s fundamentalistickým křesťanstvím kryje jen v některých ideových bodech, často s příchutí nedorozumění či vzájemného využití až zneužití. Oba táboři sdílí pesimismus ohledně lidské přirozenosti, a mají sklon k absolutizaci jedné perspektivy i vhodnosti silové odpovědi na problém Zla.

Do protiteroristické kampaně však poslední světovou supervelmoc nepřivedlo náboženské přesvědčení, nýbrž potřeba nalézt po vítězném tažení proti fašismu a komunismu odpovídající náhradu za poražené nepřátele. Střet s islamismem je pro ně posledním dějstvím příběhu o výjimečném poslání Ameriky zachraňovat svět od postupných vtělení Zla. Porážkou fašismu rozšířily USA protektorát na oblast západní Evropy, vítězství nad komunismem jim získalo střed a východ Starého kontinentu a nyní usilují o Blízký východ. Události z 11. září byly pouhou záminkou, která uvedla do pohybu ideologii, připravovanou nejméně od konce první války v Perském zálivu. Bush ovšem do války nikoho nevnemanoval - pouze pochopil, podchytil a využil všeobecnou náladu v zemi, která byla podle všeho ještě radikálnější než on sám.

Jeho svébytná verze nekolonialismu nyní pochopitelně vzbuzuje obavy z imperiálního přepětí sil, jaké zažila Římská říše v Germánii, Napoleon v Rusku a Hitler tamtéž. Případně pochybnosti však Bush překonává právě - vírou. Kruh se uzavírá.

Uvěznění vzpurného já

Bushovo obrácení v den čtyřicetin (6. července 1986), které bývá v životopisech od-
býváno jednou větou, je zřejmě legendou -
svérázný evangelista Arthur Blessitt, který

Album Arthura Blessitta nabízelo mix křesťanského rocku a soulu. Foto: archiv.

nesl kříž napříč USA, zanechal totiž svědectví, že Bushe juniora přivedl ke Kristu již v dubnu 1984.

„Narozeninová konverze“ byla ve skutečnosti nejspíše impulsivní transformací hněvu, který jako „černá ovce rodiny“ pociťoval nad svou obrovskou neúspěšností. Vnuk senátora a syn silného otce, který se do čtyřicítky utápěl v alkoholu, starším dámám s oblibou kladl otázku, jaký je sex po padesátce, a dokázal urazit i anglickou královnu, se přes noc stal autoritářskou osobností, z jakých se rekrutuje většina fundamentalistů. Rozhodnutí, přijaté v kolosální kocovině, opravdu dodržel. Stal se neuvěřitelně ukázněným člověkem - každé ráno se ale nejspíše nebudí s myšlenkou na četbu devocionálií Oswalda Chamberse, nýbrž si opakuje, že se nesmí dotknout sklenice.

V jazyce Freudovy doktríny, „uvěznil své id“, nutkavou sílu k sebedestrukci, a ta se transformovala do neurózy, odmítající komplexnější vidění světa i všechny, kdo zpochybňují jeho (americký) styl života či neomylnou ideologii (Písmo). Směs podvědomé nenávisti i lásky k rodičům, kteří zastínili celý jeho život, proměnil do extrémního souboru hodnot. Ten jej nutí zbavit svět Zla (terorismu či Saddáma) a dotáhnout to, co jeho otec započal a nedokončil.

Hodnotit za těchto okolností víru (či jen pověru?) státníka, zvyklého zjednodušovat až na úroveň klišé, je mimo lidské možnosti - jediným řešením je evangelijní rada: čekat až na výsledné ovoce. ■

Redakční poznámka

K tématu politiky Spojených států a náboženství viz též recenzi na str. 138-139.

Mgr. Rostislav Matulík (*1964) je zahraničním redaktorem deníku Právo, externím editorem zpráv stanice ČRo 6 (bývalé Svobodné Evropy) a překladatelem teologické literatury.

Prezident Bush a ministr zahraničí Spojených arabských emirátů šajch Hamdán bin Zájid an-Nahaján naslouchají v Bílém domě pobožnosti u příležitosti zahájení letošního posvátného muslimského měsíce ramadánu. Foto: archiv.

Náboženství jako nástroj politiky

BOJOVNÝ HINDUISMUS

Stanislava Vavroušková

„Kdo neprolil krev za hinduismus, není pravý hindu.“
(Ze shromáždění hinduistických organizací v roce 1993.)

Otcové zakladatelé vložili do kolébky Indické republiky ideály sekularismu a demokracie. Mnozí z nich skutečně upřímně věřili, že budou úspěšně uplatňovány i v praxi, že letitý konflikt mezi hinduisty a muslimy na Indickém subkontinentu zanikne s rozdělením britské kolonie na Indii a Pákistán. Tato naděje se však nesplnila a napětí mezi náboženskými komunitami stále trvá.

Indičtí muslimové se bouří proti údajné nadvládě hinduistické většiny, hinduisté kritizují muslimské spoluobčany za nedostatek loajality k Indické republice, za přílišné sympatie k Pákistánu, za náboženské provokace a spojení s islámským terorismem. Nepřátelství se promítá do všech oblastí života společnosti a v krvavých srážkách si každoročně vyžádá stovky lidských životů.

Násilí, agrese, prolévání krve, oheň a meč a další podobné pojmy bývají v indickém kontextu spojovány s islámem a jeho militantními organizacemi. Je však třeba mít na paměti, že v každém konfliktu musí být vždy dvě strany a bojovné křídlo většinové hinduistické komunity nijak za svým muslimským protějškem nezaostává. Síly hinduistického nacionalismu, jejichž zástupci tvoří v současné době indickou vládu, se začaly v zemi výrazněji prosazovat od počátku 80. let. V této souvislosti se často hovoří o „šafránové vlně“, dokonce o šafránové revoluci“. Šafránová je barvou bojovného hinduismu.

Útok na Babúrovu mešitu roku 1992 nebyl spontánní, ale pečlivě připravenou akcí indických nacionalistů.
http://news.bbc.co.uk/1/hi/in_depth/photo_gallery/3200208.stm

Nenásilí, nebo násilí?

Tak jako se islám často spojuje s představou bojovnosti a násilí, hinduismus obecně proslul jako symbol nenásilí (ahinsy) a míru. Teprve při hlubším zkoumání zjistíme, že i v hinduismu je odedávna patrná tendence k používání síly při řešení sporů, že násilí lze objevit v jeho samotných základech.

Bojovný hinduismus se rozvíjel v rámci protikoloniálního hnutí již v 19. století. Jeho stoupenci vycházeli z přesvědčení, že existence komunity je ohrožována jak ambicemi ostatních náboženských obcí, tak v důsledku oslabení tradičních struktur, morálních hodnot a norem, které braly za své jak vlivem koloniální nadvlády, tak v procesu společenské modernizace. Potřeba obnovení sounáležitosti hinduistů na tradiční základně, odpor proti Gándhího „nemožné“ a smířlivé politice vůči Britům a muslimům vedly ve 20. letech minulého století k rozchodu hinduistických vůdců s hlavním proudem protikoloniálního hnutí, reprezentovaného Indickým národním kongresem. Tito vůdci pak zakládali tajné společnosti zaměřené na teroristické akce a ozbrojený boj za „svržení okovů cizí moci“. Účinně využívali tradičních symbolů a připomínali slavné činy historických i mytických hinduistických reků.

Ideologicky bojovný hinduismus čerpá ze staroindické válečnické tradice vrstvy kšatrijů. Hlásila se k ní však i řada bráhmanských myslitelů 19. století, v první řadě Bál Gangádhar Tilak, legendární hrdina protibritského boje přezdívaný Maráthský lev. Tilak prosazoval používání násilí (hinsa) v politickém boji a hájil se tím, že za jistých okolností je sebeobrana vyšší povinností (dharmou) než nenásilí (ahinsa). Vycházel

z interpretace svatých textů, zejména Bhagavadgity, jak ji předložil významný západoindický myslitel 17. století Samarth Rámdás. Ten zdůrazňoval, že Bůh vyžaduje od člověka činy, nikoli pasivní odříkání a nezájem o světský život. Věřil, že nesobecký čin ve prospěch ostatních (tedy i boj) je naplněním karmajógy, která dovede člověka k bohu stejně spolehlivě jako ostatní doporučené cesty.

Hindú ráštra - stát hinduistů

Kořeny náboženského konfliktu na Indickém subkontinentu je třeba hledat v koloniálním období a odpovědnost za jeho vznik a rozvoj se obvykle přičítá jak politice britské koloniální správy tak postojům indických vyznavačů islámu, jejichž bojovnost a touha po vlastním státě na náboženském základě (formulovaná v tzv. teorii dvou národů) vyústila v roce 1947 v rozdělení země. Dnes, po více než padesáti letech, se v Indii opět ozývají hesla o náboženském státě, začínají však z hinduistických řad.

Ideál hinduistického státu je založen na principu územní, jazykové, náboženské a kulturní jednoty „hinduistického národa“. Původce této myšlenky, Vinajak Dámódar Savarkar vymezil v roce 1937 hinduistický národ čtyřmi pojmy: hindu, hinduismus, hindutva a hindudom. Hindu je „každý, kdo ctí zemi rozestřenou od Indu po břehy oceánu jako vlast svých otců, každý, v jehož žilách koluje krev dávných obyvatel břehů sedmi posvátných řek“. Je „noselem prastaré kultury, jejímiž společnými znaky jsou jazyk (sanskrt), společné dějiny, umění, zvykové právo a mravní normy (dharma), rituál a náboženské svátky“. Hinduismus Savarkar nedefinoval, chápal jej však jako nedílnou součást pojmu hindutva, pod nímž rozuměl veškerá specifika hinduistického životního stylu. Hindudom (svět hinduismu) označuje komunitu v nejširším slova smyslu.

Myšlenka ztotožnění národní a náboženské identity se stala základnou náboženského šovinismu, pro nějž se na Indickém subkontinentu vžilo označení komunalismus. Již od 30. let minulého století hinduističtí komunalisté pohlížejí na muslimy jako na příslušníky cizího národa a hlásají nutnost obrany proti muslimské rozpínavosti. Řečníci na statisícových shromážděních a procesích mluví o muslimech jako o „zhoubném nádoru na těle matky Indie“ a volají po jeho odstranění. Muslimové jsou pak stavěni před jednoznačnou volbu: „Vzdejte se koránu, nebo opusťte Indii“.

Vojáci hinduismu

Vojenská tradice hinduistických kšatrijů (válečnických kast) zahrnuje bojovnost, mužnost, statečnost, dovednost ve zbrani a náboženskou oddanost. Tyto vlastnosti byly odedávna rozvíjeny v „akharách“, tradičních institucích, které zhruba odpovídaly antickým gymnasiím. Zde se věnovala pozornost jak atletickým, tak duchovním cvičením. Fyzický výcvik byl zaměřen na tělesnou sílu a zručnost v užívání zbraní, zejména mečů a „láthí“. Tyto půl druhého metru dlouhé bambusové hole v Indii dodnes patří k běžné výzbroji militantů i pořádkových jednotek. Cvičení bylo chápáno zároveň jako druh náboženské oběti bohu Marutimu, který je v některých oblastech Indie uctíván jako symbol boje proti zlu. Božstvo vyžaduje od věřících absolutní poslušnost a odříkání.

Kšatrijské hodnoty se staly základem ideologií většiny organizací bojovného hinduismu. K nejvýznamnějším z nich náleží polovojenský Národní svaz dobrovolníků (Ráštrij savajamsévak sangh) založený v roce 1925 v Nágpuru. Základní jednotky (šákhy) svazu dnes působí po celé Indii. Bojovou zástavou je šafránově oranžová vlajka, podobná té, která vlála v 17. století nad hlavou maráthského vojevůdce Šivádžího, když úspěšně vzdoroval expanzivním snahám mughalského císařství. Vlajka je symbolem jednoty, je „guruem“, jemuž noví členové slibují poslušnost. Struktura svazu, jeho uniformy (šortky v barvě khaki, bílá košile, černá čapka), disciplína, bojový výcvik a akceschopnost vytvořily model, který později napodobily další náboženské armády. Sám Národní svaz dobrovolníků si vytvořil celou řadu dceřiných organizací a spolků. Nejvýrazněji se prosadila Světová hinduistická rada (Višva hindú parišad), která se stala jakousi intelektuální zbraní bojovného hinduismu a sdružuje více než milion aktivistů.

V jejich řadách nalezneme i řadu známých náboženských hodnostářů. Organizace má značnou mobilizační schopnost, na jejich akcích potkáme i mnoho lidí, kteří se dříve stranili veřejného života. V posledních letech se mezi aktivisty objevují také hinduističtí svatí muži, kteří tak odpovídají na výzvu „sádhuvé, odhodte mály (růžence), vezměte bhály (trojzubce) a pojdte s námi bojovat za hinduistický stát“.

Novým jevem v hinduistickém hnutí je také zapojení žen do komunální politiky. Bojovný hinduismus až donedávna vyhradoval ženě jednoznačnou roli - být matkou,

sestrou či manželkou hrdiny. Od počátku 90. let minulého století se hinduistky stále častěji objevují na politických shromážděních a ve slavnostních procesích, účastní se i násilných akcí. Ženské křídlo Národního svazu dobrovolníků (bylo založeno již v roce 1936) zahájilo bojový výcvik aktivistek. Ženy se podílely i v dosud neúspěšnějších kampaních organizací bojovného hinduismu, v tažení za obnovu hinduistických svatyní na místech, kde v současné době stojí mešity, jejíž součástí je i silně medializovaný případ Rámova chrámu v Ajódhji.

Šafránová historie

Světová hinduistická rada nezapomíná ani na výchovu nové generace bojovníků. Pod záštitou vlády Lidové strany (Bháratíja džantá párti) je sponzorováno přepracovávání školních učebnic dějepisu. Děti se dnes v některých školách učí, že indická árvjovská civilizace je nejstarší a nejdokonalejší civilizací světa. Historie subkontinentu je prezentována jako „dějiny cizích nájezdů a boje Indů za svobodu a nezávislost, který již trvá déle než 2500 let, což bylo donedávna v důsledku spiknutí západních badatelů popíráno“.

V učebnici nazvané *Historie zpívá* je svérázným způsobem popisován příchod muslimů do Indie a některé charakteristické rysy příslušníků této náboženské obce: „A tak povstali barbaři mezi Araby, aby obrátili ostatní lidi na svou víru. Kamkoli přišli, přicházeli s mečem v ruce. Jejich armády se rozletly jako bouře do všech světových stran. Země, jimiž prošly, zničily.“

Vojáci bořili svatyně a školy, pálili náboženské texty a celé knihovny. Matky a sestry byly hanobeny.“

Hinduistická mládež je instruována v tom, jaký vztah by měla zaujmout k muslimským spoluobčanům „Když přicházeli muslimové do Indie s mečem v jedné a s koránem v druhé ruce, mnozí hinduisté byli přinuceni přijmout islám. Muslimové byli odhodláni zničit hinduismus i s kořeny. Budou to však oni, kdo budou vyrváni z kořenů. Nikdy jsme nedali svolení, aby se tito cizáci u nás usadili navždy. Náboženská válka je dnes bojem za svobodu. Mnoho jsme obětovali náboženství, vyhráváme však jednu bitvu za druhou.“ Je pochopitelné, že děti takto vzdělané jistě rády zaujmou svá místa v šiku pod šafránovou vlajkou a nikdy nezapochybují o tom, kde je jejich místo a jaké mají poslání.

Jak dál, sekulární demokracie ?

Džaváharlál Néhrú, první premiér nezávislé Indie, si plně uvědomoval potenciál náboženského šovinismu v indickém prostředí, radil zejména nepodceňovat sílu hinduistického komunalismu. Dnes po více než padesáti letech se ukazuje, že se nemýlil. Komunální faktor působí v indické společnosti s neztenčenou silou a nic nenaznačuje, že by tomu v dohledné budoucnosti mohlo být jinak.

PhDr. Stanislava Vavroušková, CSc. (*1949 v Plzni), absolvovala Filosofickou fakultu UK, obor indologie, historie. V současné době je ředitelkou Orientálního ústavu Akademie věd ČR.

Mešita nebo Rámův chrám?

V noci ze 6. na 7. prosince 1992 zaútočil dav rozvášněných hinduistů na Báburovu mešitu v severoindickém městě Ajódhja a doslova ji srovnal se zemí. Snímky průběhu demolice obletěly celý svět a záhy po jejich uveřejnění se v Indii vzedmula vlna násilí a nepokojů, které s přestávkami trvají dosud. Mešitu dal v 16. století zbudovat mughalský císař Bábura údajně na troskách paláce, v němž - jak hinduisté věří - spatřil světlo světa princ Ráma, pozemské vtělení boha Višnu a hrdina lidového eposu Rámájana. Počátkem 80. let minulého století se práv potupeného Rámy ujaly organizace bojovného hinduismu a úspěšně využily celého případu k politickému vzestupu hinduistických nacionalistů. Toto tažení je nakonec vyneslo k moci a pomohlo jim získat vládu nad Indickou republikou. Násilná akce v roce 1992 problém chrámu v Ajódhji zdaleka nevyřešila. Ve srážkách mezi muslimy a hinduisty již od té doby zahynulo několik tisíc lidí. Politické vládnoucí Lidové strany a další stoupenci hinduismu stále shromažďují právní podklady k vybudování nového Rámova chrámu na místě zbořené mešity, muslimští aktivisté hledají protiargumenty. Agitace za výstavbu Rámova chrámu v Ajódhji je totiž součástí široké kampaně za obnovu celé řady svatyní, na jejichž základech údajně dnes stojí známé muslimské památky. Světová hinduistická rada vznáší nárok asi na 3 000 objektů po celé Indii a požaduje jejich navrácení hinduistickým bohům. Je mezi nimi i slavná Páteční mešita v Dillí či světoznámý Tádžmahal.

Babúrova mešita kdysi.

Variace na otřepané téma

ISLÁM A POLITIKA

Miloš Mendel

V posledních dvou dekádách 20. století jsme svědky pozoruhodného procesu: Na kolbiště ideových, ideologických, ale i reálně politických střetů se čím dát zjevněji derou náboženské systémy. Jejich doktríny, etické a kosmologické představy se přetavují v akční programy, exegetické komentáře k různým událostem nebo patetické výzvy k ignorování kulturních hodnot, které bolestně pronikají ze západních směrů do autentických organismů kultur na straně východní.

Proces, v němž se náboženství stále zřetelněji (opět) zapojují do politiky, se nevyhýbá žádnému velkému duchovnímu systému. Můžeme se jen z různých úhlů pohledu dohadovat, co je příčinou daného trendu: zda to je spíše postupný, leč totální úpadek západního sekularismu, implantovaného v koloniální éře na Východ, nebo chronicky neřešená ekonomická situace ve většině asijských a afrických zemí, či ještě jinak motivovaný sociálně-psychologický fenomén, který nutí celé společenské (etnické, konfesionální, kastovní) skupiny, aby se mnohem intenzivněji přimykaly k dějinami vyzkoušeným a důvěrně známým hodnotám vlastní materiální i duchovní kultury.

Proces „návratu ke zdrojům“ je patrný v soudobém křesťanství i buddhismu, ještě zřetelněji v judaismu a hinduismu. Je však nesporné, že dnes na světě není jiného ná-

boženského systému, který by byl tolik spojován s rebelií proti západnímu sekularismu a s mezinárodní politikou, jako je islám. V mnoha zemích, kde převládá islám, panuje vnitropolitické napětí mezi autoritářskými režimy a opozicí, jež je většinou heterogenní, ale za své ideové zázemí považuje „pravé“ hodnoty islámského náboženství. Přitom vládnoucí moc, kterou se opozice chystá se svrhnout, se mnohdy okázale deklaruje jako islámská.

V některých zemích se v posledním dvacetiletí odehrály různé úspěšné pokusy nastolit „autentický islámský stát“ (Súdán, Afghánistán, Čečensko, v ší'itském prostředí Írán), některé se dokonce měly uskutečnit po vítězství v demokratických volbách (Alžírsko, Jordánsko). Jinde zase musí (pseu)sekulární moc opatrně vyvažovat své modernistické kroky různými ústupky, které

společnost v jistém smyslu vracejí zpět do lůna předkapitalistických státoprávních a kulturních poměrů (Egypt, Jemen, Maroko). A konečně - některé vlády svůj islámský kolorit činí stále okázaleji přímo základním pilířem státnosti (Pákistán, Bangladéš, Malajsie, Turkmenistán, nemluvě o Saúdské Arábii). Vůči „islamizaci zdola“ – jak rád uvádí francouzský badatel Gilles Kepel – nezůstalo imunní ani Turecko, kde v posledních letech kdysi nezlomný odkaz Atatürkova laicismu utrpěl řadu úderů. To se nakonec projevilo i v posledních parlamentních volbách, jež - k nelibosti USA i Evropské unie - k moci vynesly nábožensky orientovanou stranu Recepta Tayyipa Erdogana.

Proč je mezi pojetím politiky v západním (chcete-li křesťanském) světě a ve světě islámském zjevný interpretační rozdíl? Proč se náhle po desetiletích modernizace společenských systémů a svěbytných forem lokálních nacionalismů určitá část společnosti odvrací od sekulárně autoritářských modelů státu a práva k „odkazu předků“, ke vzoru hodného napodobení, jímž je *umma* - prvotní Muhammadova obec věřících? Proč dnes existuje v moderním reformistickém islámském myšlení několik pracovaných konceptů „islámského státu“, či v širším smyslu „islámského řádu“, z nichž některé již byly vyzkoušeny v praxi?

Existuje mnoho termínů spjatých s evropským kapitalismem a nacionalismem, jež islámský svět dříve neznal, musel je přijmout a vyrovnat se s nimi – mj. vytvořením vhodných neologismů (revoluce, národ, vlast, kapitalismus, převrat, socialismus). Pojem *politika* je však plnohodnotně užíván již v klasických islámských státoprávních textech i v historické či filosofické literatuře. Sémanticky je však arabský termín *sijása* zcela odlišný od evropského slova řeckého původu *politika* jakožto označení činnosti vycházející z praxe antického státu (*polis*). *Sijása* implikuje starověký semitský výraz pro koně, resp. klasické arabské sloveso *sása* - řídit, vést, ale také krotit koně, hlídat dobytek. Symbolika koně je také zcela prokazatelná ve výtvarném pojetí organizace věcí veřejných. Tato metafora linoucí se islámskými dějinami jistě předurčuje odlišné pojetí politiky v tamějším prostředí. Důraz na bezmezný podržení společnosti státní moci vychází z takové míry propojení kultu, etiky a státoprávní teorie jako snad v žádném jiném náboženském systému.

Islám se téměř od samého počátku, rozhodně však od hidžry - odchodu proroka Muhammada a jeho věrných z Mekky do

Modlitba.

Foto: Vojtěch Vlč.

Mladé muslimky na balkóně mešity.

Foto: archiv.

Medíny v roce 622 - formoval především jako alternativní model společenského uspořádání a politické motivy stály u jeho zrodu ve smyslu sociální entity. Muslimská obec věřících chtěla dobrovolně odvrhnout dosavadní etické a sociální poměry ve střední Arábii a přetvořit se v duchu Muhammada reformního učení. Politika jako správa věcí veřejných je v islámské dogmatice, jež byla formulována pod vlivem reálné společenské praxe 7.-8. století, přímo spjata s Boží vůlí a principem predestinace. Svě místo v rozvoji věrouky od počátku měly prokazatelné mocenskopolitické ambice. To mj. propůjčilo islámu praktický a prozaický ráz ve srovnání např. s buddhismem.

Základní princip, který tak dokonale integruje islám s politikou, spočívá v organickém propojení duchovního a světského faktoru moci. Když *umma* po náhlé Prorokově smrti hledala plnohodnotný model nástupnictví, našla jej v instituci chalífy - náměstka Prorokova, který se měl stát ochráncem a šířitelem jeho odkazu a tvůrcem nových právních norem dynamicky se rozvíjejícího státního útvaru. Je užitečné si uvědomit, že tento vývoj byl zcela odlišný od osudů prvotní křesťanské obce v Palestině a Levantě, ačkoli také křesťanství se od 4. století stalo státní ideologií jistého impéria - jen vývojově později a za jiných historických okolností. Princip „spojené národy“ mezi světskou a duchovní mocí se promítl do vývoje islámské náboženské doktríny a způsobil, že islám jako dvojediný systém věrouky a práva se stal plnohodnotnou státní ideologií.

V ryze teoretickém pojetí islám nerozlišuje rozdíl mezi pojmy *stát* a *církev*. Stát a náboženství jsou jediným neoddelitelným organismem. Politika ve smyslu přetváření společnosti v souladu s Božím plánem je součástí koránu a *sunny* (kanonizovaných sbírek prorockých tradic) a později zejména

celé právní vědy, jež s pomocí svatých textů a různých metodických nástrojů vytváří *šari'u* - náboženský systém práva. *Šari'a* se vyrovnává nejen s otázkami vztahu člověka k Bohu, nýbrž s celým komplexem občanskoprávních a ekonomických norem a všemi detaily sociální interakce. V tomto smyslu je *šari'a* formálně značně podobná židovskému právnímu kodexu *halacha*, ačkoli oba

právní kodexy se vyvíjely v odlišných historických podmínkách.

Ačkoli se v průběhu dějin mezi islámským ideálním modelem a světskou praxí vytvořila znatelná propast, islámské „duchovenstvo“ - totiž kvalifikovaní tvůrci a vykladači práva - ani světská moc nikdy v dějinách nepopřeli (s výjimkou republikánského Turecka po roce 1923) právo islámu vyjadřovat se k politické praxi a společenské každodennosti, popř. ji korigovat. Dělo se tak převážně formou konzultací mezi světskou mocí a špičkovými nábožensko-právními vzdělanci. V *šari'atské* praxi existuje instituce tzv. *fatwy*. *Fatwa* ovšem není soudní verdikt, jak se někdy - patrně pod vlivem Chomejního „*fatwy*“ nad spisovatelem Rushdiem - uvádí. Je to právní stanovisko či doporučení, jež vydává kvalifikovaný učenec (*mufí*) na podnět hlavy státu, ale třeba i obyčejného kazatele. Obsah *fatwy* není pro režim závazný, ale i v moderní době si politici nechávali *fatwy* vypracovat, aby své praxi dodali na legitimitě. Tento jev byl tak zžitý a šel tak daleko, že *fatwu* si nechal od profesorů věhlasné univerzity al-Azhar vystavit i revoluční egyptský prezident Gammál Abd an-Násir předtím, než v červenci 1956 vyhlásil znárodnění Suezského průplavu.

Tyto skutečnosti stojí za to mít vždy na mysli, chceme-li zkoumat místo islámu v soudobé politice. Vliv tohoto náboženství a jeho „mluvčích“ na politické procesy je proto tak silný, že islámské společnosti nikdy nevyřešily otázku vztahu náboženství a sekulárního státu. Mezi sekularismem, jak ho chápe evropská historická zkušenost, a mezi základními rysy historického vývoje v islámu není přímá vazba. Západní diskuse o sekularismu v islámu mívají podobu poměrně abstraktních spekulativních esejů s nevyhraněným pojmoslovím a neberou příliš v potaz konkrétní kontexty. Málo studií na

dané téma vychází z nesporného předpokladu, že evropský kapitalismus, jehož průvodním rysem sekularizace je, mohl vzniknout a rozvíjet se pouze za určité historicko-kulturní konstelace v určitém prostoru. Renesance, humanismus, reformace 16. století, osvícenství, vědeckotechnická revoluce - tedy procesy, jež předznamenaly zásadní kvalitativní změny 19. a 20. století v západní části Evropy - se v islámském světě neuskutečnily. Ba co víc, evropský vývoj zůstal přinejmenším od konce 15. století islámským světem nepovšimnut. Muslimové o něm věděli málo až do chvíle, kdy roku 1798 k břehům Egypta dorazila osvícensky zpupná Napoleonova flotila. Mezitím v letech 1757 - 1849 Angličané postupně ovládli Indii, když ekonomicky a vojensky rozvrátili tamější muslimské státy. Pro islám začal nedobrovolný proces akulturace, který se zprvu jevil jako nezvratný. Ale proces vytlačování náboženství z politiky, který byl pro Západ předpokladem a symbolem pokroku, byl pro tamější společnosti chápán jako cizorodý a neopodstatněný civilizační projev, jehož smyslem je zničit muslimskou identitu.

Sekularismus v islámském prostoru není primárně chápán jako pozitivní, neboť postrádá dostatečnou oporu v domácích společenských vrstvách, jež by byly nositeli nové ekonomické a politické kvality. Je až s podivem, kolik autorů západních politologických či historických prací nepřiměřeně zdůrazňovalo sekularismus jako univerzální průvodní rys modernity, který se musí uplatnit všude tam, kde dochází k stále dynamičtější migraci obyvatelstva za prací, urbanizaci, industrializaci a s tím souvisejícímu rozpadu tradičních sociálních struktur. K tomu se v poslední době přiřazuje téměř magický koncept globalizace či westernizace, jež se na Západě automaticky chápe jako nezvratný a pro islámský svět oplodňující.

Zhruba od počátku 80. let se odmítání univerzality západních hodnot stalo běžným projevem politických postojů. Nejde však o specifický vývoj v islámském světě. Je třeba rovněž sledovat stále agresivnější tendence v americkém protestantismu (neofundamentalismus v ideologii Bushovy administrativy) a zřetelné posilování radikálních aktivistických proudů v judaismu, hinduismu a jinde. ■

Doc. PhDr. Miloš Mendel, CSc. (*1952), vědecký pracovník Orientálního ústavu AV ČR, docent politologie na Masarykově univerzitě v Brně, přednáší na Ústavu religionistiky tamtéž, specialista na problematiku islámu.

Úvaha o politice Státu Izrael nemůže nechat stranou náboženské poměry v této zemi

NÁBOŽENSTVÍ A POLITIKA V IZRAELI

Marek Čejka

Ještě dříve, než se dostaneme ke specifikům vztahu náboženství a politiky v Izraeli, měli bychom se velmi stručně zaměřit na vztah náboženství a politiky v demokraciích, do jejichž rodiny bývá Stát Izrael řazen.

Judaismus a demokracie

Soužití náboženství a politiky v demokraciích nemusí být zcela bezproblémové a vyřešené. I zde existují odlišné přístupy k náboženství. Někdy se může religiozita s politikou výrazněji prolínat (Irsko, Polsko), jindy hovoříme o demokraciích nábožensky spíše „vlažných“ (Česká republika). Jiné demokracie mají po stránce formální náboženství od státu striktně odděleno, což však neznamená, že by v něm nespatořovaly legitimní součást veřejné a sociální sféry (Francie, USA). Naprosté většině z nich se ale podařilo konsensus mezi demokratickými idejemi a hodnotami náboženství najít a existující prolínání religiozity s politikou u nich nevyvolává větší problémy.

Jak je ale možné, že podobné konstatování je v případě Státu Izrael, který je rovněž řazen mezi demokracie, mnohem problematičtější? Důvodů je celá řada. Jen namátkou je možno uvést zcela specifické podmínky a příčiny vzniku Izraele - sionismus, Holocaust atd., - zvláštní složení společnosti (např. fakt, že zdejší obyvatelé sice spojuje judaismus, ale téměř dva tisíce let žili roztroušeni v diaspoře po celém světě)

a také skutečnost, že judaismus je většinovým náboženstvím právě a jedině v Izraeli (na rozdíl od křesťanství a islámu). Izrael má tak daleko blíže k judaismu a jeho specifikům, zatímco většina světových demokracií se více či méně opírá o křesťanství a jeho hodnoty.¹ Mezi zeměmi, kde je dominantním náboženstvím islám, státy s politickým režimem obdobným západním demokraciím nenajdeme.

Přestože mají tři „abrahamovská náboženství“ mnoho společného, jsou mezi nimi podstatně odlišnosti: 1. Judaismus je oproti ostatním velkým náboženstvím geograficky vázán ke konkrétnímu regionu. 2. Velký rozdíl spočívá v daleko větší mnohosti náboženských příkázání v judaismu, než je tomu například u křesťanství, což se projevuje jeho větší striktností. Židé by měli dodržovat celkem 613 příkázání.² Judaismus tak není jen „pouhé“ náboženství, jak bývá občas chápáno křesťanství či islám, ale často je vnímán podstatně šířeji - jako etnicita, kultura atd. Specifikem judaismu tedy je, že jej lze často chápat podstatně šířeji. Judaismus se tak může promítat i do mnoha záležitostí, které s náboženstvím souvisejí jen nepřímou (např. záležitosti osobního statusu, veřejná doprava o šabat atd.).

Status quo

Sekulární izraelští kritici někdy poukazují na to, že jedním z podstatných problémů izraelské demokracie je, že v rovině právní v Izraeli nikdy nedošlo k odluce náboženství od státu. Domníváme se však, že tento „problém“ nemusí znamenat významnou anomálii oproti jiným demokra-

ciím. Vždyť některé z nich mají v rovině teoretické vztah státu a náboženství inkorporován dokonce ještě výrazněji než Izrael (např. státní náboženství ve Velké Británii a v některých skandinávských zemích). Teoreticky vzato tak Stát Izrael nepředstavuje mezi ostatními demokraciemi žádnou větší odchylku, neboť zde žádné státní náboženství zakotveno není, a judaismus je formálně jen jedním ze čtrnácti státům podporovaných vyznání.

Legislativní akt z dob britského Mandátu „Palestine Order-in-Council“ rozlišoval jedenáct religiózních komunit: židovskou, muslimskou a devět křesťanských denominací.³ Izraelská vláda k nim později přidala presbyteriánskou evangelickou církev a vyznavače víry bahá'í. Kneset rovněž uzákonil soudní moc drúzských religiózních soudů.

Není to tedy záležitost právní roviny. Co však v Izraeli představuje zásadní problém, je hlavně praktická stránka vztahu mezi náboženstvím a politikou a fakt, že v běžném životě zde religiozita hraje výraznější roli než v demokraciích, kde má náboženství legislativně silnější postavení.

Zásadní roli hraje v Izraeli takzvaný status quo v otázkách vztahu státu a náboženství. Ten - až na výjimky - není stále zakotven v žádném právním dokumentu. Přes tento fakt se v Izraeli dostalo mnoho důležitých záležitostí výhradně do rukou religiózních institucí (nejčastěji ortodoxních rabinátů). Tento stav vyplývá z faktu, že v Izraeli bylo z doby předstátní zachováno respektování některých náboženských pravidel, aniž by byla následně legislativně zakotvena. To se sebou přineslo mnoho problémů a zápas o dodržování (či nedodržování) status quo se stal jádrem problému současného vztahu mezi státem a náboženstvím v Izraeli.

Za první dokument potvrzující status quo je považován až dopis Davida Ben-

Jeruzalém: náboženský student.

Foto: Marek Čejka.

Guriona ze dne 19. června 1947, který byl zaslán straně *Agudat Jisrael*. Ta reprezentovala ultraortodoxní Židy (heb. „*charedim*“) tzv. „starého Jišuvu“⁴, kteří se obávali, že nový stát bude „veřejně znesvěcovat náboženské právo“. Tento dopis se tak stal základem celého souboru budoucích dohod a vyjednávání. Obsahoval několik základních bodů: 1. sobota (*šabat*) bude vyhrazena pro celonárodní den odpočinku, 2. budou dodržována náboženská potravinová pravidla (*kašrut*) ve veřejných a vládních institucích, 3. jurisdikce ve věcech osobního statusu bude ponechána v rukou religiálních institucí, 4. existující autonomní náboženské vzdělávací systémy budou uznány státem.

Po vzniku Státu Izrael v roce 1948 legislativa parlamentu (*Knesetu*) monopol ortodoxních religiálních institucí a náboženského práva v určitých záležitostech potvrdila. V důsledku této mimoprávní dohody tak došlo později k mnoha kontroverzním zákonným opatřením. Nejcitelněji se status quo projevil v oblasti rodinného práva, které se dostalo výlučně do rukou náboženských institucí. V Izraeli tak stále neexistuje civilní sňatek, není možná svatba mezi příslušníky různých náboženství, různě omezení jsou i konvertité, v rozvodovém řízení je výrazně zvýhodněn muž, osvojit je možné pouze dítě stejného vyznání atd.⁵

Mnoho sporů vyvolalo v novodobém Izraeli dodržování šabatu, kdy v Izraeli (mimo město Haifa) nesmí jezdit veřejná doprava a jsou uzavřeny některé dopravní tepny. Až na malé výjimky je o šabatu omezen obchodní prodej a dříve např. nemohla vysílat ani televize. Výrobci potravin jsou zase nuceni platit rabinátům nemalé částky za dohled nad rituální čistotou výrobků.

Velké problémy způsobují v Izraeli konverze na judaismus provedené mimo Izrael

(např. v USA, kde je většina Židů nikoliv ortodoxních směrů, ale reformních a konzervativních). Izraelské ortodoxní rabináty tyto „podezřelé konverze“ v mnoha případech vůbec neuznaly. Do podobně obtížné situace se dostala část etiopských Židů, jejichž velmi stará forma judaismu se značně lišila od té dnešní „izraelské“. V důsledku toho izraelský vrchní rabinát shledal „jejich judaismus“ za jen obtížně přijatelný.

Náboženské komunity

Obdobných problémů je v současném Izraeli ještě celá řada. Mnohé z nich mohou komplikovat každodenní život méně zbožných Izraelců. V Izraeli tak působí mnoho nevládních organizací snažících se i v tomto ohledu přiblížit zemi ostatním demokraciím, nebo se snaží o větší dialog mezi „sekulárními“ a religiálními Izraelci.⁶

To je však často nelehký úkol. Rychle se rozrůstající populace *charedim* sice „světský stát“ do jisté míry akceptuje (hlavně pokud jde o štědré finanční podpory ze strany státu), ale nadále odmítá sloužit v izraelské armádě, uznávat izraelské státní symboly apod. Také ultraortodoxní muži odmítají pracovat a vehementně se odmítají vzdát statusu celoživotního studenta talmudických škol (*ješiv*), či zavádět do výuky dětí „světské“ předměty (jako přírodopis, zeměpis, cizí jazyky atd.). Politické strany *charedim* se zase staví proti přijetí psané izraelské ústavy⁷ a nechtějí se podílet na izraelských vládách prostřednictvím vlastních ministrů.

Sociologické průzkumy provedené mezi *charedim* odhalují, že práním většiny z nich je přebudovat současný „světský a sionistický Izrael“ na židovskou teokracii v souladu s Tórou (*halachický stát*) vykládanou rabinskými autoritami.⁸ Takový stát by tak jako celek demokratický nebyl, a to ani kdyby mohl zachovat respektování určitých demokratických principů. Podobný polo-tekratický model funguje v Íránu, kde se dříve než před parlamentem dostanou důležitá rozhodnutí před kolegium islámských duchovních.

Náboženský sionista - židovský osadník.
Foto: Marek Čejka.

Není bez zajímavosti, že mezi několika stovkami tisíc izraelských *charedim* je asi 10% absolutních odmítačů sionismu. Tito lidé absolutně odmítají „světský a hříšný“ sionismus, neboť „jedině Mesiáš je povolán k obnovení Izraele“. V důsledku toho odmítá tato malá část izraelských *charedim*, sdružená v organizaci *Neturei Karta* (aramej. *Strážci města*), pobírat od Státu Izrael jakékoliv peníze, nenosí izraelské identifikační průkazy a považuje za přirozenější žít v diaspoře v Palestinském státě. V důsledku tohoto teologického odmítnutí Izraele někdy páli izraelské vlajky a vyvěšují palestinské. Jedna z ústředních autorit *Neturei Karta*, rabín Moše Hirsch, zasedá v Arafatově palestinské administrativě v roli „ministra pro židovské záležitosti.“

Pro upřesnění je třeba dodat, že vedle *charedim* žije v Izraeli ještě druhá velká komunita zbožných Židů, kteří na rozdíl od *charedim* vidí ve „světském sionismu“ naplnění biblických proroctví a současný Izrael tak naopak velmi podporují. Většina z těchto náboženských sionistů (heb. „*hacijonim ha-datiim*“, zkráceně „*datiim*“) naopak slouží v izraelské armádě a část z nich obývá z teologických důvodů židovské osady na palestinských územích. Ty totiž pokládají za neoddělitelnou část Izraele a Palestince naopak označují za cizorodý prvek. V jejich případě se tak náboženství dostává do ještě těsnějších souvislostí s izraelsko-palestinským konfliktem.

Současná situace na poli vztahu státu a náboženství v Izraeli představuje těžce vybojovaný a nestabilní kompromis mezi různými zájmovými skupinami, přičemž žádná z nich není s panujícími poměry příliš spokojena. I přesto má sekulární stát ještě stále většinovou podporu ve společnosti.

Jeruzalém, Zeď nářků a Chrámová hora. Foto: Marek Čejka.

„Izraelsko-palestinský“ a „sekulárně-religiózní“ konflikt však nejsou jediné, které polarizují zdejší societu. Mezi Židy dosud doznívá napětí vyplývající z jejich etnického původu („Sefardé - Aškenázové“) a je zde možné nalézt i další polarizační linie. V „židovském státě“ rovněž žije nezanedbatelné procento Arabů, Drúzů, Beduínů a jiných komunit.⁹ Izrael tak musí řešit řadu dalších obtíží. Mezi nimi je spor o světský či náboženský charakter státu jeden z nejdůležitějších. ■

Poznámky

- 1 Přestože v USA žije více Židů než v Izraeli, je Izrael jediným státem na světě, kde je judaismus převažujícím náboženstvím. V době židovské Diaspory, kdy na dnešním izraelském území žilo jen několik tisíc Židů, dosáhl v některých státech počet lidí vyznávajících judaismus výrazných procent (Litva, Polsko, Maroko).
- 2 Ta jsou buď výslovně uvedena v Tóře, či zmíněna talmudickými autoritami. Z celkem 613 příkázání je 248 kladných a 365 záporných.
- 3 Řeckokatolickou, maronitskou, syrskou ortodoxní, východní (ortodoxní), latinskou (katolickou), gruzínsko-arménskou, arménskou (katolickou), syrskou (katolickou) a chaladejskou (uniatskou).
- 4 Předzionistické židovské osídlení na území dnešního Izraele.
- 5 Viz Čejka, M.: Judaismus, politika a Stát Izrael, Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, Brno 2002 a 2003, str. 28 - 36
- 6 Např. Israel Religious Action Center (IRAC), Association for Civil Rights in Israel (ACRI), Human Rights Center (HRC), Am Chofsi (Svobodný národ) a další.
- 7 Pro ultraortodoxní Židy může být totiž zákonem nejvyšší právní síly jen Tóra, nikoliv světská ústava.
- 8 Podle sociologických průzkumů z roku 2002 sice 67% Izraelců preferuje oddělení státu a náboženství, ale také celých 38% by si přálo teokratický stát (z charedim by si jej přálo prakticky 100%). Viz Čejka, M.: Judaismus, politika a Stát Izrael, Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, Brno 2002 a 2003, str. 86 - 89
- 9 Jedná se přibližně o 20% izraelských občanů (více než jeden milión obyvatel).

JUDr. Marek Čejka (*1975) vystudoval právo a politologii na Masarykově univerzitě v Brně. Pracoval jako asistent soudce Ústavního soudu ČR. Několikrát navštívil Stát Izrael a další oblasti Blízkého východu a absolvoval roční výzkumnou stáž na katedře politologie Hebrejské univerzity v Jeruzalémě. Autor knihy „Judaismus, politika a Stát Izrael“ a dalších vědeckých prací a článků. Kromě Fakulty sociálních studií působí na Masarykově univerzitě i v jejím Mezinárodním politologickém ústavu.

Jeruzalém, Zed' nářků, charedim. Foto: Marek Čejka.

Současný západní buddhismus má výrazný politický rozměr

ANGAŽOVÁNÍ PRO SVĚT

Jakub Neumann

„Myslím, že hlavním úkolem buddhismu na Západě je spojit se s náboženskými a humanitárními organizacemi, abychom zabránili potenciálním katastrofám, jako je nukleární apokalypsa, nenapravitelné znečišťování životního prostředí nebo ničení neobnovitelných přírodních zdrojů. Musíme také poskytnout materiální a morální podporu všem, kteří bojují proti hladu, bídě a útlaču na celém světě.“¹

roší Philip Kapleu

Od konce vietnamské války se začalo šířit mezi buddhisty i spřízněnými laiky hnutí angažovaného buddhismu („engaged buddhism“). Hlavní odlišností angažovaného buddhismu od ostatních buddhistických směrů a hnutí, je to, že jeho vůdčí představitelé kladou velmi malý důraz na věroučné odlišnosti svých stoupenců. Není podstatné, zda praktikujete theravádovou meditaci nebo zazen, podstatná je však skutečná „práce v terénu“ - sociální nebo ekologická angažovanost v každodenním životě. Snaží se uplatňovat Buddhovy zásady a stav „bdělé přítomnosti“ při práci ve válečných konfliktech, v nemocnicích, hospicích, i při všech ostatních činnostech, které jsou orientované na pomoc trpícím.

To angažované buddhisty odlišuje od jiných „angažovaných“ aktivistů. Existuje mnoho organizací a společností, kteří bojují proti válkám, proti devastaci přírody nebo proti sociálním nespravedlnostem, avšak buddhistické organizace se od nich odlišují použitými prostředky. Pro svou práci buddhisté využívají meditací dosaženého klidu myslí a rozvahy. Nikdy nepoužívají násilí ani jiné podobné agresivní prostředky k dosažení svých cílů. Mír ve světě, ale i v srdcích každého člověka je pro angažované buddhisty jedním z jejich hlavních cílů.

Thich Nhat Hanh

Za zakladatele a hlavního představitel angažovaného buddhismu je považován vietnamský mnich, básník a neúnavný bojovník za mír, Thich Nhat Hanh (Tich Not Han). Během války ve Vietnamu začal orga-

nizovat humanitární pomoc pro zbídačelé vesničany. Thich Nhat Hahn spolu s dalšími mnichy opustili bezpečí svých klášterů a začali vykonávat sociální práci přímo na válečném poli. Organizovali konvoje a transportovali vesničany do bezpečných oblastí. Snažili se organizovat pomoc pro emigrující lidi, kteří prchali z válkou zasažených území na provizorních člunech a loďkách přes moře („boat people“). Jejich šance na přežití by jinak byla minimální.

Jeden z mnichů popisuje průběh transportu takto: „Jednoho jarního dne se osmnáct buddhistů pokusilo evakuovat dvě stě civilistů z válečné zóny. ... Chtěli jsme vytvořit dvě řady buddhistických mnichů a sester ve žlutých řízách a odvést civilisty z válečné zóny. Já jsem nesl velkou buddhistickou vlajku, aby na nás bojovníci z žádné strany nestříleli... H. a jedna sestra byli vážně zraněni. Cesta trvala dlouho, protože jsme se museli často zastavovat, padat k zemi a čekat, až střílení ustane. Vyšli jsme brzy ráno, ale do Pleiku jsme dorazili až po setmění. Byla to hrozná chvíle! Pleiku bylo bombardováno raketami. Neštěstí jsme byli blízko vojenského tábora, takže mezi nás dopadla jedna raketa a zranila sedm lidí.“²

Po skončení vietnamské války musel Thich Nhat Hanh opustit svou vlast a našel nové útočiště ve Francii, kde se později proslavil svými mírovými aktivitami. Založil zde také meditační středisko Plum Village, které navštěvuje mnoho laických příznivců angažovaného buddhismu. Také založil řád angažovaného buddhismu „Thien Mien“ - Řád Soubytí. V současné době jsou Thich Nhat Hahn spolu se čtrnáctým dalajlamou vnímáni světovou veřejností jako vůdčí osobnosti bojující za mír ve světě.

Angažovaný buddhismus ve Spojených Státech

O rozšíření buddhismu mezi Američany se zasloužili beatniční spisovatelé, kteří prosazovali ve svých knihách buddhistickou filozofii a názory. Ty se radikálně vymykaly tehdejší době a společenskému směřování k blahobytu a prosperitě. Beatnici prosazovali nekonzumní styl života, skromnost a svobodu. Cestovali jako hoboos na nákladních vlcích nebo stopem a snažili se napodobovat putující buddhistické mnichy.

Později, v šedesátých letech na beatnickou generaci navázalo hnutí hippies a buddhismus i hinduismus se těšily velké oblibě. Odvrácenou stranou těchto hnutí bylo mnoho drogově závislých ztroskotanců a pomatených sektářů, kteří někdy končili v psychiatrických ústavech. Z beatníků mají

nejvyšší zásluhy o rozšíření buddhismu v Americe Gary Snyder a Jack Kerouac - ten hlavně knihou „Dharmoví tuláci“. Beatnici i hnutí hippies mají zásluhu v tom, že při-

Thich Nhat Hanh.

Dobré zprávy

Dobré zprávy se netisknou.
Dobré zprávy tiskneme my.
V každém okamžiku máme zvláštní vydání, a potřebujeme, abyste je četli.
Dobrá zpráva je, že jste živí,
že lípa ještě roste a odolává kruté zimě.
Dobrá zpráva je, že máte krásné oči, které vidí modrou oblohu.
Dobrá zpráva je, že před vámi stojí vaše dítě a může se spolehnout na vaše paže: objímání je možné.
Tiskne se jen to špatné.
Přečtěte si naše zvláštní vydání.
Vždycky vám nabízíme to dobré.
Chceme, abyste z toho měli užitek a abyste to pomáhali chránit.
Na chodníku vyrostla pampeliška, usmívá se nádherným úsměvem a zpívá si píseň věčnosti.
Naslouchejte. Máte uši, které ji slyší.
Skloupte hlavu.
Naslouchejte.
Zapomeňte na svět smutku a starostí a osvobodte se.
Nejnovější dobrá zpráva je, že to můžete udělat.

Thich Nhat Hanh, přeložil Jan Brázda.
Sborník A. Kotlera, Buddhismus, Pragma 2000.

pravili půdu pro seriózní buddhistické učitele, kteří přicházeli z různých koutů Asie.

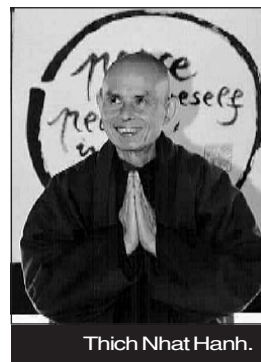
Gary Snyder je celkem nenápadný, „přírodní muž“. Od svého dětství nezapadal do většinové, konzumně laděné americké společnosti. V mládí se živil různými řemesly, pracoval jako dřevorubec, hlídač lesních požárů a na zaoceánských lodích. Pobýval také v Japonském klášteře v Šokokudži, kde praktikoval a studoval zen pod vedením rošiho Iššu Mjuru, posléze meditoval pod vedením mistra Ody. V roce 1962 cestoval po Indii, kde se setkal s dalajlamou.

Když se zdokonalil v orientálních jazycích, začal sám překládat z čínštiny a japonštiny díla starých buddhistických mistrů. V horách poblíž Sacramenta si vlastnoručně vybudoval dřevěný srub. Svým přirozeným životem se snaží inspirovat podobně smýšlející lidi. Ve svých esejích skloubil staré buddhistické názory a postoje se současným zájmem o ekologii a řešení globálních problémů. Byl jedním z průkopníků západního buddhisticko-environmentálního hnutí „Dharmagaia“, které se snaží léčit poškozenou přírodu buddhistickou filozofií i praxí. Narodil od Jacka Kerouaca a Alana Ginsberga, byl a je Snyder skutečně praktikujícím buddhistou. O své každodenní praxi píše:

„Dostat bandu dětí do auta a odvézt je k silnici na autobus je stejně těžké jako odřikávat za chladného rána sůtry pod sochou Buddhy. Jeden postup není lepší než druhý, oba mohou být docela nudné a přitom v obou spočívá ctnost a poctivost opakování. Opakování a rituál - a dobré výsledky se dostaví v mnoha formách. Výměna filtrů, utírání nosů, cesta na mítinky, úklid kolem doma, mytí nádobí, měření oleje v nádrži - nemyslete si, že vás to odvádí od důležitějších činností. Okruh drobných úkonů není řadou překážek, jimž bychom se snad mohli vyhnout tím, že si budeme hledět 'praxe', která nás udržuje na 'cestě' - právě to je naše cesta.“⁴³

Mezi nejznámější současné zenové mistry v USA bezesporu patří letecký inženýr roši Bernard Tetsugen Glassman. Dosáhl doktorátu v aplikované matematice a byl vybrán na místo vedoucího do týmu kosmického výzkumu. V dospělém věku se začal hlouběji zajímat o japonský zen tradice sóto. Podílel se na založení Zenového mírového řádu („Zen Peacemaker Order“). Americká veřejnost ho zná hlavně díky jeho sociálně angažovaným aktivitám. Pracoval v terénu s bezdomovci (podzemními lidmi), kterých jen v New Yorku žije asi sedm tisíc. Vytvořil

také ziskové i neziskové organizace pomáhající sociálně potřebným. Pomocí těchto organizací dokázal získat množství peněz na sociální pomoc. Proslaven je i Bernardův

Thich Nhat Hanh.

hospic pro nemocné AIDS. Znamé jsou také jeho aktivity pro získávání zaměstnání pro bezdomovce a dlužníky, ve kterých se recykluje použité oblečení pro nemajetné.

V současné době je roši Glassman duchovním vůdcem zenové duchovní komunity s názvem Bílá švestka („White Plum Sangha“), je opatem zenové komunity v New Yorku a zenového centra v Los Angeles. Glassman je také zakladatelem sociálně angažované společnosti „Graytson Mandala“.

Je důležité zmínit, že Bernard Glossman vychází z židovského prostředí a je ovlivněn židovským náboženstvím a kulturou. Odtud také pochází Bernardova teze „léčení světa“⁴⁴ v hebrejštině (tikkun olam). Svě názory o angažovaném buddhismu vyjadřuje slovy:

„Všichni žijeme v mylné představě, že „to či ono se mě netýká“. Když si zraním ruku a začne krváčet, mohu na to dostat vztek, že si ušpiním své nové oblečení. Avšak toto je metafora pro život. Je jednoduché se rozzlobit na lidi, kteří mě znechucují a špiní. Ale pokud jsem to já, kdo krvácí a potřebuje ošetřit, sám si své zranění ošetřím. Nezačínám vést odbornou debatu na to téma, nečekám na to, až budu mýt dobrou výbavu nebo na to, až dosáhnu plného osvícení. Pokud krvácím, okamžitě si najdu nějaké prostředky, abych zastavil krvácení. Poněvadž to jsem já, kdo krvácí.“⁴⁵ ■

Poznámky

- 1 Kraft, K., *Buddhismus*, Pragma, Praha 2000, str. 64.
- 2 Kraft, str. 63.
- 3 Snyder, G., *Praxe divočiny*, Maťa, Praha 1999, str. 165.
- 4 „Repairing the world“.
- 5 Queen, Ch. S., *Engaged Buddhism in the West*, Wisdom Publication, Boston, 2000, str. 107.

Literatura

- LUŽNÝ, Dušan, Zelení bódhisattvové, Masarykova univerzita, Brno 2000
KOTLER, Arnold, Buddhismus (sborník), Pragma, Praha 2000
SEAGER, Hughes, Buddhism in America, Columbia University Press, New York 1999
QUEEN, Christopher, S., Engaged Buddhism in the West, Wisdom publication, Boston 2000.

Jakub Neuman (*1979) je studentem 6. ročníku Husitské teologické fakulty Univerzity Karlovy.

Rozhovor s Jiřím Šedivým o roli náboženství v politice

KOŘEN, KOTVA, IDENTITA

Zdeněk Vojtíšek

Jiří Šedivý (*1963) vystudoval Válečná studia na King's College v Londýně a politologii na Karlově universitě. Učí mezinárodní politiku a bezpečnost na University of New York v Praze, od roku 1998 je ředitelem Ústavu mezinárodních vztahů.

Současný rozpor mezi Evropou a Spojenými státy, který se plně projevil v přístupu k Husajnovu Iráku, odvozuji Evropané často od role, jakou hraje náboženství v americké politice. Souhlasíte s tímto vysvětlením?

Odlíšná role, kterou náboženství hraje v evropské a americké politice, je pouze součástí celkového vysvětlení tohoto rozporu. Existují i další vysvětlení: materiální asymetrie, rozdílnost zájmů (USA je jedinou, globální supervelmocí) apod. Je ale pravda, že v rétorické rovině je současný americký slovník pro Evropany nepochopitelný. Tímto slovníkem tedy náboženství přispívá k neporozumění, a dokonce i k roztržce. Náboženství, resp. náboženská rétorika amerického prezidenta ovšem není příčinou roztržky. Pouze snad prohlubuje vzájemné neporozumění.

Co způsobuje, že americká rétorika je právě taková?

Jiří Šedivý.

Foto: Petr Netušil.

Souběh událostí a osobností. Shodly se vnější impulsy - hlavně teroristický útok roku 2001 - s vnitřními impulsy, totiž tím, že v čele Spojených států stojí hluboce věřící člověk. George W. Bush reagoval na 11. září na základě svého náboženského vidění světa a Američané jeho poselství pochopili a ztotožnili se s ním. Jejich jistota totiž byla otřesena a pevným bodem jejich identity je náboženství. Nesmíme zapomenout, že 40 milionů Američanů věří v blížící se apokalypsu a milénium a 40% Američanů očekává návrat Krista.

Pokud je příčinou atlantické roztržky neporozumění, jak bychom tedy měli politice Spojených států rozumět?

Měli bychom rozumět právě tomu, že americká reakce na 11. září 2001 byla reakcí společnosti, která se po silném otřesu vrací ke svým kořenům. A tyto kořeny jsou puritánské, idealistické, náboženské. Už od počátku americké politiky v 18. století je možné pozorovat její více či méně skrytý náboženský náboj. Tímto nábojem je ostatně možno vysvětlit např. i silnou sympatii USA a Izraele. Můžeme hovořit o pocitu spřízněnosti dvou vyvolených národů.

Naproti tomu Evropa po zkušenosti třicetileté války vyloučila roku 1648 náboženství z mezinárodních vztahů vestfálským mírem. Náboženství bylo zásadou *cuius regio, eius religio* odsunuto do vnitřní suverenity národních států. Suverenity byla posílena a ochráněna proti vnějším zásahům další zásadou, principem neintervence.

Jsou tedy Spojené státy o krok pozadu za Evropou, která vyloučila náboženský rozměr z mezinárodní politiky?

Jedná se o dva paralelní vývoje, které není možné srovnávat. Tyto vývoje se setkaly v první i ve druhé světové válce. V pováleč-

ném období Američané umožnili západním Evropanům rozvoj tím, že zůstali na kontinentu, a evropské země tedy nemusely tolik zbrojit. Evropané se tak mohou pokoušet o další projekt: tak, jako před 350 lety vyloučili náboženství z mezinárodních vztahů, snaží se teď po zkušenosti světových válek prostřednictvím integrace v rámci Evropské unie vyloučit ze svých vzájemných vztahů i rozměr národních států a zásadu suverenity.

V jiných částech Evropy ale náboženství hraje značnou roli i ve válečných konfliktech. Navíc - pokud se nemýlím - na Balkáně byla zásada neintervence porušena.

Náboženství na Balkáně není příčinou konfliktu. Jedná se o mocenský boj elit, které vyvolávají demony minulosti. Náboženský element slouží jako legitimizace tohoto boje a jako mobilizační moment pro vytvoření či znovudefinování národní identity na pozadí obrazu nepřítele. Etnika, zatažená do konfliktu, se vrací ke kořenům, a ty jsou náboženské. Podobně je v Čechsku vzestup role islámu a jeho radikalizace důsledkem hledání kotvy v době válečné krize.

Zdá se, že důležitost náboženství v politice nepřehlédnutelně stoupla. Čím to je - podle vašeho názoru - způsobeno?

Vzrůstající role náboženství je jistě jedním z důsledků globalizace. Proces globalizace je v řadě kulturních a politických společenství vnímán jako ohrožení jejich skupinové identity a - jak už jsme několikrát řekli - v ohrožení se lidé vrací ke svým kořenům, ke svým náboženským identitám.

Na druhém místě je třeba jmenovat skutečnost, že na konci studené války se řada elit v rozvojových zemích, které byly do té doby spojeny s komunistickým světem, začala obracet k náboženství, aby si zachovala a posílila své mocenské pozice. Příkladem je třeba Súdán, kde jsou u vlády islamisté, kteří byli dříve komunisty a kteří krvavě potlačují jakékoli emancipační snahy neislámských obyvatel v jižní části země.

A konečně je tato vzrůstající role náboženství ještě dalším důsledkem konce studené války. Když se mezinárodní politika přestala točit kolem osy boje demokracie proti universalistickým konceptům (tj. naposledy proti komunismu), instinktivně se hledá jiný nepřítel. V tomto hledání má vliv filosofie dějin Samuela Huntingtona. Podle

⇒

Dokončení rozhovoru na další straně v rámečku.

Rozruch vyvolalo vyjádření generála USA o boji proti islámu

WASHINGTON 21. října - Rozruch a nevoli vyvolalo nedávné tvrzení vysokého představitele Pentagonu generála Williama Boykina, podle kterého je válka proti terorismu bojem křesťanství proti islámu. Ministr obrany Donald Rumsfeld dnes sdělil, že požádal o interní vyšetření generálových slov.

Šéf Pentagonu odmítl komentovat Boykinovo vyjádření s tím, že nebyl dosud podrobně seznámen s textem, z něhož minulý týden citovala místní televize. Také se nechtěl vyjádřit k pátečnímu tiskovému prohlášení, ve kterém se generál omluvil, ale poznamenal, že „historicky jsou USA bezpochyby křesťanskou zemí“...

Zástupce velitele generálního štábu USA generál Peter Pace vyjádřil přesvědčení, že specialista na vojenské zpravodajství Boykin nepovažuje válku proti teroris-

mu za válku náboženství. „Považuje ji určitě za boj dobra proti zlu,“ prohlásil Pace ve snaze zmírnit dopad Boykinových slov.

Papež uvedl do úřadu třicítka nových kardinálů včetně Špidlíka

VATIKÁN 21. října - Papež Jan Pavel II. dnes slavnostním aktem na schodišti před svato-petrským chrámem v Římě uvedl do úřadu třicítka nových kardinálů. Byl mezi nimi i významný představitel českého katolického exilu, jezuitský kněz Tomáš Špidlík. Většina nových kardinálů rozšíří řady kolegia voličů, jejichž úkolem bude vybrat nástupce Jana Pavla II. ...

Jak oznámil vatikánský mluvčí Joaquín Navarro-Valls, papež kromě 30 kardinálů, jejichž jména byla přečtena, jmenoval ještě „in pectore“ 31. kardinála, jehož jméno zatím zůstává tajemstvím a bude sděleno, až bude uveden do úřadu. Vatikán se obvykle k tomuto řešení uchyluje tehdy, když papež chce jmenovat kardinála v zemi, kde je katolická církev potlačována. ...

Špidlík je považován za světově uznávanou autoritu v oboru spirituality křesťanského Východu, je rovněž pedagogem a autorem řady monografií a studií. Po Miloslavu Vlčkovi se stal v pořadí již 21. kardinálem jmenovaným z českých a moravských diecézí.

Třiaosmdesátiletý jezuitský kněz žije již více než 50 let v Římě ... Přestože otec Špidlík je především církevní badatel, sleduje pozorně i politický vývoj v současném světě. Pokud jde například o problém, zda má být v připravované ústavě Evropské unie zmínka o jejích křesťanských kořenech, soudí: „Stát sám o sobě není náboženský, má podporovat všechny dobré snahy, tedy i náboženství. Ale státní zřízení nerozhoduje o náboženských věcech. Jestli tam bude či nebude otázka Boha, to ale není tak podstatné. Ovšem nikdo nemůže zapřít svou minulost. Co z ní potom bere a jak, to už je na něm,“ řekl nový kardinál Špidlík ...

Švédské školy mohou žákům zakázat oděvy zakrývající obličej

STOCKHOLM 26. října - Švédské školy mohou svým žákům a žákyním zakázat nošení takových oděvů, které zcela zakrývají tvář. Švédský školský úřad, který tuto možnost v minulých dnech potvrdil, soudí, že pedagogické úkoly jsou ve chvílích, kdy

učitelé nevidí žákům tváře, obtížně proveditelné a že každý žák musí být ve škole identifikovatelný.

Verdikt dále konstatuje, že příkrývky celé hlavy zejména u muslimských žen nemohou být klasifikovány čistě jako výraz náboženské víry. „Ombudsman pro diskriminaci a v převážné většině také historikové náboženství soudí, že nutnost zakryté hlavy u děvčat a žen jen s náboženstvím spojena není,“ řekla k tomu švédské tiskové agentuře TT hlavní právnička školského úřadu Ingegärd Hilbornová.

Než však k zákazu v konkrétním případě dojde, měla by škola nejdříve požádat dotyčnou či dotyčného o vysvětlení, proč oděv, jenž mu zakrývá celou tvář, vůbec nosí. Konečný verdikt je pak na vedení školy. ...

Pronásledování křesťanů ve světě sílí

PRAHA 10. listopadu - Křesťanství je v současném světě nejpronásledovanějším náboženstvím, pronásledování podle poznatků soustředěvaných v USA stále sílí, ale je trvale podhodnocováno. „Důvodem je především nárůst militantního islámu a militantního hinduismu srovnatelného s evropským fašismem,“ uvedl dnes v Praze Paul Marshall z Centra pro náboženskou svobodu Freedom House, americké organizace sledující lidská práva.

Nábožensky motivovaným násilím podle něj trpí 200 milionů lidí ve 35 zemích, stovky milionů v dalších 30 zemích trpí diskriminací. Pád komunismu byl pozitivním faktorem, ale od té doby se zase situace zhoršuje, uvedl. „Globální mezináboženská setkání nemají zatím žádný vliv,“ konstatoval na tiskové konferenci Marshall...

Když se začal v 90. letech tematikou monitorování náboženské svobody zabývat, byl zaskočen tím, jak je pronásledování rozšířené a jak málo o tom informují média. Důvodem je podle něj mimo jiné přetrvávající názor, že křesťanství je západním a bělošským náboženstvím. ...

Špatná situace ve svobodě náboženství je podle Marshalla v zemích, kde přetrvává komunismus, dále v jižní Asii, kde přichází ke slovu náboženský nacionalismus, a pak především tam, kde narůstají extremistické formy islámu: v Súdánu, Indonésii, Nigérii, Pákistánu, Egyptě, Saúdské Arábii či Turecku. ...

Z informačního servisu ČTK vybral a zprávy zkrátil Zdeněk Vojtíšek.

⇒ *Dokončení rozhovoru.*

této filosofie přichází nová éra, v níž mají konflikty probíhat na hraně civilizačních (v Huntingtonově pojetí náboženských) oblastí. Při hledání nového nepřítele se ovšem Huntingtonova vize může stát sebenaplňujícím proroctvím.

Děkuji za rozhovor.

Ústav mezinárodních vztahů v Praze.
Foto: Petr Netušil.

VÍRA A ZDRAVÍ

Jeff Levin:
God, Faith, and Health

John Wiley and Sons, New York 2001

Jeff Levin, Ph.D. patří k předním epidemiologům v USA. Na počátku studia medicíny (v r.1982) ho „svedl“ Dr. Kaplan svými články, přednáškami a knihami o vztazích mezi duševními, duchovními a fyziologickými procesy. Celý život se pak věnoval těmto otázkám - i když se později sám stal univerzitním profesorem. Shromáždil zprávy z různých výzkumných pracovišť i kazuistiky z nemocnic a zkušenosti praktických lékařů. Sám řídil řadu výzkumů zaměřených na vztah mezi vírou a zdravím. Publikoval články, v nichž shromáždil poznatky stovek výzkumů, v renomovaných odborných lékařských časopisech. Nyní (v r. 2001) své celoživotní poznatky, znalosti a zkušenosti soustavně zpracoval do čtivé knihy. Jmenuje se „God, Faith, and Health“ (Bůh, víra a zdraví). Předmluvu k ní napsal lékař - Larry Dossey, autor známé knihy „Space, Time, and Medicine“. Vyšlo ji renomované nakladatelství John Wiley and Sons v New Yorku.

Levinova kniha je přehledně uspořádaná. Má tři hlavní části: V první autor pojednává o zdravotních aspektech „veřejného“ náboženství. Konkrétně jde o vztahy, které byly zjištěny mezi nejhrubšími údaji o náboženské aktivitě např. příslušnosti k církvi, návštěvou kostela atp. a životním stylem. Je tam i kapitola o vztahu mezi aktivní účastí na životě ve sborové (farní) obci (sboru), duchovní (spirituální) opoře a zdravím.

Druhá část je zaměřena na poznatky o tzv. osobním (soukromém) duchovním životě a zdravím. Sem patří kapitoly o vztazích mezi osobní zbožností, emocionálním životem lidí a zdravím. Druhou kapitolu zde tvoří vztahy zjištěné mezi náboženským přesvědčením a zdravotním přesvědčením. Ukazuje se, jaký je vztah mezi těmito dvěma druhy přesvědčení a jak tato přesvědčení ovlivňují zdravotní stav. Třetí kapitolkou této druhé části knihy je pak přehled vztahů mezi vírou, nadějí a optimismem. Netřeba dodávat, že se tento optimismus pak projevuje i na zdravotním stavu.

Třetí je nejdůležitější. Je nadešlá „Bůh, Duch a mysticismus“. Zabývá se vztahy mezi vědomím, svědomím, mystickými zážitky a zdravotním stavem. Obsahuje kapitolku nadešlá „Uzdravovatí je Boží

věcí“ a závěrečnou stať, shrnující základní pojetí nejen autora, ale celé velké skupiny lidí, kteří této problematice věnovali a věnují pozornost ve svých výzkumech. Jde o další krok ve vývoji soudobé medicíny - od uznání závažnosti vztahů psychosomatických k uznání vztahů „trojitých“ - mezi tělem, duševním a duchovním životem.

Levinova kniha má 223 stran textu, 41 stran referenčních údajů a 17 stran abecedního věcného indexu. Celkový plán knihy je uveden hned na začátku. Je dán sedmi „principy“, které vyjadřují sedm různých druhů vztahů mezi vírou a zdravím a tvoří zároveň tematickou kostru sedmi kapitol knihy. O které principy jde?

1. Začlenění člověka do náboženského života má vliv na jeho životní styl a ovlivňuje jeho chování, které má pak kladné zdravotní důsledky.
2. Tím, že se někdo pravidelně účastní bohoslužeb, dostává se mu sociální opory od druhých členů církve a tím i podpory těch forem chování, které posilují jeho zdraví. Ty pak jsou ochranou (ochranným štítem) proti sociální izolaci a stresu.
3. Účast na bohoslužbách a osobní modlitební život se projevuje na zdraví prostřednictvím fyziologických procesů, které jsou ovlivněny kladným emocionálním životem věřícího člověka.
4. Mezi souborem náboženských přesvědčení a souborem zdravotních přesvědčení (např. o tom, co je a není zdravé) existuje harmonie (podobnost). Obdobně tomu je i s harmonií určitých osobnostních rysů, které mají vliv na naše zdraví.
5. Prostá náboženská víra kladně ovlivňuje zdraví tím, že pozitivně ovlivňuje myšlení o naději, optimismus a očekávání pozitivních věcí.
6. Mystické zkušenosti působí kladně na zdravotní stav člověka tím, že aktivují uzdravující životní energii či životní sílu, případně i stav vědomí.
7. Experimentálně (v double blind pokusech) zjištěný pozitivní vliv modliteb za zcela určité vzdálené nemocné lidi (např. kardiologické pacienty) kladou před nás otevřenou otázku přímých Božích zásahů.

Jste u nás v kostele. Budte zdraví!
Ilustrační foto z protestantského sboru v Los Angeles: archiv.

Celkově je možno říci, že kniha není plným uvažováním („dojmologii“), ani přehledem ojedinelých individuálních případů (kazuistik), ba ani výrazem přání toho, co bychom si přáli a jak bychom byli rádi, aby se věci daly, ale přehledem dobře, věcně a systematicky zpracovaných poznatků, závěrů a výsledků vědeckých šetření prováděných během posledních 20 - 30 let. Je přitom čtivá jak pro odborníka (lékaře, klinického psychologa atp.), tak pro neodborníka (laika s maturitou). Není přesycená mnoha cizími termíny odborného žargonu, ani detailními údaji statistického výzkumu. Vzdor složitosti problému je zřetelná a jasná v tom, co chce říci, tj. že zdravá víra má kladný vliv na zdravotní stav člověka a že to je neoddsutovatelný fakt ve světle stovek, ba tisíců již publikovaných seriózních výzkumných prací. ■

Jaro Křivohlavý

AMERICKÁ POLITIKA A NÁBOŽENSTVÍ

Kenneth D. Wald:
Religion and Politics in the United States
Rowman & Littlefield Publishers,
Lanham (Maryland) 2003, 381 str.

Tvrzení, že k porozumění mezinárodní politiky je potřeba porozumění vnitřní politiky Spojených států, patrně není potřeba příliš obhajovat. Co nám však může unikat je, že k porozumění vnitřní (a následně vnější) americké politiky je fakticky nezbytné porozumět americké náboženské kultuře. Úkol to není vůbec snadný, protože americká religiozita je dosti osobitý a komplikovaný fenomén. Kniha politologa K. D. Walda, ředitele Centra židovských studií Floridské

univerzity, nám ve snaze porozumět, jak tento fenomén souvisí s (nejen) současnou americkou politikou, může velmi pomoci.

Kniha je určena především americkému čtenáři, který má také problémy sledovat vývoj vztahů mezi náboženstvím a politikou. („*Ústřední argument této knihy je, že náboženství je pro americkou politiku důležitější, než si většina lidí uvědomuje, ale jinak, než si lidé myslí.*“ - str. xiv; Wald v této souvislosti cituje např. i prezidenta Reagana: „*Náboženství a politika jsou nutně spojené*“ - str. 1). To, že se autorovi záměr pomoci americkému čtenáři zorientovat se v tomto vztahu podařil, svědčí i fakt, že kniha vyšla už ve čtvrtém (aktualizovaném) vydání. Nicméně stejně tak dobře poslouží i nám, kteří Ameriku pozorujeme zpovzdálí.

Kniha je rozdělena do devíti kapitol: 1. Sekularizovaná společnost, 2. Náboženství a politika: místa setkání, 3. Náboženství a americká politická kultura, 4. Náboženství a stát, 5. Náboženství a americká veřejná politická aktivita, 6. Náboženský rozměr amerického politického chování, 7. Politická mobilizace evangelikálního protestantismu, 8. Kontinuita a změna mimo evangelikální tábor, 9. Náboženství a politický život.

Názvy kapitol by mohly navodit dojem, že se neustále budou opakovat tatáž témata. Ale opak je pravdou: Waldův text rozhodně není ten typ americké upovídání literatury, která si libuje v tom, že na deseti stranách uvádí to, co lze říci pěti větami, a pak to ještě pětkrát zopakuje. Text je to velice hutný a velmi informativní. Zdaleka se nejedná jen o úzce politologické či religionistické dílo. Autor své téma zařazuje do širokého kontextu, který uchopuje i sociologicky (a zde opět nejenom z pozice sociologie politiky či náboženství, ale i stratifikace, veřejného mínění, menšin atd.), právně, historicky, a dokonce i psychologicky (zmiňuje např. výzkumy L. Festingera, zkoumajícího kognitivní motivy chování voliče).

Kniha rozhodně není určena těm, kterým vyhovují jednoduchá schémata. Kdo by chtěl pouze vědět, ze které denominace pocházejí voliči které strany, tak asi nebude

spokojený. Autor si dává práci s postihnutím různých posunů voličských preferencí uvnitř náboženských komunit v závislosti na různých faktorech. Dozvídáme se například, že dnešní koalice mezi republikány a evangelikálními či fundamentalistickým křesťanstvím není vůbec samozřejmá a jednoznačná.

Východiskem je vyrovnávání se se sociologickými teoriemi spojující modernizaci společnosti se sekularizací. Autor poukazuje na skutečnost, že jestliže tento vztah skutečně existuje, tak Amerika je výjimkou potvrzující pravidlo. Mezi mnoha tabulkami a grafy nalezneme i vystižení údajné korelace mezi růstem HDP a snižováním víry v Boha. USA je zde se svým největším HDP na hlavu jednoznačnou výjimkou. Dozvídáme se, že naprostá většina Američanů se sama považuje za nějak náboženské. Autor v této souvislosti také zmiňuje tzv. New Age hnutí jako nafouklou bublinu: Většina „*Američanů bude spíše vnímat svět andělů a démonů než věřit v krystaly a channeling*“ (str. 12).

Autor nás seznamuje se sociálně-psychologickou funkcí náboženství, resp. konkrétních kongregací poskytující prostor pro život ve společenství a sociální identitu, i s náboženstvím jakožto základem občanské společnosti (sociální služby, zdravotnictví, školství, volnočasové aktivity jsou zásadním způsobem spojené s aktivitou různých náboženských organizací a stát na tuto aktivitu výrazně spoléhá).

Současnou situaci zařazuje autor do kontextu dějin Spojených států, zvláště do počátku osidlování a boje za nezávislost. Zmiňuje vliv radikální puritánské teologie na americkou revoluci, koalici tzv. svobodných církví a osvícenských idejí, jejímž výsledkem bylo dodnes v ústavě zakotvené specifické a unikátní pojetí náboženské svobody, náboženské názory prvních prezidentů, dále pak náboženské pozadí občanské války atd.

Nicméně těžiště je v současné situaci. Pokládá si otázky, jak náboženství ovlivňuje politiku, jakož i jak politika ovlivňuje náboženství. Byť zásadně obhajuje tezi, že politika je s náboženstvím spojena velmi úzce, na straně druhé ukazuje na zřejmé limity vlivu církví na politiku. Na jedné straně jsou to formální omezení ústavy, která výslovně zdůrazňuje oddělení církve a státu. Jako příklad překročení hranice Wald uvádí příklad jedné newyorské kongregace, která v předvolebním období uveřejnila v inzertní rubrice novin varování, že kdo volí Clinto-

na, protíví se Boží vůli. Církev poté ztratila registraci, která zbavuje organizaci povinnosti platit daně. (Podobných užitečných kauzistik je v knize celá řada.)

Ale jsou i sociální limity. Vysoká prestiž náboženských organizací je totiž spojena právě s tím, že lidé od nich očekávají, že budou jakýmsi apolitickými zónami v přepolitizovaném americkém prostředí. Církev či kongregace, která se příliš zapojí do politické kampaně, tak může ztratit důvěryhodnost.

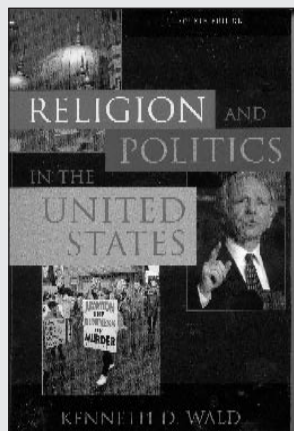
V páté kapitole autor uvádí, jakým způsobem se nábožensky motivovaná hnutí (spíše než samotné církve) mohou do politiky zapojit. Zmiňuje přímé akce (pokojné bojkoty i násilné akce extrémistů), speciální lobbistické skupiny s kanceláři ve Washingtonu D. C., politické kampaně či „infiltrace“ ve státních úřadech.

K pochopení jak americké politiky, tak religiozity je důležitá také teorie tzv. občanského náboženství, tedy teorie, že tradičně silné americké vlastenectví má výrazně náboženský charakter. Wald jako jiní zastánci této teorie zmiňuje, že toto náboženství spojuje Američany navzdory různým konfesním a politickým názorům, přičemž pravici připisuje důraz na kněžský aspekt a levici na aspekt prorocký. Uvádí, jak některé stránky občanského náboženství (zvláště sebepojetí USA jako „vyvoleného národa“) hrají určitou roli při vytváření vztahu k ostatnímu světu.

Velmi přínosná je kniha v seznámení s politickými preferencemi v jednotlivých náboženských proudech. Jak už bylo uvedeno, autor překročil jednoduchý schematicismus a zmiňuje problematičnost a nejednoznačnost vývoje politické orientace členů různých komunit v závislosti na nenáboženských vlivech. Zvláštní pozornost věnuje evangelikalismu a s ním spojené „nové křesťanské pravici“, dále tzv. hlavnímu proudu protestantismu (episkopálové, metodisté, presbyteriáni), černošskému protestantismu, katolické církvi a židovství. V případě posledně zmiňované komunity si všímá např. napětí mezi tradiční podporou levice jako ochránce menšin a důvody pro podporu republikánské pravice jako zastávce izraelských zájmů na Předním východě. V souvislosti s tím zmiňuje např. také důvody roztržky s černošskou komunitou, která patřila k tradičním spojencům Židů.

⇒

Dokončení recenze na další straně dole.

SEBEVRAŽEDNÝ TERORISMUS - PŘÍKLAD DEVIANTNÍ POLITIZACE NÁBOŽENSTVÍ

Socialistická ideologie sice zespolečenšťovala kdeco, ale náboženství chtěla důsledně privatizovat, tedy představovat ho jako cosi výrazně soukromého, co má být zatlačeno do kostelů a modliteben a důsledně zbaveno vlastní politické tváře. Je-li ale náboženství také společenským jevem, pak nevyhnutelně musí mít také vlastní politický rozměr jak směrem dovnitř, tak navenek. Politické působení náboženské společnosti by pro lidskou společnost mělo být přínosné. Pro západního člověka počátku třetího tisíciletí je většinou samozřejmé, že kvalitu tohoto přínosu hodnotí podle kritéria lidskosti. Neměli bychom zapomínat, že se v zásadě jedná o stanovisko autentického křesťanství. Jelikož se Boží Syn stal opravdovým člověkem, platí, že co není vpravdě humánní, nemůže být ani křesťanské. Nesmíme si ale zastírat, že křesťané tuto zásadu bohužel vždy nectili. Západní člověk by se ale neměl naivně podívat, když uvedené kritérium vyznavači některých jiných náboženství sdílejí pouze částečně, nebo dokonce vůbec ne.

Politizace náboženství skutečně může nabýt výrazně deviantních forem, jak se o tom přesvědčujeme z denních zpráv, v nichž se již bezmála deset let dozvídáme o sebevražedném terorismu příslušníků palestinského hnutí Hamas, který se datuje zhruba od roku 1994.

Kolega Massimo Introvigne, zakladatel Centra pro studium nových náboženství v Turíně, jehož jsme měli možnost několikrát uvítat také v Praze a v Olomouci, vydal kni-

hu věnovanou právě Hnutí islámského odporu: *Hamas - islámský fundamentalismus a sebevražedný terorismus v Palestině*. Díky této stručné a velmi čtivé studii, kterou jsem měl tu čest překládat pro nakladatelství Vyšehrad, jsem si mohl notně rozšířit rozhled. Dozvěděl jsem mnohé o strategii Islámského bratrstva, jehož odnoží Hamas je. V první řadě jde o islamizaci společnosti, takže Islámské bratrstvo působí již několik generací jako vzdělávací a osvětová organizace. Tím je připravena půda pro vznik islámského teokratického státu obdobného typu, jakým je dnes kupříkladu Írán. Palestinské specifikum spočívá v tom, že druhým krokem je osvobození Palestiny a likvidace státu Izrael. Je-li situace příhodná, přechází Islámské bratrstvo k ozbrojenému boji. Posledním krokem má být obnovení chalífátu, jednotného islámského státu jako světové velmoci. Náboženství a politika jsou propojeny tak těsně, že je téměř nelze rozlišovat. Islám se v podání uvedených hnutí jeví být nejen politickým programem, ale dokonce i velmi kvalitně propracovanou politickou strategií.

Introvigne svým dílem boří některá rozšířená klíšé. Sebevražední atentátníci nejsou chudí a nevzdělaní jedinci z okraje společnosti, ale právě naopak lidé velmi dobře ekonomicky situovaní a vzdělaní. Motivace jejich jednání je z devadesáti procent náboženská. Sebevražední atentátníci se domnívají, že jejich počin představuje akt mučednictví ve svaté válce, a proto pevně věří, že po stisknutí příslušného detončního zařízení jdou přímo k Alláhovi jako jeho svatí. Příprava na útok spočívá v několika-týdenních „duchovních“ cvičeních, po nichž následuje z lidského hlediska hrůzný čin.

Hamas stojí v opozici k sekularizovaným politickým silám, které chtějí vybudovat ci-

vilní palestinský stát. Hamas provokuje konfrontaci. Pokrok mírového procesu mezi Palestinci a Izraelem vnímají příslušníci tohoto hnutí jako ohrožení své vlastní náboženské identity. Dlužno však poznamenat, že sebevražedné atentáctví není pro islám čímsi příznačným. Objevilo se v době irácko-iránské války jako strategie šíitského Íránu. Sunnitská islámská teologie tento způsob počínání odsuzuje a nepřijímá. Kromě toho je povinností říci, že rozhodně nesmíme každého vyznavače Koránu ihned považovat za člověka plného nenávisti a teroristu. To by bylo hrubě nespravedlivé. Upřímně věřící člověk, a nejen on, by měl zásadně odmítat pravidlo kolektivní viny jako cosi zruďného.

Vraťme se ale k Introvigneho knize, která obsahuje také doslovné znění statutu Hamasu. Tento dokument je příkladem deviantní politizace náboženské horoucnosti. Na jedné straně nás mrazí v zádech, když vnímáme „posvátné zanicení“ pro Alláha a Korán spojené s odhodláním položit život. Na druhé straně bez hlesu zíráme na hrůzy, k nimž takovýto druh deviantní politizace může vést, tedy k masovým vraždám lidí, kteří nemají šanci se bránit. Mezi mrtvými bývá také nemalý počet malých dětí ...

Co si počít tváří v tvář tomuto jevu? Zásadní chybou by bylo vyplnit přání Hamasu a přijmout logiku nenávisti a konfrontace. Jako kdyby byl Izrael a Západ vystaven zkoušce z trpělivosti a vyzván k praktické aplikaci zásady, že zlo je nutno přemáhat spravedlností a světlem dobra. To neznamená, že proti organizátorům atentátů by se nemělo důrazně zakročovat jako proti kriminálním živlům, ale rozhodně nesmí dojít ke kriminalizaci všech Palestinců a islámu jako celku. Za každý čin je někdo konkrétně odpovědný, to ale rozhodně neplatí o národech.

⇒ *Dokončení z předchozí strany.*

Kniha je důkladným zpracováním náročného tématu a zodpovídá mnohem více otázek, než nabízí samotný titul. Na některé otázky však čtenář odpověď nedostane. V historické části by možná očekával rozvedení vlivu svobodného zednářství (k němuž patřila většina signatářů Prohlášení nezávislosti a jehož symbolika se dostala např. i na americké bankovky), co se aktuální situace týče, tak autor skoro vůbec nezmiňuje stále vlivnější muslimskou komunitu (obrázek mešity je přítom vedle fotografie z protipopatové

demonstrace a senátora Liebermana - židovského kandidáta na úřad viceprezidenta v r. 2000 - na titulní stránce), natož asijské komunity vyznávající hinduismus či buddhismus. Minimální pozornost věnuje alternativním či novým náboženským skupinám zúčastněných v tzv. sektářských válkách („cult wars“), které by si po aféře ve Waco zasloužily možná více prostoru.

Po formální stránce je kniha zpracována výborně. Je obsažen podrobný rejstřík i bibliografie (kde je mezi stovkami jmen uveden i český filosof M. Machovec). Snad by se dalo vytknout, že ne všechny tabulky a grafy mají odkaz na zdroje.

Kniha je rozhodně výbornou vědeckou alternativou všem klíšé, která by chtěla celou problematiku zjednodušit a která se v různých obdobách stále vynořují. Poslední variantou těchto klíšé je „odhalení“, že za současnou americkou politikou včetně války v Iráku stojí fanatické úsilí křesťanských fundamentalistů rozpoutat armagedonskou válku, a přiblížit tak příchod Kristův. Narozdíl od těch „odhalení“, která za veškerou americkou politikou vidí zednáře, Židy, ufony apod. tato teorie dostává prostor i v seriózním tisku. ■

Miloš Mrázek

Husitská teologická fakulta
Univerzity Karlovy

zve na přednášku

Massimo Introvigne:

HAMAS

středa 18. února 2004
od 10 hodin

HTF UK
Pacovská 4, Praha 4
(blízko metra „Budějovická“)

Jako křesťanský teolog si nemohu odpustit následující poznámku. Vyhraněný monoteismus nikdy nedospěl k opravdovému universalismu. Jestliže Bůh je jeden, nejvyšší a nejdokonalejší, pak platí, že hlavním předmětem jeho lásky je on sám. Toto paradigma vede k poměrně snadno pozorovatelné sebestřednosti monoteistické náboženské skupiny. Bližní je pak především bratr ve víře nebo soukmenovec, ale ne každý potřebný člověk.

Křesťanský universalismus se naproti tomu zakládá na víře v Trojjediného. Pak platí, že Bůh není sebeláskou, ale bezvýhradným sebedarováním druhému a přijetím toho druhého, že v Bohu není zakotvena pouze jednota jako „uniformita“, ale mnohost v jednotě a jednota v mnohosti a rozrůzněnosti. Jestliže křesťan přijímá toho druhého i s jeho odlišností, jestliže je vyzván k lásce dokonce i k nepřátelům, mají tyto neslýchané požadavky poslední kořen v „neslýchaném“ a „pohoršlivém“ obrazu Boha.

Je velmi zajímavé, že zejména v pozdně biblickém judaismu se objevují určité předzvěsti trojiční nauky. Tyto tendence se objevily v souvislosti se vznikem první kosmopolitní společnosti a kultury v době helénismu. Velký německý teolog J. Moltmann velmi vtípně poznamenává, že teologie kladoucí důraz na Trojici byla otevřenější demokratické organizaci společnosti, zatímco důraz kladený na Boží jedinnost ladil spíše s monarchistickým politickým zaměřením. Dlužno však přiznat, že i zde se objevovaly výjimky potvrzující pravidlo, protože teologové nebyli vždy důslední v propojování teorie a praxe. Jak vidno, teologie je politickou mnohem více, než by se na první pohled někomu mohlo zdát. ■

Ctírad V. Pospíšil

Úryvek ze statutu Hamasu přetiskujeme na třetí straně obálky.

KONEC SVĚTA AŽ ROKU 2012

V minulém čísle Dingiru jsme informovali o Janě Kyslíkové a o autogramiádě její knihy „S tebou, lásko, kvete láska kolem nás“ (Chvojko nakladatelství, 2003). Slíbili jsme, že budeme u splnění jejího největšího kontaktérského proroctví, které bylo v této knize oznámeno - u zjevení Boha v hmotě na Pražském hradě dne 28. září 2003.

Kdo ovšem na základě tohoto prohlášení čekal, že se objeví samotný Bůh, ten se v poslední zářijovou neděli zklamal. Bůh zůstal skryt našim zrakům a pouze předal skrze ústa Jany Kyslíkové další ze svých poselství. To se ovšem nijak výrazně neliší od těch, jichž je výše zmíněné knižní dílo plné. Co tedy máme ještě čekat? V březnu narození mesiáše a v roce 2012, po srážce Země s planetkou Oniprom, konec světa. Paní Kyslíková však říká, že vše je možné změnit, pokud nenecháme ovládnout Zemi negativními energiemi.

Autogram Jany Kyslíkové.

Lukáš Halfar

MODERNÍ ČLOVĚK A NÁBOŽENSTVÍ

Pod tímto názvem se 5. listopadu konala druhá religionistická konference pořádaná katedrou religionistiky a filozofie Fakulty humanitních studií Univerzity Pardubice. Maratón přednášek zahájil referátem o náboženství v pojetí Jakuba Burckhardta historik Jiří Hanuš. Přední český odborník Ivan Štampach navázal pokusem nastínit nejasnou typologii moderních a postmoderních přístupů k náboženství. Hodnotnou přednáškou o náboženství ve spojitosti s iniciativami OSN zaujal řadu posluchačů známý filozof a komeniolog Karel Floss.

V odpoledním bloku přednášek přednesli své příspěvky především mladší a méně známí religionisté. Obohacením byla

účast dvou zahraničních hostů z Jagellonské univerzity v Krakově, z nichž zájem publika vzbudil určitě referát doktorky Dominiky Motak na téma *Náboženský konzervatismus a fundamentalismus*. Hovořila o antimodernistických proudech současného polského katolictví a ilustrovala je na fenoménu hnutí Radio Maria. Zaujali i další religionisté, např. Martin Fárek, který rozebral institucionalizaci hnutí Haré Kršna, nebo Roman Paďouk hovořící o mystice u francouzských postmodernistů. Prostory přednáškové místnosti, které poskytlo Východočeské muzeum, byly takřka přeplněny především mladšími zájemci o předmět náboženství a jejich nepolevující zájem dosvědčila také úroveň diskusí. ■

Lukáš Štursa

CENTRUM SCIENTOLOGIE TAKÉ V BRNĚ

Jak dne 7. 11. 2003 informoval tiskový mluvčí Scientologické církve Jiří Voráček, bylo v Brně otevřeno centrum Scientologické církve (v Řečkovicích, ulice Terézy Novákové 22). Brno se tak vedle Prahy a Plzně stalo třetím místem, kde Scientologická církev u nás působí. V Brně také letos začala kampaň scientologů „Řekni ne drogám - řekni ano životu“ (k této kampani se vztahuje fotografie na 2. straně obálky). Podle Voráčka je otevření nového centra „odpovědí na narůstající morální úpadek, zvýšenou kriminalitu a vzestupnou konzumaci drog v dnešní České republice. Mnohé statistiky tyto nepříjemné faktory jen potvrzují,“ uvádí v tiskovém prohlášení Voráček. ■

Zdeněk Vojtíšek

Z pardubické konference.

Foto: Tomáš Novotný.

CO JE NA JÓZE U NÁS KONTROVERZNÍ

V časopisu Dingir č. 4/2002 je článek „Jóga v naší zemi“ a na straně 17 jsem uváděn jako kontroverzní osoba (v překladu kontra=proti, verze=jedna z rozdílné podoby). Text uvádím do pravdy a odpovídám na kritizované skutečnosti.

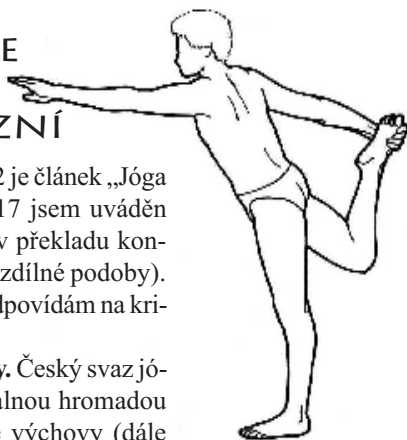
1. **Organizační problémy.** Český svaz jógy (dále ČSJ) byl přijat valnou hromadou do Českého svazu tělesné výchovy (dále ČSTV). Tím dostal kancelář, 50 tisíc na rozjezd a dále každý rok 350 tisíc Kč na provoz. Byla provedena registrace přihlášených oddílů jógy. ČSJ poté začal **dotovat** sdružené oddíly, a to 60 Kč na člena. Léta zaběhnutá zásada se nyní otočila. Řadový člen neplatil registrační známky ČSJ. Najednou oddíly ČSJ byly bohatší než nesdružené. A to byl problém.

2. **Gymnastické pojetí jógy.** Nikomu nikdy nebylo nařizováno, co má s cvičenci dělat. V místnosti nelze dělat např. trákat za použití ohně z hlediska požární bezpečnosti stavby. Pročišťovací techniky např. šankpraksálena, tj. propláchnutí celého trávicího traktu vodou, byla mnohokrát nabízena na letních soustředěních, ovšem zájem byl mizivý. Co se kurzisté v cvičebních hodinách naučili, mohli předvést na memoriálu Karla Weinfurtera či mistrovství republiky v józe.

3. **Odvolání.** Činnost ČSJ začala být u lidí, kteří se prohlašovali za jóginy a nic neuměli, neúnosná. Pravověrní jógisté vyrazili do útoku a hlavním motorem byla plná pokladna peněz. Nejlepším řešením byla valná hromada, kde jsem byl hlasováním vyloučen bez možnosti obhajoby. Takto dopadlo chování duchovních osob na té správné úrovni, i když stanovy určují jiný postup. Všichni byli odchovanci socialismu, a to byla běžná praxe schůzí. Tolik hlásané duchovno se změnilo v duc-hovno.

4. **Školení.** Český svaz jógy předložil ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy ČR pro provádění školení cvičitelů tematické plány, osnovu, rozvrh, předměty výuky, lektorský sbor. Poté mu byla udělena akreditace pro 3. a 2. cvičitelskou třídu v józe. Vzdělávání v 1. cvičitelské třídě bylo přeneseno na fakultu tělesné výchovy a sportu Univerzity Karlovy. O výuku se stará profesorský sbor fakulty. V tomto počinu je ČSJ první na Zemi!

5. **Hospodaření.** Účetnictví vedla placená zaměstnankyně podle směrnic ČSTV. Nikdo z členů výboru ani já neměl žádný plat. Dě-

lali jsme to pro zábavu. Aktéři puče chtěli vědět, kolik se toho rozkradlo. Na jejich žádost revizní komise ČSTV - tři lidé - po dobu 14 dnů prověřili veškeré účetnictví i korespondenci. Ne našli nic s konstatováním, že jsem mohl koupit lacinější květiny mistru republiky v józe.

6. **Ministerští úředníci.** Nápadly dr. Janduse a jeho společníků byly zcestné a byly zamítnuty! Provozování taškařic v hraní na gurujství je nyní omezeno. Je lepší mít cvičitelské osvědčení z Karlovy University než od Sdružení učitelů jógy. To první mu všude uznají, ale to druhé snad jen u nás.

Závěrem sděluji, že moje práce pro šíření jógy nadále trvá. Nástupci v ČSJ pokračují v cestě, kterou jsem prošlápl, ovšem již za placených podmínek.

Spoluautor článku RNDr. Jan Jandus byl jedním ze zakladatelů Sdružení učitelů jógy. Měla to být celorepubliková profesní organizace s právem rozhodovacím, kdo bude učitel jógy a kdo ne, na způsob živnostenské komory. Problém nastal v praktickém provádění. Vycházelo se z indické tradice: je-li žák připravený, učitel se najde. Guru (v překladu učitel) bude předávat „vlastní zkušenosti na žáka“. Pod pojmem učitel se rozumí u nás občan s pedagogickým vzděláním. Říkat adept-žák někomu v 60 letech je v našich podmínkách podivné. Praxe toho projektu byla asi taková: v hospodě se sejdou vyvolení guruové a vystaví po placeném kurzu zájemci průkazku, že je učitelem jógy. Úkon byl za další peníze s další povinností platit členské příspěvky 50 Kč ročně a chodit na jarní a podzimní seminář, kde dostane bílý jogurt v hodnotě 5 Kč. Desetiletou činnost Sdružení učitelů jógy je možno hodnotit tak, že tato organizace téměř nic nevytvořila a byla to v podstatě prádelna na peníze. Chápu, že změny se učitelům jógy nelíbí. Jejich činnost v demokratickém státě nikdo nezakazuje, ale je na zvážení smysluplnost tohoto sdružení.

Článek dále vykazuje četné historické nepřesnosti. Uvedu jen na pravou míru, že jóga se u nás cvičí od roku 1894.

Jan Vlasák, Praha

V DIALOGU NIKDO NEVÍTĚZÍ

Vážená redakce Dingiru!

Jsem pravidelným čtenářem Vašeho časopisu a velmi si ho vážím. Má velkou úroveň a to jak po stránce odborné, tak i po stránce grafické úpravy. Jediné, co by se mělo více hlídat jsou jazykové korektury – i když ze své vlastní zkušenosti vím, jak obtížné je každé jedno číslo připravit, kolik to stojí času a úsilí. V závěrečných fázích příprav pak právě času na korektury již moc nezbyvá...

Například slovo Žid (Židé) by se mělo dle mého názoru psát důsledně vždy s počátečním velkým písmenem, protože v židovství je každý věřící zároveň příslušníkem židovského národa (i při konverzi dochází k formálnímu přijetí židovských rodičů Abraháma a Sáry).

Piši Vám v reakci na Vaše číslo ze září 2003, které se věnovalo mezináboženskému dialogu. Velmi mne potěšilo, že naše Společnost křesťanů a Židů (dále jen SKŽ) zde byla označena za „v mezináboženském dialogu u nás... patrně nejviditelnější“ (rád bych jen aktualizoval, že místopředsedové této společnosti jsou P. Mgr. Daniel Herman, mluvící České biskupské konference, a PhDr. Leo Pavlát, ředitel Židovského muzea v Praze). Jsem si jist tím, že svou autoritu, autentičnost a důvěryhodnost si SKŽ získala snahou o opravdový dialog, ve kterém nikdo nemá nárok na „pravdu“, nikdo nevíteží ani druhého neobrací na svou víru. Pokouší se o rozhovor dvou rovnocenných partnerů, který vychází z pochopení závažnosti a naléhavosti problémů naší doby. V takovém přístupu se jeden od druhého učí ve snaze pochopit partnera a tím i sebe sama. Takový dialog je dnes klíčový. Pokud chce náš multikulturní a multináboženský svět nadále existovat, musí se naučit jej vést. Cesta vydlážděná sebevražednými atentáty a tzv. „protiteroristickými akcemi“ vede do záhuby.

Děkuji Vám, že svou náročnou práci přivádíte lidi k poznání druhých v jejich jinakosti, což je první nezbytný krok k vzájemné úctě, toleranci a porozumění.

Srdečně, s přáním síly a odvahy do Vaší dobré práce

Robert Řehák,
předseda
Společnosti
křesťanů a Židů

MAJITELÉ A SLUŽEBNÍCI

Vážená redakce,
rád bych zareagoval na některé myšlenky pana Michala Semína z jeho článku „Kritičtí k dialogu“, uveřejněném v Dingiru 3/2003:

Autor ve svém článku opakovaně užívá pojem „majitel pravdy“, popř. „vlastník (vlastnictví) pravdy“. Poprvé je tento pojem v uvozovkách, ale pak už ne a z tónu článku je zřejmé, že je to míněno doslova. Nechci nijak zpochybňovat existenci objektivní pravdy (něco jiného je zpochybnit úroveň poznání této pravdy), ale je možno být jejím majitelem, vlastníkem, držitelem? Ježíš Kristus o sobě říká, že on je pravda - je možno být majitelem Krista? Objektivní pravda jistě existuje, ale lépe než se pokládat za jejího majitele, je být jejím služebníkem. Nelze zapomínat, že služebníkem Krista (on sám to dosvědčuje) může být i ten, kdo o něm v životě neslyšel. Nevidím důvod, proč by služebníci (nikoliv majitelé) čehokoliv a kohokoliv spolu nemohli vést dialog.

Jsem katolík, chci být katolík a jsem rád, že jsem katolík. Jsem přesvědčen, že mi bylo hodně dáno, a jsem za to vděčný. A vím, že bude hodně požadováno. Nevyvolává to ve mně pocit majitele, ale spíš určitý druh neklidu. A ještě mě napadlo, zda není problémem v něčem jiném: Vedou dialog náboženství nebo pouze lidé?

Díky za váš časopis. Nenechte se odradit a vydržte.

Jiří Rejlek, Jičín

SCIENTOLOGIE A FINANCE 2

V Dingiru č. 3/2003 vyšel článek Scientologie a finance, na který bych rád reagoval.

Finance a majetek jsou vždy velmi vděčným námětem, ať se jedná o Scientologii nebo třeba Katolickou církev. Je to prostě něco, o čem lidé rádi čtou a nechají se rádi přesvědčit o tom, jak je „někdo“ špatný, protože chce za něco peníze nebo dostává peníze anebo chce zpátky svůj majetek.

Každá společnost, skupina nebo církev potřebuje peníze pro svůj chod, stejně jako každý člověk je potřebuje pro svoje osobní přežití. Myslím, že i autor výše zmíněného článku, který není zcela určitě našim členem, a tudíž jeho názor je názorem zcela subjektivním a navíc místy i zkreslený a zavádějící.

Scientologická církev není podporována ani od státu ani ze zahraničních organizací. Tudíž veškerý chod leží na tom, jak moc ji budou její členové podporovat nebo ne. Scientologie nabízí cestu osvobození skrze studium kurzů L. Ron Hubbard a z konitostech života a duchovními konzultacemi, tzv. auditingem. Za tyto služby platí členové a příznivci příspěvky. Jejich výše se odvíjí od ekonomické situace v té či které zemi. NELZE tedy srovnávat ceny za služby v ČR a v USA nebo Švýcarsku. Je to častý jev, který se používá vůči Scientologii, že nějaký kritik (včetně autora článku) si vezme seznam příspěvků za služby v zahraničí a přepočte to na českou měnu. Tím se vytváří naprosto zkreslený obrázek, ať už záměrně, či ne.

Obecně se dá říci, že je možné využít tři různé způsoby, které nabízejí dostupné absolvování scientologických služeb pro každého. Uvedu to na následujícím příkladu u tzv. auditingu, tedy duchovního poradenství. Základním duchovním cílem je stav Clear. Pod pojmem Clear se v Scientologii rozumí osoba, která je plně sama sebou a je příčinou nad svým životem. Dosáhnout stavu Clear se děje tzv. auditingem, tedy duchovním poradenstvím, které lze obdržet jako službu v církvi anebo je možné se základní metodu auditingu naučit a použít ji sám doma. Cesta ke Clearu vyžaduje především ČASOVOU investici, spíše než finanční. Dosáhnout stavu Clear lze v rozmezí (zhruba) 50-300 hodin.

První a nejjednodušší cesta ke Clearu je skrze knihu Dianetika. Lze si ji koupit za cenu běžnou podobným knihám na trhu (brožovaná vydání knihy o 500 stranách za 150 Kč), a použít v ní obsažené znalosti na to, aby se dotyčná osoba dostala do stavu Clear spolu s kamarádem, přítelkyní apod.

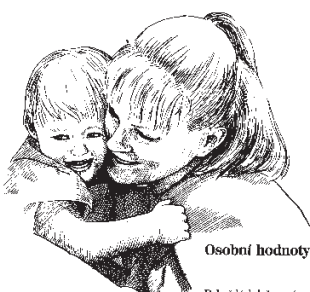
Druhou možností je, že jedinec přijde do církve a zaplatí příspěvek na kurzy Hubbardův dianetický seminář (650 Kč i s materiály) a Hubbardův dianetický auditor (4.000 Kč), kde se naučí nejen základy auditování (obsažené v knize Dianetika), ale dodatečné znalosti pro profesionální praxi. Následně pak může auditovat s někým tolik, kolik chce pod dohledem v církvi. Touto cestou spolu s jiným studentem může dosáhnout stavu Clear. Tato druhá možnost je v církvi nejvíce doporučována, protože jedinec nejen pomůže sám sobě, ale hlavně stane se z něho auditor, tedy člověk, který má porozumění v životě nejen k sobě, ale i ostatním a může jim efektivně naslouchati a pomoci.

Třetí možností je absolvovat auditing za příspěvek. Ten činí 4.000 Kč za 12,5 hodiny. Zde se od osoby nevyžaduje auditorské vzdělání a je jí pouze pomáháno a intenzivně se jí věnuje jeden duchovní - auditor, pro tento plný servis je tato služba také nejdražší.

Z výše zmíněného můžete vidět, že každý se může dostat do stavu Clear a není to otázka peněz. Je to pouze otázka osobního odhodlání a hlavně časové investice. V církvi je nejvíce preferováno to, aby se z jedince stal také auditor a naučil se tak pomáhat ostatním. Nikdo si tedy nemůže stěžovat na to, že by musel za něco zaplatit. Má tyto tři možnosti a má sám volbu si vybrat. Samozřejmě - jak jsem řekl - církev preferuje druhou variantu, ale mnoho lidí preferuje třetí.

Katalog služeb

KURZY NA ZLEPŠENÍ ŽIVOTA

Osobní hodnoty a integrita

Pokud se někdy se vám nepodaří udělat něco, o čem jste věděli, že je to správné, jste snížili svou schopnost žít šťastný život. Popsal, kdy jste učinili v nějaké situaci kompromis, vzali jste se částečně svobody. V tomto kurzu objevíte:

- co je opravdová osobní integrita
- jak činit rozhodnutí, která vás povedou k lepšímu životu
- jak si udržet osobní čestnost a přiměřet k tomu i ostatní
- jak mít dobré mínění o sobě a o svém životě

Jak překonat vzestupy a pády v životě

Vypadá váš život jako jízdá na horské dráze? Jednou dle a jednou nahle? Můžete nad tou záskat kontrolou zjistit, co - a kde - způsobuje, že se vám určité věci v životě nechtějí. Budete schopni určit, kdo je váš skutečný přítel. Zjistíte, komu se dá důvěřovat, než bude příliš pozdě.

Délka kurzu: 5 - 6 dní částečného studia

Katalog služeb

Dynamiky peněz

Peníze. Všichni s nimi máme problémy. Všichni je potřebujeme více. Přítel málo jeh konat v bance a přítel má více jeh pravdi k našim věřitelům. Co to jsou peníze? Co představují? A pokud tímto rozumíte, je možné kontrolovat a zvýšit tok peněz? Odpověď je ANO. Jak to se dozvíte v tomto kurzu.

Délka kurzu: 5 - 6 dní částečného studia

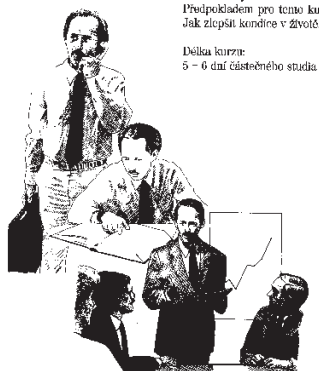
Finanční úspěch

Veškeré finance, ať už osobní nebo obchodní, fungují na určitých základních zákonech. Ty jsou odhaleny v tomto kurzu. Plně porozumění a použití těchto zákonů způsobí zlepšení vaší finanční situace - dokonce způsobí vaši prosperitu. V tomto kurzu také jiné nastudujete:

- Průtoky výměny
- Finanční plánování
- Sedm tajemství solventnosti

Předpokladem pro tento kurz je kurz Jak zlepšit kondice v životě.

Délka kurzu: 5 - 6 dní částečného studia

Dvě stránky z Katalogu služeb, nabízených Dianetickým centrem Praha v roce 2002.
K dopisu „Scientologie a finance 2“.

V rubrice „dopisy“ uveřejňujeme též názory, které nemusejí zcela vyjadřovat stanovisko redakce.

Celkově se dá říci, že v Scientologii existuje systém příspěvků, které jedinec platí na celkový chod v církvi. Tyto peníze jdou na základní provoz jako je nájem, elektřina, plyn, administrativní potřeby a dále na propagaci, platy pracovníků a podporu protidrogových projektů církve „Řekni Ne drogám - řekni ANO životu“.

Nutno ale dodat, že náboženské služby se nedají srovnávat s prodejem jakéhokoliv zboží nebo služeb ve světském světě a tudíž kalkulace typu „jejich nebo auditing kurz stojí tolik a tolik krát x lidí = pěkný balík“ je zcela zcestná. Každý člověk totiž potřebuje individuální péči, jiný kurz apod. Ke každému se přistupuje individuálně, a tudíž my sami těžko odhadneme, kolik náš příjem bude vůbec dělat a zda se nám podaří zaplatit naše základní potřeby. Člověk zde pracuje s důvěrou a pomocí. A pokud dobře slouží, pak může očekávat, že jeho členové a příznivci ho podpoří. Církev, která je závislá sama na sobě a na svých členech, má určitou svobodu a nezávislost, ale také nese těžké břímě zodpovědnosti za vlastní finance a jejich správu.

Na potvrzení svých slov bych dodal, že v USA, kde sídlí naše ústředí, jsme po několika letech důkladného zkoumání našeho účetnictví a financí ze strany daňového úřadu IRS dostali v roce 1993 plně osvobození od různých daní a byl potvrzen status charitativní organizace. Toto osvobození našich organizací v USA ovlivnilo mimo jiné i to, že letos byly osvobozeny naše organizace v Německu a v Rakousku.

Jiří Voráček,
mluvčí Scientologické církve v ČR a SR
scientologie@scientologie.cz

NA PŘÍŠTĚ

Sedmý ročník Dingiru otevřeme tématem

Romové a náboženství.

Pokusíme se zachytit, jaké náboženské tradice si asi s sebou Romové přinesli ze své indické pravlasti, jak se tyto tradice přetvářely na území Čech, Moravy a Slovenska a v jaké podobě jsou živé dnes. Vydáme se za romskými křesťany a pokusíme se naznačit, v čem je náboženský život Romů specifický.

Dingir 1/2004

vás tedy patrně usvědčí, jak málo jsme dosud věděli o lidech, kteří s námi žijí.

MUSLIMKY NEJSOU NEVĚDOMÉ

Vyjasňování a zpřesňování údajů o postavení muslimské ženy v manželství pokračuje v tomto čísle Dingiru zkráceným výkladem české muslimky Zuzany Naqvi. Rozhovor začal článkem Petry Barinové „Manželství podle islámu“ (Dingir 3/2002) a pokračoval v číslech 1/2003 a 2/2003 v rubrikách „reflexe“ a „dopisy“. redakce

Petra Barinová trvá na svém názoru, že „sufaha“ (nevědomí) ze súry 4 jsou také ženy a jako důvod pro své tvrzení uvádí tafsír at-Tabariho. Pokusila jsem se dotyčný tafsír najít na internetu, ale místo toho jsem narazila na výklad od ibn Kathira: Alláh zakázal dávat nerozumným svobodu jednat podle své vůle s majetkem, jež Alláh udělal prostředkem pro podporu lidí. Toto pravidlo se někdy aplikuje na mládež, protože ta není schopna rozumného rozhodnutí. Také se používá v případech šílenství, špatného chování a nízkého intelektu nebo nedostačné náboženské praxe. Používá se v případech bankrotu, kdy je majetek zbankrotovaného uložen u třetí osoby, když jeho dluhy nemohou být placeny z jeho peněz. Ad-Dahhak řekl, že ibn Abbas řekl, že věta „nedávejte nerozumným majetek svůj“ se vztahuje na děti a ženy. Podobně bylo řečeno ibn Mas'udem, al-Hakamem bin 'Uyayah, al-Hasanem a ad-Dahhakem: ženy a chlapi; Sa'id bin Jubayr řekl, že „nerozumní“ jsou sirotci. Mujahid, 'Ikrimah a Qatad řekl: Jsou to ženy. Jak vidno, vykladači Koránu nejsou ve svých názorech zjedno. ...

V některých tzv. islámských zemích ženy nemohou rozhodovat o věcech své obce, otázkou je, jestli je to v souladu s islámským učením; je nesmyslné z toho tedy vyvozovat, že ženy musí být zákonitě „sufaha“ - nerozumné, slabomyslné. Např. v Íránu, který západní státy označují jako „fundamentalistický“, protože se tam striktně dodržuje islámský zákon šari'a, jsou ženy přítomné ve všech sférách společnosti, jsou aktivní i v politice, zasedají v parlamentu, sportují (pořádají se tam mezinárodní sportovní hry pro ženy z islámských zemí). Jak by to bylo v Íránu možné, kdyby měly být podle islámu vyloučeny z veřejného života?

Na ší'itských webových stránkách* jsem našla úplně jiný výklad zmíněného

verše: „A nedávejte slabomyslným majetek svůj, jenž pro vás Alláh učinil prostředkem obživy, ale dávejte jim z něho na výživu a oděv a promlouvejte k nim slovy dobře míněné rady.“ Komentář: V islámské literatuře jsou nedůvěryhodní pijáci vína v arabštině nazýváni „safih“ - slaboduchý, slabomyslný. Osobní a veřejný majetek by tedy neměl být pod dohledem nějaké nedůvěryhodné osoby. Některé islámské tradice svědčí o tom, že široký pojem „safih“ pokrývá také hříšníky (zločince). Žádný člověk, který je notoricky známý hříšníkem a zločincem, by neměl mít kontrolu nad majetkem, neměla by mu být dávana žádná pozice, zodpovědnost a svěřovány tajné informace týkající se majetku, který je bezesporu oporou a jistotou společnosti.

Z dopisu Zuzany Naqvi.

DINGIR

časopis o současné náboženské scéně

6. ročník

Číslo 4/2003 vychází 19. prosince 2003.

Vydává DINGIR, s.r.o.,

Nádražní 17, 150 00 Praha 5

tel.: 257 32 14 14; fax: 2 57 31 46 46

e-mail: dingir@dingir.cz

internet: www.dingir.cz

Šéfredaktor:

Zdeněk Vojtíšek

tel.: 257 31 46 46

e-mail: vojtisek@dingir.cz

Redakční rada:

Martina Dvořáková, Martin Kořínek,

Jiří Koubek, Miloš Mrázek,

Tomáš Novotný, Prokop Remeš,

Ivan O. Štampach

Grafický návrh: Richard Bobůrka

Zlom: Zdeněk Vojtíšek

Osvět: CDS - Petr Jandík

Tisk: VS ČR, Praha 4

Cena: 39,- Kč

Objednávky a urgencye:

SEND - předplatné

U Továren 1/770, 100 00 Praha 10

tel: 272 706 206; 272 706 213;

272 706 214; 272 706 218

e-mail: administrace@send.cz

<http://www.send.cz>

ISSN: 1212-1371

Registrace:

MK ČR 7943 z 30. 3. 1998

PROČ DINGIR

Některé starověké jazyky měly zajímavý zvyk, který spočíval v tom, že do psaného textu vkládaly tzv. ideogramy. Byly to značky, které předjímaly vlastnosti následného slova. A tak se např. v klínopisných textech vkládal před každou věc ze dřeva (např. strom, ale i stůl nebo židli) znak pro dřevo. Před rybníky, řeky apod. se vkládal znak pro vodu atd. Podobně existoval i zvláštní znak, který se musel napsat před jméno jakékoli božské bytosti nebo boha. Tého znače, upozorňující na božskost toho, co bude následovat, se většinou říká podle starého sumerského označení pro boha, DINGIR. Toto slovo je pak zároveň i pravděpodobně vůbec nejstarším označením pro božskou bytost, jaké známe.

Zajímavé je, že klínový znak, který se jako označení DINGIR používá, je ve skutečnosti obrázkem hvězdy, která představuje směr, k němuž člověk hledí a k němuž se upíná. Znak DINGIR se tak může pro nás stát symbolem jistě nezanedbatelného rozměru lidství, který hledá něco, co ho přesahuje, na čem se může orientovat a k čemu může směřovat. Tato lidská touha nachází nejrozmanitější podoby v nejrůznějších kulturách a sociálních skupinách. A tak i v naší současné společnosti se setkáváme s desítkami nejrůznějších náboženských a pseudonáboženských skupin, jež jsou výrazem tohoto rozměru člověka.

Chtěli bychom se tedy rozhlížet kolem sebe, pozorovat tuto náboženskou scénu a zamýšlet se nad tím, kdo nebo co je DINGIREm těch, kdo se k těmto skupinám hlásí, jak právě jejich DINGIR ovlivňuje jejich život a jaké formy jejich cesta za tímto cílem nabývá. Časopis DINGIR by tak měl pomoci porozumět oblasti, která je od pradávna neodmyslitelnou součástí života lidstva, a přesto zůstává pro mnohé nezmapovanou krajinou.

tn

POZVÁNÍ A KONTAKTY

Další veřejné semináře Společnosti pro studium sekt a nových náboženských směrů: **29. 1. 2004** (host: Jakub Achrer a další, téma: WICCA a současné pohanství), **26. 2. 2004** (návštěva z Velké Británie, téma: kvakeři - Společnost přátel), **26. 3. 2004** (host: Mistr Jikan Kodo, téma: bojová umění a zenový buddhismus). Vždy od 17,30 v Pastoračním středisku při Arcibiskupství pražském, Kolejní 4, Praha 6.

Společnost pro studium sekt a nových náboženských směrů, Nádražní 17, 150 00 Praha 5, hodiny pro veřejnost: úterý a čtvrtek 15,30 - 17,30, tel/fax: 257 31 46 46, e-mail: sssnns@volny.cz, Internet: <http://www.sekty.cz>.

Fotografie z Jeruzaléma na 1. a 4. straně obálky: Vojtěch Vlč.

Scientologická církev uspořádala mezi 17. a 25. červnem v rámci svého programu „Řekni ne drogám - řekni ano životu“ Běh za Českou republiku bez drog 2003. Trasa Běhu měřila více než 500 km a vedla 160 městy a obcemi.

Foto: Pražská mise Scientologické církve.

Společnost Jóga v denním životě uspořádala 25. 10. 2003 v Praze mezinárodní konferenci „Jak může každý z nás přispět k míru a harmonii ve světě“. Zprávu z ní přinese příští číslo Dingiru. Na fotografiích jsou někteří z účastníků: Táša Fischerová, Jiřina Šiklová, moderátor Petr Vacek, Ivan O. Štampach, Jaroslav Vacek a tlumočnice Zuzana Daňková.

Foto: Jóga v denním životě

V polovině září navštívil Prahu známý americký kazatel David Wilkerson. Více na str. 115-116.

Foto: Martin Kořínek.

Dům komunity v Ospělově. K článku na str. 117-119.

Foto: Lukáš Štursa.

HAMAS

Úvodní slova Statutu Hnutí islámského odporu (Hamás)

Ve jménu Alláha, Shovívavého a Milosrdného.

„Vy jste národ nejlepší, jenž kdy povstal mezi lidmi; vy přikazujete vhodné, zakazujete zavrženíhodné a věříte v Boha. A kdyby uvěřili vlastníci Písma, bylo by to pro ně lepší; jsou sice mezi nimi věřící, avšak mnozí z nich jsou hanebníci. Nemohou vám uškodit, leda nepatrně; budou-li proti vám bojovat, obrátí se k vám brzy zády a potom už jim nebude pomoci. A padne na ně ponížení, ať se uchýlí kamkoliv, kromě těch, kdož chránění jsou provazem Božím a provazem lidí. A přivolali na sebe hněv Boží a postihla je chudoba, a to proto, že neuvěřili ve znamení Boží a neoprávněně zabíjeli proroky. A také proto, že byli neposlušní a přestupníci (Korán 3, 110-112).“

„Izrael bude ustanoven a bude existovat až do té doby, dokud ho islám nezničí stejně, jako zničil řadu jiných před ním.“ Výrok imáma a mučedníka al-Banná (*zakladatele Muslimského bratrstva, žil v letech 1906-1949*), ať mu Alláh prokáže milosrdenství.

„Opravdu, islámský svět je v plamenech, a proto je povinností, aby si každý dal práci s tímto požárem, nakolik je to v jeho silách a nesmí přitom očekávat, že to udělají jiní.“ Výrok Šejcha Amjad al-Zaháviho (*jedná se o významného iránského znalce islámského zákona, žil v letech 1883-1967*), ať mu Alláh prokáže milosrdenství.

Úvod

Ve jménu Alláha, Shovívavého a Milosrdného. Všechna chvála ať je vzdávána Alláhovi. Usilujme o Jeho pomoc, o Jeho odpuštění a o Jeho vedení a mějme v Něho důvěru.

Posíláme přání míru a požehnání Alláhovu Poslu, jeho rodině, jeho druhům, všem, kdo ho následují, když byli osloveni jeho poselstvím, těm, kdo chodí po jeho cestách. Kéž by toto požehnání a přání míru trvalo tak dlouho, jak dlouho budou trvat Nebe a Země, i potom.

Lide

Ze světa v trýzni, z moře utrpení, z tlukotu srdcí věřících, z paží, jimž je bráněno, aby bojovaly, kvůli smyslu pro povinnost a v odpověď na Alláhovo rozhodnutí vyšla výzva, která sjednotila lid a pohnula tento lid, aby chodil po Alláhových cestách, aby tak každý mohl naplňovat ve svém životě tu roli, která mu byla určena, překonávat překážky a přemáhat těžkosti, které s sebou nese tento život. Naše příprava byla vytrvalá, a proto je přepevné naše odhodlání obětovat život i všechno to, co je nám drahé, kvůli Alláhově cti.

Tak se formovalo sémě nového hnutí a začalo putovat přes moře vzduté nadějemi a očekáváním, touhami a aspiracemi, problémy a překážkami, bolestmi a výzvami, a to jak uvnitř, tak mimo islámskou komunitu.

Když myšlenka dozrála, sémě začalo růst a rostlina zapustila kořeny do dobré půdy života, zrodilo se Hnutí islámského odporu, aby odpovědělo na své povolání, jímž je bojovat kvůli cti Pána. Nestalo se tak z nějaké přechodné emoce ani z unáhlených nadějí. Hnutí podalo ruku všem bojovníkům, kteří zápolí za osvobození Palestiny. Duše bojovníků tohoto hnutí se sjednotily s dušemi všech těch bojovníků, kteří obětovali své životy v palestinské zemi od doby, kdy byla dobyta spolupracovníky Alláhova Posla – ať požehnání a Alláhův mír s ním zůstávají navěky – až do našich dnů.

Tak dostala svou podobu smlouva Hnutí islámského odporu (*Hamás*), když projevilo svou totožnost, vyjasnilo své záměry, vedlo diskuse o svých nadějích a povolalo lidi, aby mu pomáhali, aby ho podporovali a přidali se k jeho šikům. Náš boj s židy je velmi dlouhý a také nebezpečný, a proto od nás všech vyžaduje bezvýhradnou oddanost. Jedná se o fázi, po níž budou následovat další etapy. Hamás je bojovou jednotkou, po níž povstanou další. Tato bojová jednotka má zapotřebí, aby byla podporována mnoha jinými bojovými uskupeními arabského a islámského světa, jenž je dnes rozdělen. To musí trvat tak dlouho, dokud nepřítel nebude poražen a dokud nebude jisté vítězství Alláhovo.

Když hledíme k obzoru, jak bychom si přáli vidět, že tyto bojové jednotky se již přibližují.

„A dozvíte se zprávu o tom po době nějaké“ (Korán 38,88)

„A Bůh napsal: Věru že zvítězím Já i poslové Moji! Vždyť Bůh vskutku je Silný a Mocný.“ (Korán 58,21)

„Toto je cesta má. Volám vás k Bohu viditelným důkazem, já i ti, kdož mne následují. Sláva Bohu, že nejsem jedním z modloslužebníků!“ (Korán 12,108).

I. Kapitola

Uvedení do Hnutí

Ideový základ

1. Článek

Základem Hnutí islámského odporu je islám. Z islámu pocházejí jeho hlavní myšlenky a jeho hlavní ustanovení, dále pak pohled na život, na svět a na lidstvo. Hnutí posuzuje všechny své akce podle islámu, je islámem inspirováno a podle islámu koriguje své chyby. ...

Přeložil C. V. Pospíšil. Citace z Koránu jsou převzaty z českého vydání: Korán, překlad Ivan Hrbek, Academia, Praha 2000. V závorkách a kurzívou jsou vytištěny vysvětlivky autora studie M. Introvigneho („Hamás“, Vyšehrad 2003). K úvaze na str. 140-141.